

**Analýza soudních rozhodnutí vydaných v letech
2007 až 2009 ve věcech úplatkářských trestných činů**

Radka Pavlišová
Martin Novák

1. Úvod	4
2. Právní úprava úplatkářských trestných činů	6
2.1 Základní pojmy	6
2.1.1 Obstarávání věcí obecného zájmu	6
2.1.2 Úplatek	7
2.1.3 Veřejný činitel	8
2.1.4 Účinná lítost	10
2.2 Skutkové podstaty úplatkářských trestných činů	11
2.2.1 Trestný čin přijímání úplatku (§ 160)	12
2.2.2 Trestný čin podplácení (§ 161)	14
2.2.3 Trestný čin nepřímé úplatkářství (§ 162)	16
2.3 Procesní instituty trestního řádu	18
2.3.1 Utajený svědek	18
2.3.2 Odposlech a záznam telekomunikačního provozu, zjišťování údajů o uskutečněném telekomunikačním provozu	21
2.3.3 Operativně pátrací prostředky	25
A) Předstíraný převod	25
B) Sledování osob a věcí	26
C) Použití agenta	28
2.3.4 Záměna zásilky a sledovaná zásilka	31
3. Judikatura ve věcech úplatkářských trestných činů v období 2007 – 2009	33
3.1 Aplikace základních hmotněprávních pojmů	35
3.1.1 Obstarávání věcí obecného zájmu	35
3.1.2 Úplatek	39
3.1.3 Veřejný činitel	42
3.1.4 Účinná lítost	45
3.2 Aplikace procesních institutů trestního řádu, uplatnění jednotlivých důkazních prostředků	46
3.2.1 Utajený svědek	46
3.2.2 Odposlech a záznam telekomunikačního provozu, zjišťování údajů o uskutečněném telekomunikačním provozu	48
3.2.3 Operativně pátrací prostředky	53
A) Předstíraný převod	54
B) Sledování osob a věcí	56
C) Použití agenta	63
3.2.4 Záměna zásilky a sledovaná zásilka	65
3.3 Trestný čin přijímání úplatku	66
3.3.1 Způsoby páčání	66
3.3.2 Charakteristika pachatelů	70
3.3.3 Právní kvalifikace, důvody zproštění	72
3.3.4 Postih (sankce)	77
3.4 Trestný čin podplácení	86
3.4.1 Způsoby páčání	86
3.4.2 Charakteristika pachatelů	90
3.4.3 Právní kvalifikace, důvody zproštění	92
3.4.4 Postih (sankce)	97
3.5 Trestný čin nepřímé úplatkářství	103

3.5.1 Způsoby páchání	104
3.5.2 Charakteristika pachatelů	104
3.5.3 Právní kvalifikace, důvody zproštění, postih (sankce).....	105
4. Shrnutí výsledků.....	108

1. Úvod

Transparency International – Česká republika, o.p.s. je nevládní nezisková organizace, jejímž cílem je mapovat stav korupce v České republice a následně přispívat k jejímu omezování. V rámci své činnosti se TIC snaží podílet na koncepčním řešení problematiky korupce.

Při projednávání strategie vlády v boji proti korupci uvádělo Ministerstvo vnitra v podkladových materiálech statistiku, vedenou Ministerstvem spravedlnosti, obsahující přehled počtu obžalovaných a odsouzených osob (tj. pravomocně ukončených soudních řízení) podle vybraných ustanovení trestního zákona týkajících se trestných činů, v nichž dochází ke korupčnímu jednání.

Vzhledem k tomu, že kromě výše zmíněného počtu obžalovaných a odsouzených osob nebyly TIC ani státní správě známy podrobnosti konkrétních případů a výroky soudu v jednotlivých rozhodnutích v pravomocně skončených věcech, které figurují v souhrnné statistice Ministerstva spravedlnosti, rozhodla se TIC předmětná rozhodnutí vyžádat a z vyžádaných rozhodnutí podrobně analyzovat pravomocná rozhodnutí ve věcech tzv. úplatkářských trestných činů (přijímání úplatku, podplácení a nepřímé úplatkářství), jež byla vydaná v letech 2007 až 2009, tedy za účinnosti zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.

Věcný obsah analýzy je rozdělen do tří hlavních kapitol, z nichž první je věnována úplatkářským trestným činům, jak jsou vymezeny v teorii a respektované judikatuře. Dále se kapitola věnuje nejdůležitějším procesním institutům z pohledu prokazování úplatkářských trestných činů. Druhá kapitola je zaměřena na rozbor judikatury ve sledovaném období. Soustředí se zejména na hlubší rozbor aplikace hmotněprávních pojmů a procesních institutů (aplikace zákonem definovaných i nedefinovaných pojmů, četnost a podmínky užití významných procesních institutů, rozhodující důkazní prostředky vedoucí k odsouzení či ke zproštění apod.), na nejčastější způsoby spáchání a oblasti, v nichž byly předmětné trestné činy spáchány. Pozornost je rovněž soustředěna na rozbor právní kvalifikace jednotlivých skutkových podstat (vzájemné srovnání skutkově obdobných případů a srovnání posuzovaných případů s konstantní judikaturou Nejvyššího soudu). V neposlední řadě se tato analýza zabývá otázkou přiměřenosti uložených sankcí ve vztahu k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a ve vztahu k osobě pachatele. Získané poznatky shrnuje závěrečná kapitola.

Cílem analýzy je zjištění skutečné úrovně objasňování úplatkářských trestných činů. Úspěšnost rozhodovací činnosti nelze posoudit pouze z oficiálních statistik, či z počtu řešených případů a odsouzení. Studií konkrétních rozsudků jsme si učinili názor o reálném stavu fungování soudů v oblasti rozhodovací praxe při projednávání úplatkářských trestných činů. Získané poznatky podávají obraz o charakteru úplatkářství, které se podařilo objasnit a dovést ke konečnému soudnímu rozhodnutí.

2. Právní úprava úplatkářských trestných činů

Úplatkářství, jako korupce v užším smyslu, bylo upraveno v hlavě třetí oddílu třetího zák. č. 140/1961 Sb., trestního zákona (dále jen „tr. zákon“) v § 160 až § 161, kde jsou obsaženy tři skutkové podstaty trestných činů: přijímání úplatku (§ 160), podplácení (§ 161) a nepřímé úplatkářství (§ 162).

2.1 Základní pojmy

Než bude přikročeno k samotným skutkovým podstatám trestných činů úplatkářství, je třeba nejprve vysvětlit základní hmotněprávní pojmy, se kterými tato ustanovení pracují.

2.1.1 Obstarávání věcí obecného zájmu

Obstarávání věcí obecného zájmu představuje klíčový pojem, neboť souvislost s obstaráváním věcí obecného zájmu je jedním ze základních znaků skutkových podstat trestných činů přijímání úplatku a podplácení dle § 160 a § 161 tr. zákona. Tento pojem však již zákon nedefinuje a dále se jím, až na jedinou výjimku, nezabývá. Zmíněnou výjimkou je ustanovení § 162a odst. 3 tr. zákona, kde je stanoveno, že: „*Za obstarávání věcí obecného zájmu se považuje též zachovávání povinnosti uložené právním předpisem nebo smluvně převzaté, jejímž účelem je zajistit, aby v obchodních vztazích nedocházelo k poškozování nebo bezdůvodnému zvýhodňování účastníků těchto vztahů nebo osob, které jejich jménem jednají*“. Úprava se do českého právního řádu dostala v důsledku mezinárodních závazků jako reakce na dlouhodobou kritiku ze strany GRECO až v roce 2004 (z.č. 537/2004 Sb.). Jejím účelem je postihnout úplatkářství v soukromém sektoru. Nejedná se však o definici obstarávání věcí obecného zájmu, pouze o její rozšíření. Vymezení tohoto pojmu tedy zákonodárce ponechal na odborné literatuře a judikatuře, která je dnes již poměrně bohatá, což je odrazem toho, že prakticky shodné vymezení úplatkářských trestných činů je obsaženo v trestním zákoně již od jeho vzniku v roce 1961.

Obstaráváním věcí obecného zájmu je: „*nejen rozhodování orgánů státní moci a správy, ale i jiná činnost při uspokojování zájmů občanů a právnických osob v oblasti materiálních, sociálních, kulturních a jiných potřeb*“.¹ Jedná se o plnění všech úkolů, na jejichž řádném a nestranném plnění má zájem celá společnost nebo určitá sociální skupina.²

¹ Srov. R 16/1988

² Šámal P. a kol. Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář. 1. Vydání. Praha: C.H. Beck, 2010, s. 2886

Z hlediska trestněprávní odpovědnosti je nezbytná **souvislost** mezi obstaráváním věci obecného zájmu a poskytnutým úplatkem. Souvislost je dána tehdy, pokud konkrétní úplatek má vztah k činnosti, která je povahy věci obecného zájmu, což znamená, že jde o nejen o činnost osoby, která věci obecného zájmu přímo sama obstarává, ale i o činnost osoby, která při obstarávání věci obecného zájmu spolupůsobí, např. koná přípravné akce.³ Není přitom rozhodné, zda má uplácená osoba porušit svou zákonnou nebo smluvně převzatou povinnost.

2.1.2 Úplatek

Pojem úplatek je druhým klíčovým pojmem, který však, na rozdíl od pojmu obstarávání věci obecného zájmu, má svou legální definici, obsaženou v ustanovení § 162a odst. 1 tr. zákona: *„Úplatkem se rozumí neoprávněná výhoda spočívající v přímém majetkovém obohacení nebo jiném zvýhodnění, které se dostává nebo má dostat uplácené osobě nebo s jejím souhlasem jiné osobě, a na kterou není právní nárok“*.

Jak plyne ze znění citovaného ustanovení, úplatek nemusí mít pouze podobu konkrétní finanční částky, ani povahu jiného materiálního příjmu, může se jednat také o prospěch imateriální povahy, např. poskytnutí informací, ke kterým není veřejný přístup, přijetí na vysokou školu, příslib protislужby do budoucna, získání vlivu na rozhodovací činnost atp. Definice úplatku je tedy poměrně flexibilní a vychází z požadavků Trestněprávní úmluvy proti korupci.

Pokud jde o tzv. sponzorské dary, mohou být v závislosti na konkrétních skutkových okolnostech posouzeny jako úplatek (zda lze z konkrétních okolností usuzovat, že osoba nabízející „sponzorský dar“ jedná se záměrem dosáhnout pro sebe nebo pro jiného nějakého zvýhodnění v souvislosti s obstaráváním věci obecného zájmu).⁴

Český trestní zákon neobsahuje ustanovení o minimální hodnotě úplatku jako některé zahraniční úpravy. Samotná výše úplatku má význam zejména z hlediska naplnění materiální stránky trestného činu či pro naplnění kvalifikovaných skutkových podstat.

Při posuzování společenské nebezpečnosti konkrétního úplatku nelze odhlédnout od samotného postavení osoby úplatek přijímající. Tento aspekt je důležitý zejména v oblasti veřejné správy, kde dle ustálené judikatury nelze tolerovat zásadně žádné úplatky a to ani

³ Srov. R 1/1978; R 32/1987; R 28/1987; rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 26. listopadu 2002, sp.zn. 4 Tz 77/2002.

⁴ Srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 23. února 2011, sp.zn. 8 Tdo 81/2011.

nepatrné hodnoty.⁵ Důvodem takové přísnosti je zájem společnosti na řádném a čistém výkonu veřejné správy.

Z hlediska trestní odpovědnosti je nezbytné, aby mezi úplatkem a obstaráváním věci obecného zájmu byla souvislost. Časové hledisko je zcela bez významu, nezáleží na tom, zda k poskytnutí úplatku došlo před, při a nebo až po obstarávání věci obecného zájmu.

2.1.3 Veřejný činitel

Pojem veřejný činitel se ve vztahu k trestným činům přijímání úplatku a podplácení objevuje v tzv. kvalifikovaných skutkových podstatách. Pokud se některého z úplatkářských trestných činů dopustí veřejný činitel nebo je trestný čin vůči veřejnému činiteli spáchán, stihne pachatele přísnější trest.

Zákonná definice pojmu veřejný činitel je v trestním zákoně obsažena v § 89 odst. 9. Ve smyslu tohoto ustanovení jsou za veřejné činitele považováni: *„Volený funkcionář nebo odpovědný pracovník orgánu státní správy a samosprávy, soudu nebo jiného státního orgánu nebo příslušník ozbrojených sil nebo bezpečnostního sboru, soudní exekutor při výkonu exekuční činnosti, při sepisování exekutorských zápisů a při činnostech vykonávaných z pověření soudu podle zvláštního právního předpisu... fyzická osoba, která byla ustavena lesní stráží, vodní stráží, stráží přírody, mysliveckou stráží nebo rybářskou stráží“*.

Poměrně komplikovaná podoba této definice je zapříčiněna zejména přechodem ze socialistického k demokratickému zákonodárství, kdy do roku 1990 byl za veřejného činitele považováni též pracovníci státních hospodářských, družstevních a společenských organizací. Takto extenzivní výklad pojmu veřejný činitel byl v demokratickém státě vnímán jako nevhodný, a tak bylo přistoupeno k novele trestního zákona zákonem č. 175/1990 Sb., v níž byl tento pojem zúžen pouze na pracovníky státních orgánů a orgánů samosprávy. Zúžená definice však nepokrývala subjekty, kterým byla ze zákona svěřena pravomoc rozhodovat o otázkách celospolečenského zájmu a o právech a povinnostech třetích osob. Proto byly postupnými novelizacemi do zákona od roku 1999 zahrnuty také další osoby (např. soudní exekutor).⁶

⁵ Srov. R 17/1978

⁶ Novotný, O. Vokoun, R., Šámal, P. a kol. Trestní právo hmotné. Zvláštní část. 6 vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, s. 419

V § 89 odst. 9 tr. zákona je dále uvedeno, že osoba je v postavení veřejného činitele „*pokud se podílí na plnění úkolů společnosti a státu a používá přitom pravomoci, která mu byla v rámci odpovědnosti za plnění těchto úkolů svěřena*“.

Znak *podílí se na plnění úkolů společnosti a státu* je třeba vykládat tak, že se jedná o činnosti odpovídající povaze činnosti osob uvedených v § 89 odst. 9 tr. zákona, nejedná se tedy o veškeré pracovníky orgánů státní správy (např. sekretářky), ale pouze o ty, kteří plní společensky významné úkoly. Každý veřejný činitel musí být nadaný určitou pravomocí. Ta nemusí mít vždy povahu rozhodování o právech a povinnostech třetích osob, nicméně vždy musí obsahovat prvek moci a prvek rozhodování. Osoba, která nemá rozhodovací pravomoc, není veřejným činitelem. Plnění úkolů společnosti a státu představuje užší pojem než obstarávání věcí obecného zájmu.⁷

Nezbytnou podmínkou trestní odpovědnosti veřejného činitele je, aby trestný čin spáchal v souvislosti se svou pravomocí a odpovědností. Pokud se osoba, která by jinak spadala do kategorie veřejných činitelů, dopustí trestného činu ve své soukromé činnosti a nikoliv při výkonu svých pravomocí, nebude z pohledu trestního práva jednat v postavení veřejného činitele. Kvalifikovaná trestní odpovědnost veřejného činitele se neváže na určitou osobu nebo funkci, ale na výkon určité kvalifikované činnosti za podmínek tohoto ustanovení. Vždy je tedy třeba zkoumat konkrétní situaci a činnosti za ní prováděné.⁸

V roce 2002 bylo ustanovení § 89 odst. 9 tr. zákona dále rozšířeno na funkcionáře nebo jiné pracovníky státního orgánu, samosprávy, ozbrojených sil nebo ozbrojeného sboru cizího státu, pokud tak stanoví vyhlášená mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána. V daném případě se jedná zejména o Úmluvu proti podplácení zahraničních veřejných činitelů v mezinárodních podnikatelských transakcích (dále jen „Úmluva proti podplácení“).

V tomto ohledu je víceméně duplicitní ustanovení § 162a odst. 2 tr. zákona, které výhradně pro potřeby úplatkářských trestných činů stanoví výčet osob považovaných za veřejné činitele. Dle tohoto ustanovení se jedná o členy zákonodárných, soudních a výkonných orgánů cizích států, mezinárodních organizací, či zastávající funkci v podniku, ve kterém má rozhodující vliv Česká republika nebo cizí stát. Význam § 162a odst. 2 tr. zákona je v tom, že

⁷ Šámal, P. Púry, F., Rizman, S. Trestní zákon. Komentář, I. Díl. 6., doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 666

⁸ Kuchta, J.: Trestní zákon – komentář § 89 odst. 9, ASPI, 1999.

rozšiřuje v souladu s Úmluvou proti podplácení trestní odpovědnost za úplatkářství také na mezinárodní obchodní sféru.

2.1.4 Účinná lítost

Úplatkářství se obdobně jako jiná trestná činnost „bílých límečků“ vyznačuje vysokou mírou latence. Důvodem této skutečnosti je zejména to, že v případě úplatkářství jsou to oba zúčastněné subjekty, které se dopouštějí trestného činu a mají z něj prospěch. Žádná ze stran tedy nemá žádný důvod ohlašovat tuto kriminalitu, právě naopak je v jejich zájmu jednání co nejvíce skrývat. Jedním z prostředků sloužících ke zvýšení efektivity při odhalování korupční trestné činnosti je právě institut účinné lítosti, v jehož důsledku dochází k zániku trestní odpovědnosti pachatele činu jinak trestného.

Speciální ustanovení o účinné lítosti obsahuje § 163 tr. zákona, které, až do novely provedené zákonem č. 122/2008 Sb., znělo: *„Trestnost podplácení (§ 161) a nepřímého úplatkářství (§ 162) zaniká, jestliže pachatel úplatek poskytl nebo slíbil jen proto, že byl o to požádán, a učinil o tom dobrovolně bez odkladu oznámení státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu.“*

Citovanou novelou bylo ustanovení o účinné lítosti podstatně změněno: *„Trestnost podplácení (§ 161) a nepřímého úplatkářství (§ 162) zaniká, jestliže pachatel úplatek poskytl nebo slíbil jen proto, že byl o to požádán, a učinil o tom dobrovolně a **vzhledem k okolnostem a svým osobním poměrům** bez zbytečného odkladu oznámení státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu. To neplatí, byl-li úplatek poskytnut nebo slíben v souvislosti s výkonem pravomoci veřejného činitele uvedeného v § 162a odst. 2 písm. a) až c) nebo písm. d), jde-li o veřejného činitele zastávajícího funkci v podniku, v němž má rozhodující vliv cizí stát.“*

Základní podmínkou uplatnění účinné lítosti bylo, že pachatel *„poskytl nebo slíbil úplatek jenom proto, že o to byl žádán“*, což znamená, že pachatel úplatek poskytl jako reakci na jednání popsané v § 160 odst. 2 tr. zákona a z jeho strany nebyla projevena žádná vlastní iniciativa k poskytnutí úplatku.

Další podmínku představovalo *učinění oznámení státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu*, oznámení muselo být učiněno *dobrovolně*, tedy nesmělo být učiněno jako důsledek probíhajícího trestního řízení proti pachateli, případně toho, že věc byla odhalena. Oznámení muselo být dále učiněno *bez zbytečného odkladu*, ideálně bezprostředně poté, co byla osoba o úplatek požádána, nebo alespoň ihned poté, co to dovolovaly okolnosti. Pojmy bezodkladnosti a dobrovolnosti je však nutné posuzovat ad hoc pro každý konkrétní případ.

Institut účinné lítosti se v jistých aspektech střetává s mezinárodními závazky České republiky. Úmluva proti podplácení ani Trestněprávní úmluva proti korupci totiž neobsahují možnost užití institutu účinné lítosti, naopak zavazují Českou republiku stíhat všechna jednání, naplňující znaky aktivního či pasivního úplatkářství ve smyslu jejich vymezení v jednotlivých mezinárodních smlouvách. Proto byla existence této úpravy předmětem opakované kritiky ze strany GRECO a OECD. Důsledkem tohoto mezinárodního tlaku ze strany OECD byla výše citovaná novela z roku 2008.

Nový trestní zákoník, zákon č. 40/2009 Sb., již ustanovení o účinné lítosti nezahrnuje, přičemž jako hlavní důvody bývají uváděna mezinárodní doporučení OECD a GRECO, resp. jejich negativní stanovisko k tomuto institutu.⁹

Zánik trestní odpovědnosti ve věcech úplatkářských trestných činů v důsledku účinné lítosti měl plnit významnou roli zejména v souvislosti s objasňováním korupce s tím, že osoby, které byly osloveny s nabídkou úplatku osobě obstarávající věc obecného zájmu či osobě v postavení veřejného činitele, by měly mít zajištěnu vyšší úroveň ochrany a měly být motivovány k oznamování těchto případů. Nicméně na základě výsledků vládní analýzy z roku 2011, která se zabývá vyhodnocením případů, v nichž bylo institutu účinné lítosti efektivně použito, lze konstatovat, že tohoto institutu bylo využíváno velmi zřídka.

V současné době se vedou diskuze o vrácení ustanovení o účinné lítosti do trestního zákoníku a to z hlediska toho, zda současná právní úprava disponuje s nástroji, v důsledku jejichž použití by mohla přicházet v úvahu beztrestnost osob, které oznámí, a to třeba nikoli bezodkladně, že byly osloveny s nabídkou úplatku.¹⁰ Pokud jde o znovuzavedení institutu účinné lítosti, je nezbytné zodpovědět základní otázku tkvící v tom, zda lze pomocí tohoto institutu, který beztrestností motivuje k oznamování žádostí o úplatek, skutečně dosáhnout efektivnějšího odhalování korupce.

2.2 Skutkové podstaty úplatkářských trestných činů

Jak již bylo uvedeno výše, úprava úplatkářských trestných činů je soustředěna v oddílu třetím hlavy třetí trestního zákona, tedy mezi trestnými činy proti pořádku ve věcech veřejných. Druhovým objektem těchto trestných činů je zájem na nestranném a spravedlivém výkonu

⁹ Dle názoru mezinárodních organizací není beztrestnost v důsledku účinné lítosti v souladu se zásadou rovnosti před zákonem.

¹⁰ Přepechalová, K., Forejt, P., Růžička, M.: Účinná lítost ve věcech úplatkářství do právního řádu ČR?, Právní rádce č. 12, prosinec 2011.

státní správy při obstarávání věcí obecného zájmu a zájem na zajištění rovnosti podmínek v hospodářské soutěži.¹¹

Z hlediska subjektivní stránky se jedná o trestné činy úmyslné.

Subjektem může být v případě trestného činu podplácení a nepřímého úplatkářství kterákoliv fyzická osoba, v případě trestného činu přijímání úplatku pouze osoba, která se účastní na obstarávání věcí obecného zájmu.¹² V případě kvalifikovaných skutkových podstat je přísněji trestný speciální subjekt, kterým je veřejný činitel.

2.2.1 Trestný čin přijímání úplatku (§ 160)

Objektivní stránka trestného činu přijímání úplatku je tvořena dvěma samostatnými základními skutkovými podstatami. Dle § 160 odst. 1 tr. zákona se trestného činu přijímání úplatku dopustí ten, kdo „*v souvislosti s obstaráváním věcí obecného zájmu přijme nebo si dá slíbit úplatek*“. V odst. 2 je uvedena druhá základní skutková podstata, která je ve vztahu speciality k ust. § 160 odst. 1 tr. zákona a která přísněji stíhá jednání pachatele spočívající v tom, že „*za okolností uvedených v odst. 1 úplatek žádá*“.

Znakem skutkové podstaty uvedené v odst. 1 je jednání pachatele, který *přijme* úplatek. Jak již bylo uvedeno výše, není rozhodné, zda k přijetí úplatku došlo před, při nebo až po obstarávání věcí obecného zájmu, stejně tak není rozhodné, zda byl pachateli tento úplatek předem nabídnut či slíben. Tento znak je naplněn v okamžiku, kdy pachatel fakticky obdrží úplatek a je schopen s ním dále nakládat (např. je mu převeden na účet, uložen na dohodnutém místě atp.).

Dalším ze znaků uvedených v odst. 1 je jednání pachatele, který *si dá slíbit* úplatek. Tohoto jednání, které je ze své povahy vlastně přípravou povýšenou na dokonaný trestný čin, se pachatel dopustí tehdy, pokud učiněnou nabídku úplatku neodmítne a výslovně nebo konkludentně s ní souhlasí. K naplnění tohoto znaku tedy není nezbytné, aby pachatel jakkoliv spolupracoval s podplácejícím, nezbytný je pouze souhlas s nabídnutým či slíbeným úplatkem, ať už je učiněn v jakékoliv podobě.

¹¹ Novotný, O., Vokoun, R., Šámal, P. a kol. Trestné právo hmotné. Zvláštní část. 6. Vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, s. 432

¹² Novotný, O., Vokoun, R., Šámal, P. a kol. Trestné právo hmotné. Zvláštní část. 6. Vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, s. 435

Znakem skutkové podstaty uvedené v odst. 2 je jednání pachatele, který *úplatek žádá*. Stejně jako v případě slibu se jedná o zvláštní druh přípravy, která je povýšena na dokonáný trestný čin. *Trestný čin přijímání úplatku podle § 160 odst.2 tr. zák. je již dokonán tím, že pachatel úplatek žádá; je nerozhodné, zda mu byl z tohoto podnětu úplatek poskytnut nebo slíben. K tomu, že pachatel, který úplatek žádal, jej přijal, se přihlédne při výměře trestu v rámci okolností určujících stupeň nebezpečnosti činu pro společnost (§ 3 odst. 4, § 31 odst. 1 tr. zák.).*¹³ Zákonodárce zde přísněji stíhá tu formu pasivního úplatkářství, kdy pachatel postupuje z vlastní iniciativy, čímž zároveň svádí jiného ke spáchání trestného činu. Zvýšená společenská nebezpečnost takového jednání je na první pohled zřejmá. Obdobně jako v případě slibu úplatku, může být žádost o úplatek učiněna v jakékoliv smysly vnímatelné formě, tedy jak výslovně tak i konkludentně. *„Znak žádá úplatek v ustanovení § 160 odst. 2 tr. zák. nevyžaduje, aby pachatel požádal o úplatek výslovně. Stačí jakékoliv jednání, z něhož je patrné, že pachatel úplatek očekává a chce.“*¹⁴

Pachatelem může být pouze osoba, která obstarává věci obecného zájmu, nebo obstarávání věcí obecného zájmu podmiňuje či na obstarávání věcí obecného zájmu nějak spolupůsobí.¹⁵ Z tohoto hlediska není rozhodné, zda je pachatel subjektem soukromého práva či nikoliv. *„Koncepce § 160 trestního zákona - přijímání úplatku je založena na objektivním kritériu "souvislosti s obstaráváním věcí obecného zájmu", které má přednost před subjektivním kritériem vycházejícím z právní povahy subjektů daného právního vztahu.“*¹⁶

Co se týká kvalifikovaných skutkových podstat uvedených v odst. 3 a 4, jsou jejich znaky výše neoprávněného prospěchu a speciální subjekt, kterým je veřejný činitel. Jestliže se trestného činu přijímání úplatku dopustí veřejný činitel, je možný jednočinný souběh s trestným činem zneužívání pravomoci veřejného činitele podle § 158 odst. 1 tr. zákona za předpokladu, že veřejný činitel, který v souvislosti s výkonem své pravomoci přijal úplatek, zároveň poruší svoje povinnosti způsobem a za podmínek stanovených v ustanovení § 158 odst. 1 tr. zákona: jednak zde musí být subjekt, který je veřejným činitelem, jednak jednání, které je v rozporu s pravomocí veřejného činitele (formy jednání jsou taxativně uvedeny v ustanovení § 158 odst. 1 písm. a) až c) tr. zákona), jednak veřejný činitel musí jednat v úmyslu způsobit jinému škodu nebo opatřit sobě nebo jinému neoprávněný prospěch. K naplnění skutkové podstaty trestného činu přijímání úplatku podle § 160 odst. 1,3 písm.b)

¹³ Srov. R 3/1978

¹⁴ Srov. R 46/1983- I; R 17/1978

¹⁵ Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. července 2004, sp.zn. 5 Tdo 796/2004.

¹⁶ Srov. nález Ústavního soudu ze dne 27. března 2002, sp.zn. I.ÚS 537/2000.

tr. zákona v jednočinném souběhu s trestným činem zneužívání pravomoci veřejného činitele dle § 158 odst. 1 tr. zákona musí veřejný činitel nejen přijmout úplatek, ale současně způsobem uvedeným v § 158 odst. 1 tr. zákona porušit svou další povinnost.¹⁷

Pokud jde o sankce, za jednání uvedené v § 160 odst. 1 bylo možné uložit až tři léta odnětí svobody, či zákaz činnosti, za jednání uvedené v odst. 2 bylo možné uložit šest měsíců až pět let odnětí svobody. Při naplnění kvalifikovaných skutkových podstat dle odst. 3 a 4 šlo uložit sankci ve výši dva až osm let odnětí svobody, resp. pět až dvanáct let v případě odst. 4.

Není bez zajímavosti, že v případě sankcí došlo v roce 2008 k výraznému zpřísnění, kdy původní znění ukládalo v případě odst. 1 horní sazbu trestu odnětí svobody dva roky, u odst. 2 tři roky, u odst. 3 pět let a u odst. 4 až osm let. Lze tedy usuzovat na to, že již v roce 2008 si zákonodárce uvědomoval zvýšenou společenskou nebezpečnost korupčního jednání.

2.2.2 Trestný čin podplácení (§ 161)

Tento trestný čin, který je svou povahou zrcadlový k trestnému činu přijímání úplatku, postihuje aktivní formu úplatkářství, tedy jednání pachatele, který „*jinému v souvislosti s obstaráváním věcí obecného zájmu poskytne, nabídne nebo slíbí úplatek*“. Za jiného se považuje osoba, jejíž vztah k obstarávání věcí obecného zájmu je buď přímý, nebo nepřímý.

Obdobně jako v případě trestného činu přijímání úplatku nehraje z hlediska trestní odpovědnosti roli to, zda došlo poskytnutím úplatku k ovlivnění pravomoci, či porušení povinností uplácené osoby. Stejně tak nehraje roli, jestliže k poskytnutí, k nabídce, či slibu úplatku došlo před, při nebo až po skončení obstarávání věcí obecného zájmu. Podstatou jednání pachatele trestného činu podplácení je úplatkem dosáhnout, aby v souvislosti s obstaráváním věcí obecného zájmu bylo podplácenou osobou vyhověno jeho požadavku.¹⁸

Objektivní stránka je tvořena třemi alternativními druhy jednání: *poskytnutím, nabídkou nebo slibem úplatku*.

Poskytnutí úplatku, jehož opakem je *přijetí úplatku* ve smyslu § 160, je takové jednání pachatele, kdy předá úplatek do volné dispozice uplácené osoby - ať už přímo nebo nepřímo. V případě poskytnutí úplatku je však nutné, aby si uplácená osoba byla vědoma, že k poskytnutí úplatku došlo a aby jej přijala, v opačném případě by se jednalo o nabídnutí.

¹⁷ Srov. R 43/1987-III

¹⁸ Srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu, ze dne 26. ledna 2011, sp.zn. 6 Tdo 1625/2010.

Nabídnutí úplatku je, obdobně jako *slíbení úplatku*, jednání, mající povahu přípravy trestného činu, které je však povýšeno na dokonaný trestný čin. K trestnosti takového jednání stačí, aby uplácené osobě byla učiněna výslovná, nebo konkludentní nabídka či slib úplatku. Z hlediska trestní odpovědnosti nemá vliv, zda uplácený tuto nabídku či slib přijal. Jednání pachatele je trestné již od okamžiku, kdy pachatel tuto nabídku či slib učinil, bez ohledu na to, jestli o ní uplácený věděl. Není rovněž rozhodné, ve které době k nabídnutí úplatku došlo. V souvislosti s okamžikem učinění nabídky judikatura zdůrazňuje, že ustanovení § 161 tr. zákona chrání společnost i před jednáním, které by bylo způsobilé vzbudit představu, že zákonné a spravedlivé rozhodnutí si zaslouží od občana projev vděčnosti nebo uznání pracovníku, který záležitost vyřídil. K dokonání tohoto trestného činu tedy postačí pouhé nabídnutí neoprávněné výhody uplácenému.¹⁹ K naplnění skutkové podstaty trestného činu podplácení se nevyžaduje, aby pachatel chtěl dosáhnout protiprávního zvýhodnění. O nabídku úplatku proto půjde i v případě, že si pachatel touto nabídkou chce pouze zajistit, aby věc obecného zájmu byla řádně a včas obstarána.²⁰ Svou povahou jsou si jak *slib*, tak *nabídka úplatku* velmi podobné, rozdíl je pouze ten, že slib je mnohem méně konkrétní.

Pachatelem tohoto trestného činu může být kdokoliv.

Znakem kvalifikované skutkové podstaty uvedené v odst. 2 je úmysl opatřit jinému značný prospěch, či způsobit značnou škodu a alternativně pokud se pachatel dopustí jednání popsaného v odst. 1 vůči veřejnému činiteli. Pokud pachatel trestného činu podplácení podle § 161 tr. zákona poskytne, nabídne, nebo slíbí úplatek veřejnému činiteli v souvislosti s obstaráváním věcí obecného zájmu jen proto, aby veřejný činitel konal v rámci svých povinností a oprávnění, nedopouští se současně návodu na trestný čin zneužívání pravomoci veřejného činitele podle § 10 odst. 1 písm. b), § 158 tr. zákona. Návodu k tomuto trestnému činu se dopustí tehdy, pokud poskytne, nabídne nebo slíbí úplatek veřejnému činiteli za to, aby veřejný činitel s úmyslem způsobit jinému škodu nebo zajistit sobě nebo jinému neoprávněný prospěch zneužil svoji pravomoc některým ze způsobů uvedených v § 158 odst. 1 písm. a) až c) tr. zák. a veřejný činitel se o to alespoň pokusí.²¹

Z pohledu sankcí bylo možné uložit za jednání uvedené v § 161 odst. 1 trest odnětí svobody až na dvě léta, v případě kvalifikované skutkové podstaty bylo možné uložit trest v rozmezí jeden rok až pět let odnětí svobody.

¹⁹ Srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 19. července 1982, sp.zn. 11 Tz 23/82; R 17/1978.

²⁰ Srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 23. února 2011, sp.zn. 8 Tdo 81/2011.

²¹ Srov. R 15/1981

Také v případě trestného činu podplácení došlo v roce 2008 k zpřísnění trestních sankcí. Do roku 2008 bylo při naplnění skutkové podstaty ustanovení § 161 odst. 1 možné uložit až jeden rok, v případě naplnění skutkové podstaty odst. 2 citovaného ustanovení byla trestní sazba jeden rok až pět let.

2.2.3 Trestný čin nepřímé úplatkářství (§ 162)

Ustanovení § 162 tr. zákona postihuje jak pasivní formu úplatkářství, kdy v § 162 odst. 1 tr. zákona je trestné jednání pachatele, který úplatek *žádá nebo přijme*, tak aktivní formu popsanou v odst. 2 citovaného ustanovení, kde jednání pachatele spočívá v tom, že úplatek *poskytne, nabídne nebo slíbí*. Tyto druhy jednání jsou judikaturou vykládány stejným způsobem jako trestné činy přijímání úplatku a podplácení, které byly podrobně rozebrány v předchozích oddílech.

Na rozdíl od předchozích ustanovení není adresát úplatku totožný s osobou podílející se na obstarávání věci obecného zájmu. Pachatel je postihován za to, „*že bude svým vlivem působit na výkon pravomoci veřejného činitele nebo za to, že tak již učinil*“. Tedy ustanovení § 162 tr. zákona cílí na postih tzv. prostředníků a osob, které je uplácují, přičemž okruh trestně postižitelných záležitostí je podstatně užší, neboť trestné je pouze působení na veřejné činitele, nikoliv na osoby, jež se podílejí na obstarávání věci obecného zájmu. Rozdíl mezi zprostředkovatelem a prostředníkem spočívá v tom, že zatímco v případě zprostředkovatele úplatku je adresátem neoprávněné výhody přímo osoba rozhodující o obstarávání věci obecného zájmu a zprostředkovatel se tím dopouští účastenství na trestném činu přijímání úplatku nejčastěji ve formě pomoci, v případě prostředníka je adresátem přímo sám prostředník, který přijímá úplatek za to, že bude svým vlivem působit na výkon pravomoci veřejného činitele. „*Jestliže pachatel přijímá nebo žádá úplatek za to, že bude svým vlivem působit na výkon pravomoci veřejného činitele, avšak jedná bez součinnosti s veřejným činitelem, dopouští se trestného činu nepřímého úplatkářství podle § 162 odst. 1 tr. zákona. Jestliže však úplatek přijímá nebo žádá v součinnosti s veřejným činitelem a pro něj (jako zprostředkovatel), dopouští se účastenství na trestném činu přijímání úplatku podle § 10 odst. 1, § 160 odst. 1,3, popř. § 160 odst. 2,3 tr. zákona. Jestliže pachatel přijímá nebo žádá úplatek pro osobu, která není veřejným činitelem, obstarává však věci obecného zájmu, sám*

však věci obecného zájmu neobstarává, dopouští se účastenství na trestném činu přijímání úplatku podle § 10 odst. 1, § 160 odst. 1 nebo odst. 2 tr. zákona.“²²

K trestnosti jednání pachatele postačuje, pokud byl úplatek slíben, či o něj bylo požádáno. Dále není z pohledu trestní odpovědnosti rozhodující, jestli má ovlivnění vést k porušení povinností ovlivňované osoby či nikoliv. Trestný čin nepřímého úplatkářství podle § 162 odst. 1 tr. zákona je dokonán již tím, že pachatel žádá, nebo přijme úplatek za to, že bude svým vlivem působit na výkon pravomoci veřejného činitele. Nevyžaduje se, aby pachatel u veřejného činitele skutečně intervenoval. Pokud pachatel na výkon pravomoci veřejného činitele skutečně působil, došlo k dokončení trestného činu, což lze hodnotit jako okolnost zvyšující nebezpečnost činu pro společnost.²³

Co se týká pojmu *výkon pravomoci veřejného činitele*, je nutné jej chápat jako rozhodování o právech a povinnostech fyzických a právnických osob. Jedná se o všechny fáze tohoto procesu od fáze přípravné, přes fázi přijetí vlastního rozhodnutí až po jeho výkon.²⁴

Co se týká samotného *vlivu*, je pro trestní odpovědnost nezbytné, aby pachatel takovýmto vlivem skutečně disponoval. V případě, že pachatel požaduje úplatek za to, že bude svým vlivem působit na výkon pravomoci, ačkoliv si je vědom, že takový vliv nemá nebo nemá v plánu tak učinit, nejedná se o trestný čin nepřímého úplatkářství ale o trestný čin podvodu dle § 250 tr. zákona, neboť pachatel uvedl jiného v omyl v úmyslu sám sebe obohatit a způsobí tak na cizím majetku škodu. „*Jestliže pachatel pouze předstírá, že bude svým vlivem působit na výkon pravomoci veřejného činitele, popř. na činnost osoby, která obstarává věci obecného zájmu, avšak pro vyřízení věci nepodnikne nic a ani to nemá v úmyslu, dopouští se trestného činu podvodu podle § 250 tr. zákona, popř. jeho pokusu podle § 8 odst. 1, § 250 tr. zákona, jestliže o úplatek požádal, ale nepřijal ho.*“²⁵

Z pohledu trestních sankcí za jednání uvedené v § 162 odst. 1 bylo možné uložit trest odnětí svobody až na tři léta, v případě odst. 2 šlo uložit až dva roky odnětí svobody, tedy sankce byly ve srovnání s ostatními trestnými činy úplatkářství poměrně nižší.

²² Srov. R 32/1987-II

²³ Srov. R 16/1981

²⁴ Šámal, P. Půry, F., Rizman, S. Trestní zákon. Komentář, I. Díl. 6., doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 987

²⁵ R 16/1988

Stejně jako v případě předchozích ustanovení došlo také u nepřímého úplatkářství v roce 2008 ke zpřísnění sankcí, kdy v původním znění bylo možné uložit za jednání uvedené v § 162 odst. 1 až dva roky odnětí svobody, za jednání uvedené v odst. 2 pouze jeden rok.

2.3 Procesní instituty trestního řádu

Úplatkářské trestné činy, podobně jako další tzv. „zločiny bez obětí“, jsou ze své podstaty jen obtížně odhalitelné. V typickém úplatkářském vztahu totiž obvykle chybí přímý poškozený a je naopak v zájmu všech zainteresovaných subjektů (kdy všichni stojí v pozici pachatele) co možná nejefektivněji jednání utajit. Konspirativní povaha úplatkářské trestné činnosti stěží předpokládá existenci nějakých očitých svědků či mnohočetný výskyt materiálních důkazů. Aktéři této trestné činnosti mají logický zájem na jejím utajení, a to nejen proto, aby nebyli vystaveni trestnímu postihu, ale primárně proto, aby byl smysl jejich korupčního jednání naplněn.²⁶ Při vyšetřování úplatkářství se tedy orgány činné v trestním řízení nemohou spoléhat pouze na důkazní prostředky v podobě svědeckých výpovědí (svědci mohou být k podání či nepodání výpovědi různě motivováni – např. vztah ke spolupracovníkům, obava z odvety nadřízeného, pomsta apod.)²⁷, či v podobě různých druhů listinných důkazů, neboť takové důkazy jsou často pouze nepřímé anebo úplně chybí. V zákoně č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů (dále jen tr. řád) jsou proto uvedena zvláštní ustanovení, která, ačkoliv nejsou specializována pouze na úplatkářství, jsou při jeho odhalování obzvláště efektivní a pro usvědčení pachatelů často jediná možná. Jde zejména o zajišťovací úkony a úkony operativní povahy, které je zpravidla nutné provést bez většího prodlení, aby nebyl ohrožen účel trestního řízení. Jedná se zejména o tzv. *operativně pátrací prostředky* dle § 158b až § 158f tr. řádu, *příkaz k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu* dle § 88 tr. řádu, *příkaz ke zjištění údajů o uskutečněném telekomunikačním provozu* dle § 88a tr. řádu, *příkaz k domovní prohlídce* dle § 83 tr. řádu, *záměna a sledování zásilek* dle § 87a až § 87c tr. řádu a o institut *utajeného svědka* dle § 55 odst. 2 tr. řádu.

2.3.1 Utajený svědek

Z pohledu odhalování korupčního jednání je institut utajeného svědka významný spíše pro případy tzv. velké korupce páchané zejména v souvislosti s organizovaným zločinem. Účelem

²⁶ Srov. Rt 4 Tz 75/2008

²⁷ Císařová D. a kol. Trestní právo procesní. 2. Vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2002., s.757

tohoto institutu je totiž zajištění ochrany svědkům, kteří by mohli být pro výkon své svědecké povinnosti následně ohroženi, a tím je zároveň přesvědčit k podání svědeckví před soudem.

Právní úprava institutu utajeného svědka je produktem již demokratického zákonodárství, tedy až do roku 1993 nebylo v českém, resp. československém právním řádu ustanovení týkající se ochrany svědka. V současné době je jeho postavení upraveno v § 55 odst. 2 a § 209 tr. řádu a dále rozvedeno v zákoně č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením.

Dle ustanovení § 55 odst. 2 tr. řádu jsou orgány činné v trestním řízení povinny učinit nezbytná opatření k utajení totožnosti svědka „*nasvědčují-li zjištěné okolnosti tomu, že svědku nebo osobě jemu blízké v souvislosti s podáním svědeckví zřejmě hrozí újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí porušení jejich základních práv*“.

Jméno a příjmení svědka se nezapisují do protokolu, vedou se odděleně od trestního spisu a mohou se s nimi seznamovat jen orgány činné v trestním řízení v předmětné věci. Ze zákona je utajena podoba a totožnost svědka, a to i po skončení trestního řízení až do doby, dokud nepominou důvody pro utajení, tedy dokud nepomine riziko závažné újmy.

Při rozhodování o využití institutu utajeného svědka je nezbytné dodržet zásadu subsidiarity a zásadu proporcionality. Zásada subsidiarity stanovuje, že institutu utajeného svědka lze užít pouze tehdy, pokud není možné dosáhnout jeho ochrany či jeho svědeckví jinak. Zásada proporcionality je splněna, jestliže význam svědecké výpovědi ospravedlňuje omezení práva na obhajobu obviněného. To však neznamená, že by obviněný již nemohl pokládat svědkovi otázky, pouze jsou přijata taková opatření, aby obviněný nemohl rozpoznat totožnost svědka.

Jak vyplývá z judikatury Ústavního soudu, smyslem práva na obhajobu je v případě svědeckých výpovědí poskytnout obžalovanému možnost prověřit pravdivost skutkových tvrzení a možnost prověření důvěryhodnosti samotné osoby svědka. Užitím institutu utajeného svědka přitom nepochybně dochází k omezení těchto práv, tedy fakticky k omezení práva na obhajobu, práva na spravedlivý proces a práva na rovnost účastníků. K omezení základních práv a svobod může dojít v důsledku jejich vzájemné kolize za předpokladu, že míra omezení základního práva musí být co možná nejvíce minimalizována.²⁸

²⁸ Srov. PL ÚS 4/94

V případě institutu utajeného svědka se jedná o kolizi mezi zásadami řádného a spravedlivého procesu na straně jedné a k důvodné snaze ústavodárce i zákonodárce chránit demokratickou společnost před nárůstem kriminality a zejména organizovaným zločinem na straně druhé. Ústavnost užití institutu utajeného svědka je zachována v případě, že je dodržena zásada subsidiarity (výslech svědka pod utajením má své místo toliko tehdy, nelze-li ochranu svědka spolehlivě zajistit jinak) a zásada minimalizace omezení práv obhajoby. Zároveň je nezbytné dodržet zásadu proporcionality a to jak ze strany moci zákonodárné, tak soudní.²⁹

Vzhledem k tomu, že možnost obviněného ověřit důvěryhodnost výpovědi utajovaného svědka je výrazně omezena, stanoví § 209 odst. 2 tr. řádu povinnost soudu i bez návrhu učinit všechny úkony, potřebné k ověření věrohodnosti svědka.

Další podmínkou užití tohoto institutu je existence *zřejmé hrozby*. Musí se jednat o hrozbu, která je reálná, určitým způsobem doložitelná a která dosahuje dostatečné intenzity. Za zřejmou může být označovaná taková hrozba, která je podle zjištěných okolností dostatečně očividná či jasná. Postačí vyšší stupeň pravděpodobnosti, jenž však musí být zjištěnými konkrétními okolnostmi dostatečně odůvodněn, nestačí jen konkrétně nedoložené tvrzení vyslychaného svědka.³⁰ Dle judikatury Ústavního soudu lze za okolnost, nasvědčující hrozící újmě či jinému závažnému nebezpečí považovat i to, že stíhaná trestná činnost může mít na základě konkrétních poznatků souvislost s organizovaným zločinem.³¹

Co se týká ochrany svědka při podávání výpovědi před soudem, je předseda senátu dle ustanovení § 209 odst. 1 tr. řádu povinen učinit všechna opatření, která znemožňují identifikaci svědka ze strany obžalovaného. V praxi to obvykle znamená provádění výslechu pomocí dálkového přenosu, kdy svědek sedí v jiné místnosti než obviněný, jeho podoba je zastřena a hlas prostřednictvím modulátoru pozměněn.³² V případě, že soud nedisponuje takovým technickým zařízením, je předseda senátu oprávněn vykázat obžalovaného po dobu výslechu z jednací síně. Obžalovaný musí být po svém návratu s výslechem seznámen, může se k němu vyjádřit a může prostřednictvím předsedy senátu klást svědkovi otázky.

Jak bylo uvedeno výše, samotná ochrana utajeného svědka je pak upravena zvláštním zákonem, kterým je zákon č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob

²⁹ Srov. III. ÚS 210/98

³⁰ Šámal a kol. Trestní řád. Komentář . I. díl. 5 vydání. Praha: C.H. Beck 2005. 1453 s.

³¹ Srov. I. ÚS 481/04

³² Srov. Rt 5Tdo 810/2003

v souvislosti s trestním řízením. Tento zákon poskytuje ochranu nejen utajeným svědkům, ale také dalším subjektům, jímž může v souvislosti s trestním řízením hrozit újma.

Závěrem k tomuto institutu je nezbytné uvést, že v souladu s ustálenou judikaturou Ústavního soudu a Evropského soudu pro lidská práva (Doorson proti Nizozemsku, 1996) nemůže dojít k odsouzení výlučně ani v převážné míře pouze na základě výpovědi utajovaného svědka.³³

2.3.2 Odposlech a záznam telekomunikačního provozu, zjišťování údajů o uskutečněném telekomunikačním provozu

Odposlech a záznam telekomunikačního provozu

Oproti institutu utajeného svědka lze odposlech a záznam telekomunikačního provozu považovat za jeden z nejvýznamnějších nástrojů při potírání jak malé, tak i velké korupce. Vzhledem ke konspirativní povaze korupčního jednání, kdy žádná ze zúčastněných stran zpravidla nemá zájem na odhalení této trestné činnosti, je často právě odposlech jediným relevantním nástrojem, který může vést k odsouzení pachatelů.

Právní úprava odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu je obsažena v § 88 tr. řádu. Dnem 1.7. 2008 vstoupila v účinnost novela provedená zákonem č. 177/2008 Sb., která zpřísnila náležitosti příkazu k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu (včetně uvedení konkrétních okolností odůvodňujících jeho vydání) a zkrátila dobu jeho provádění z původních šesti na čtyři měsíce s možností opětovného prodloužení na další čtyři měsíce, k čemuž je oprávněn soudce soudu vyššího stupně a v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudce krajského soudu. Dále novela stanovila možnost přezkumu zákonnosti příkazu k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu Nejvyšším soudem, přičemž návrh může podat odposlouchávaná osoba, kterou je o nařízeném odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu povinen informovat státní zástupce, pokud věc byla pravomocně skončena jeho rozhodnutím, v řízení před soudem je nositelem informační povinnosti předseda senátu. Výjimky z této informační povinnosti jsou stanoveny v § 88 odst. 9 tr. řádu.

Nařídit odposlech či pořízení záznamu může předseda senátu a v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudce. Podmínkou pro vydání takového příkazu je, že se jedná o zvlášť závažný úmyslný trestný čin³⁴ nebo o jiný trestný čin, k jehož stíhání Českou republiku

³³ Srov. III. ÚS 499/04

³⁴ dle terminologie nového trestního zákoníku – v případě zločinu

zavazuje vyhlášená mezinárodní smlouva. V případě postihu úplatkářství se jedná o Trestněprávní úmluvu o korupci přijatou v roce 1999 na půdě Rady Evropy.

Další podmínkou, obdobně jako v případě užití institutu utajeného svědka, je dodržení zásady subsidiarity a proporcionality. Tyto zásady jsou vyjádřeny v § 88 odst. 1 tr. řádu, kde je stanovena podmínka, že příkaz lze vydat pouze v případě, *že lze důvodně předpokládat, že jím budou získány významné skutečnosti pro trestní řízení (zásada proporcionality) a nelze li sledovaného účelu dosáhnout jinak (zásada subsidiarity).*

Toto procesní ustanovení v praxi znamená zákonné omezení práva na soukromí zakotveného v čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod. Přestože zde zákonodárce upřednostnil v zákonem stanovených případech zájem společnosti na postihování kriminality před ochranou soukromí jednotlivce, neznamená to, že by se jednalo o omezení absolutní. Policejní orgán nesmí provádět odposlech či záznam telekomunikačního provozu komunikace mezi obviněným a jeho obhájcem. Pokud policejní orgán zjistí až v průběhu odposlechu, že se jedná o takovou komunikaci, musí odposlech bezodkladně ukončit a informace, které z takové komunikace získal, nesmí nijak použít.

Zakázán tedy není odposlech komunikace s rodinnými příslušníky a na rozdíl od některých zahraničních právních úprav je policejní orgán oprávněn odposlouchávat i soukromé hovory. Nicméně policejní orgán je ze zákona povinen průběžně vyhodnocovat obsah pořizovaných odposlechů a pokud zjistí, že jejich obsah není ve vztahu k trestnímu řízení relevantní, je povinen pořizené záznamy bezodkladně zničit.

Formální náležitosti příkazu k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu jsou stanoveny v § 88 odst. 2 tr. řádu. Příkaz musí být vydán vždy písemně, musí obsahovat odůvodnění, označit odposlouchávanou osobu, případně místo, které má být odposloucháváno a dále dobu, na kterou má být příkaz vydáván. V příkazu musí být uvedeny konkrétní skutkové okolnosti zakládající důvod jeho vydání.

Příkaz může být vydán nejdéle na dobu čtyř měsíců, tato lhůta pak může být prodloužena maximálně na dobu dalších čtyř měsíců, a to i opakovaně. Platí, že doba trvání odposlechu zpravidla koresponduje se závažností korupčního jednání, kdy v případě velké korupce, či korupce v souvislosti s organizovaným zločinem, trvá provádění odposlechu dlouhou dobu, naopak u malé korupce často stačí i nahrávka pouze jediného rozhovoru.

V § 88 odst. 5 tr. řádu je uvedena výjimka z obecných pravidel pro nařízení odposlechu či záznamu telekomunikačního provozu, která upravuje možnost provést tyto úkony i bez vydaného příkazu pro taxativně vymezený katalog trestných činů. Jedná se o trestné činy, jako např. trestný čin únos dítěte či nebezpečné vyhrožování, u nichž může být rychlost provedení odposlechu pro odhalení pachatele či k ochraně života a zdraví oběti naprosto klíčová. Podmínkou je, že s tím musí majitel odposlouchávané stanice souhlasit.

Co se týká použitelnosti záznamu telekomunikačního provozu jako důkazu před soudem, je dle § 88 odst. 6 tr. řádu. nezbytné, aby k němu byl připojen protokol obsahující informace o tom, kde, kdy a jak byl záznam proveden a co obsahuje, včetně údajů o osobě, která záznam pořídila.

V případě, že byl záznam telekomunikačního provozu, či odposlech proveden v jiné trestní věci, než v té, pro kterou má být použit, lze jej jako důkaz použít pouze tehdy, pokud jsou i u této věci splněny podmínky pro užití odposlechu.

Příkaz k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu patří mezi tzv. rozhodnutí svého druhu, jimiž se operativně realizují určité úkony trestního řízení. Rozhodnutí o vydání příkazu tedy nemá povahu usnesení a není proti němu přípustná stížnost.

Ještě před citovanou novelou zdůraznil povinnost řádného odůvodnění povolení odposlechů pro účely trestního řízení Ústavní soud v nálezu ze dne 23. května 2007, sp. zn. II. ÚS 615/06,³⁵ z něhož vyplývá, že důvodnost podezření musí být opřena o relevantní indicie a nikoliv o pouhou spekulaci o možné trestné činnosti. V příkazu musí být uvedeno, o jaké relevantní skutečnosti se závěry o důvodném podezření opírají, jaké skutečnosti významné pro trestní řízení mají být zjištěny a z čeho je to dovozováno, nicméně na základě předmětného nálezu Ústavního soudu rozhodně nelze usuzovat, že nedostatkem odůvodnění povolení odposlechů je absence nějakých dalších důkazů, z nichž by mělo být zjevné, že ke spáchání trestného činu přijímání úplatku, případně podplácení došlo, neboť v takovém případě by vydání příkazu k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu bylo již v podstatě nadbytečné.³⁶

³⁵ Judikatura Ústavního soudu opakovaně zdůrazňuje povinnost odůvodnit povolení odposlechů konkrétními skutečnostmi, srov. nález Ústavního soudu, sp. zn. II. ÚS 2806/2008.

³⁶ Srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 27. května 2009, sp.zn. 4 Tz 75/2008.

V souvislosti s problematikou odposlechů je nezbytné rovněž zmínit otázku zákonnosti důkazu v podobě zvukových záznamů pořízených soukromou osobou, aniž by jí dotčené osoby k tomu daly souhlas. Dle judikatury Nejvyššího soudu lze takovýto důkaz v trestním řízení označit za obecně přípustný, neboť dle § 89 tr. řádu může být důkazem v trestním řízení vše, co může přispět k objasnění věci s výjimkou důkazu získaného nezákonným donucením nebo hrozbou takového donucení. Pokud zvukové záznamy pořídila soukromá osoba a nikoliv orgán činný v trestním řízení, nevztahuje se na tento postup ustanovení § 88 tr. řádu. Soukromé nahrávky tedy nelze bez dalšího vyloučit, přičemž jejich použitelnost bude posuzována v každém jednotlivém případě. „S ohledem na ustanovení § 89 odst. 2 tr. ř. zásadně nelze vyloučit možnost, aby byl k důkazu použit i zvukový záznam, který byl pořízen soukromou osobou bez souhlasu osob, jejichž hlas je takto zaznamenán. Ustanovení § 88 tr. ř. se zde neuplatní, a to ani analogicky. Přípustnost takového důkazu je však nezbytné vždy posuzovat též s ohledem na respektování práva na soukromí zakotveného v čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, práva na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí ve smyslu čl. 7 a čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod. Významnou okolností v takových případech bude především to, zda důkaz v podobě tohoto zvukového záznamu stojí v konkrétní věci osamocen v rámci hodnocení otázky viny pachatele, anebo zda má soud k dispozici jiné důkazy, které významným způsobem nasvědčují důvodnosti obvinění a s nimiž je zvukový záznam v obsahové shodě.“³⁷

Zjišťování údajů o uskutečněném telekomunikačním provozu

V § 88a tr. řádu je upraveno oprávnění policejního orgánu vyžádat si na základě příkazu předsedy senátu, v přípravném řízení po návrhu státního zástupce na základě příkazu soudce, údaje o uskutečněném telekomunikačním provozu. Provozovatel telekomunikační činnosti je povinen vydat seznam uskutečněné komunikace za požadované období. Na rozdíl od záznamu telekomunikačního provozu se tedy nemonitoruje přímo obsah komunikace, ale její již uskutečněný provoz (volaná čísla, odkud bylo voláno atp.). Dalším rozdílem je, že příkaz ke zjištění údajů o uskutečněném telekomunikačním provozu není vázán na určitý okruh trestných činů.

³⁷ Srov. R 7/2008 (rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 3. května 2007, sp.zn. 5 Tdo 459/2007).

2.3.3 Operativně pátrací prostředky

Operativně pátrací prostředky byly do trestního řádu zavedeny novelou z roku 2001 a výsledky jejich použití v podobě zvukových, obrazových nebo jiných záznamů lze použít jako důkaz, pokud byly získány v souladu se zákonnými požadavky.³⁸

Základní podmínky pro použití operativně pátracích prostředků jsou:

- musí se jednat o řízení o úmyslném trestném činu
- jejich použití nesmí sledovat jiný zájem než získání skutečností důležitých pro trestní řízení
- lze jich použít jen tehdy, pokud nelze sledovaného účelu dosáhnout jinak, nebo bylo-li by jeho dosažení podstatně ztíženo (subsidiarita)
- práva a svobody lze omezit jen v nezbytně nutné míře

A) Předstíraný převod

Předstíraný převod je upraven v § 158c tr. řádu.

Předstíraný převod je zákonem definován jako předstíraná koupě, prodej nebo jiný způsob převedení předmětu plnění nebo věci: a) k jejímuž držení je třeba zvláštního povolení, b) jejíž držení je nepřípustné, c) která pochází z trestného činu, d) která je určena ke spáchání trestného činu. Na případ úplatkářství se vztahuje zejména podmínka uvedená v § 158c odst. 1 písm. d) tr. řádu, tedy věc, která je určena ke spáchání trestného činu, v daném případě je to úplatek.

Předstíraný převod lze provést pouze na základě písemného povolení státního zástupce, nesnese-li věc odkladu, může jej policejní orgán provést i bez povolení. V takovém případě je nutné, aby policejní orgán o toto povolení bezodkladně požádal a pokud jej do 48 hodin neobdrží, musí předstíraný převod ukončit a informace takto získané nijak nepoužít.

Dále je dle § 158c odst. 4 tr. řádu policejní orgán povinen do 48 hodin pořídit o předstíraném převodu záznam a doručit jej státnímu zástupci.

³⁸ Požadavek zákonnosti v sobě zahrnuje i zákaz provokace při použití všech druhů operativně pátracích prostředků dle trestního řádu, tzn., že policejní orgány nesmí při jejich použití u pachatelů vzbudit úmysl trestný čin spáchat a nesmí je v tomto ohledu nikterak usměrňovat.

Z hlediska odhalování úplatkářství je předstíraný převod nepochybně významným nástrojem, nicméně jeho použitelnost je z jeho vlastní povahy poměrně limitovaná. Policejní orgán si totiž musí být vědom rizika trestné činnosti u konkrétních osob ještě předtím, než byla skutečně spáchána, resp. dokončena. V případě úplatkářských trestných činů je to obvykle na základě spolupráce jednoho ze subjektů poté, co byl o úplatek požádán, či mu byl nabídnut. Další situací, kdy si lze představit užití institutu předstíraného převodu, je v návaznosti na činnost agenta.

B) Sledování osob a věcí

Dalším z operativně pátracích prostředků je sledování osob a věcí dle § 158d tr. řádu. Sledování osob a věcí se rozumí *získávání poznatků o osobách a věcech, prováděné utajovaným způsobem technickými nebo jinými prostředky*.

V trestním řádu jsou rozlišovány tři základní kategorie: prosté sledování osob či věcí, sledování, při kterém jsou pořizovány obrazové nebo zvukové záznamy, a sledování, kterým má být za použití technických prostředků zasahováno do nedotknutelnosti obydlí, listovního tajemství a do soukromých písemností a záznamů, tedy obecně sledování, kterým má být zasahováno do základních, ústavně garantovaných práv sledovaných osob.

V případě prostého sledování je jeho provedení pouze na posouzení policejního orgánu a není k němu třeba rozhodnutí jiného orgánu.

Pro provedení sledování, při kterém mají být pořizeny zvukové nebo obrazové záznamy, je nutné písemné povolení státního zástupce, který jej vydá pouze na základě písemné žádosti. Žádost musí být odůvodněna podezřením na konkrétní trestnou činnost a jsou-li známy, také údaje o osobách a věcech, které mají být tímto způsobem sledovány. V povolení musí být stanovena doba, po kterou bude sledování prováděno. Ta nesmí být delší než šest měsíců, přičemž může být státním zástupcem písemně prodloužena nejdéle o šest měsíců, a to i opakovaně. Bez povolení lze provést takovéto sledování, pokud věc nesnese odkladu, policejní orgán je však povinen bezodkladně o povolení požádat a pokud jej neobdrží do čtyřiceti osmi hodin, je povinen sledování ukončit a informace z něj zničit a nijak dále nepoužít.

Nejpřísnější podmínky jsou stanoveny pro provádění sledování, jehož prostřednictvím je zasazeno do ústavně garantovaných práv. Proto je v tomto případě k vydání písemného povolení oprávněn soudce. Pokud má dojít při provádění sledování ke vstupu do obydlí, je

policejní orgán povinen učinit jen takové úkony, jež směřují k umístění technických prostředků. Povolení se stejně jako v předchozím případě vydává na základě písemné žádosti, kdy jak povolení, tak žádost mají stejné náležitosti, jako tomu bylo v případě předchozí kategorie.

Bez povolení ze strany státního zástupce a soudce lze provést sledování osob a věcí, pokud s tím souhlasí ten, do jehož práv má být zasahováno. Souhlas je možné kdykoliv odvolat a policejní orgán je povinen sledování neprodleně ukončit.

Procesní podmínkou pro použitelnost záznamu ze sledování před soudem je připojení protokolu, který má obecné náležitosti uvedené v § 55 a § 55b tr. řádu.

Zákon dále stanovuje povinnost policejního orgánu zničit záznamy o provádění sledování, pokud jimi nebyly zjištěny skutečnosti důležité pro trestní řízení. Další povinnost je uložena provozovatelům telekomunikační činnosti, poště a osobám provádějících dopravu zásilek, kteří musí poskytovat orgánům činným v trestním řízení bezúplatně součinnost bez možnosti dovolání se mlčenlivosti stanovené zvláštními zákony.

Obdobně jako u předstíraného převodu lze záznam pořízený při sledování v jiné trestní věci užít jako důkaz pouze, jsou-li u této věci splněny podmínky pro provádění sledování. Další možností je, že s užitím záznamu souhlasí osoba, do jejíchž práv bylo sledováním zasahováno.

Pokud jde o vzájemný vztah mezi odposlechem a záznamem telekomunikačního provozu a zjišťování údajů o něm (§ 88, §88a tr. řádu) a sledováním osob a věcí (§ 158d tr. řádu), je vhodné poznamenat, že v současné právní úpravě není vyřešen přehledně a jednoznačně. Je však možno učinit závěr, že zajišťovací úkony, kterými jsou odposlech a záznam telekomunikačního provozu a zjišťování údajů o něm, jsou k operativně pátracímu úkonu sledování osob a věcí v poměru speciality. To znamená, že v případě sledování, při kterém bude věnována pozornost určité osobě a věci při jejich pohybu a jednání směrem do budoucnosti s předem neznámým výsledkem poznatků a jejich charakteru, bude nutno v okamžiku, kdy vznikne podnět k provedení některého z uvedených zajišťovacích úkonů a tento úkon bude potřebný a budou pro něj vytvořeny i další zákonné podmínky, rozhodnout o nařízení odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu podle § 88 nebo § 88a tr. řádu. Dosáhnout za těchto předpokladů účelu těchto úkonů pokračováním ve sledování tedy nelze. To ovšem neznamená, že samotné sledování musí být jako celek ukončeno. To může

v zákonných mezích dále pokračovat.³⁹ Nadto je nezbytné si uvědomit, že v případě odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu se vždy jedná o zásah do ústavně zaručeného práva, kdežto je-li v případě sledování osob a věcí pořizován zvukový záznam – tzv. prostorový odposlech, je třeba rozlišit, zda jde o soukromý či veřejný prostor s tím, že i činnost uskutečněná v prostoru veřejném je chráněna ústavním právem na soukromí, a proto je nutné vyřešit otázku, zda jednání dotčených osob spadá do sféry soukromého života.⁴⁰

C) Použití agenta

Agentem je příslušník Policie ČR plnící úkoly stanovené mu řídícím policejním orgánem. Použitelnost tohoto institutu pro úplatkářství vyplývá z ustanovení § 158e odst. 1 tr. řádu, kam byly výslovně úplatkářské trestné činy vloženy s účinností od 10.5. 2008 (zákon č. 135/2008 Sb.). Nicméně použití agenta ve věcech úplatkářských trestných činů bylo možné i dle trestního řádu účinného před citovanou novelou, neboť bylo možno užít agenta v trestním řízení pro úmyslný trestný čin, k jehož stíhání zavazuje Českou republiku mezinárodní smlouva.

Základním předpokladem efektivní činnosti agenta je utajení jeho skutečné totožnosti. K zastírání totožnosti je možné vytvořit legendu o osobě či minulosti agenta, provádět hospodářské činnosti, k nimž je třeba zvláštní oprávnění, a zejména zastírat příslušnost k policii. Orgány státní správy jsou při této činnosti povinny poskytnout policii bezodkladnou součinnost.

K použití agenta je třeba povolení, které vydává na návrh státního zástupce vrchního státního zastupitelství soudce vrchního soudu, v jehož obvodu je státní zástupce podávající návrh činný. Povolení musí obsahovat účel použití, údaje umožňující identifikaci agenta a zejména dobu, po kterou bude agent použit. Maximální délka takové doby není zákonem stanovena, nicméně, pokud dojde k uplynutí povolené lhůty, může na základě návrhu dojít k jejímu prodloužení.

Ve vztahu k ostatním operativně pátracím prostředkům agent disponuje zvláštním oprávněním, kdy k použití předstíraného převodu či k sledování osob a věcí dle § 158d odst. 2 tr. řádu již nepotřebuje další povolení.

³⁹ Srov. Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 3. Přepřacované a doplněné vydání. Praha: C.H. Beck, 2007, 1211 s.

⁴⁰ Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. února 2009, sp. zn. 11 Tdo 1142/2008; náleží Ústavního soudu, sp.zn. II.ÚS 2806/08.

Nad činností agenta je zvýšený dozor státního zástupce, který je povinen od příslušného policejního orgánu vyžadovat informace potřebné pro pravidelné vyhodnocení činnosti a v případě, že pominou důvody pro další použití agenta, jeho činnost bezodkladně ukončit.

Pro vlastní činnost policejního agenta platí zásada proporcionality uvedená v § 158e odst. 6 tr. řádu, kde je stanoveno, že *„agent je povinen při své činnosti volit takové prostředky, které jsou způsobilé ke splnění jeho služebního úkolu a jimiž není jiným osobám způsobována újma na jejich právech nad míru nezbytně nutnou.“*

Právní konstrukce institutu agenta, upravená v § 158e tr. řádu, vychází z pojetí odborně označovaného jako agent-kontrolor⁴¹ a nikoliv označovaného jako agent-provokatér. Na rozdíl od agenta-provokatéra agent dle české právní úpravy nemůže jiného vyzývat ke spáchání trestného činu, ani jej k tomu jakýmkoli způsobem navádět. Podstata jeho činnosti naopak spočívá ve sledování trestné činnosti pachatelů, v rámci něhož může postupovat sice aktivně (oproti tomu ve vztahu k iniciování trestné činnosti zůstává nadále pasivní), ale vždy v rámci zákonného oprávnění a při zachování zásady proporcionality.

Naproti tomu agent-provokatér vlastní činností aktivně nabádá jiného ke spáchání trestného činu. V českém a rovněž v evropském právním prostředí je tato koncepce v zásadě nepřijatelná. Jak vyplývá z ustálené judikatury Evropského soudu pro lidská práva, je užití policejní provokace v přímém rozporu s čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Ani podle konstantní judikatury Ústavního soudu ČR, není policejní provokace přípustná. Ústavní soud ve svých nálezech judikuje, že se policie nemůže podílet na dotváření skutkového děje zakládajícího trestný čin.⁴² Osoba, která se dopustila činu jinak trestného, protože k tomu byla policisty vyprovokována, nemůže být trestně odpovědná, naopak její odpovědnost přebírá stát, který v důsledku vlastního protiústavního jednání ztrácí právo trestat pachatele.⁴³

⁴¹ David, V. Nett, A. Korupce v právu mezinárodním evropském a českém. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 294

⁴² Zásah státu do skutkového děje, jenž ve své komplexnosti tvoří trestný čin, resp. takový podíl státu na jednání osoby, jehož důsledkem je trestní kvalifikace tohoto jednání, je nepřipustný. Srov. nálezy Ústavního soudu, sp.zn. III. ÚS 597/99, sp.zn. II. ÚS 710/2001, sp. zn. III. ÚS 323/04.

⁴³ David, V. Nett, A. Korupce v právu mezinárodním evropském a českém. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 296

2.3.3 Domovní prohlídka a prohlídka jiných prostor

Účelem těchto prohlídek je zajistit věci připravené nebo použité k páchání korupční trestné činnosti a věci z korupční trestné činnosti pocházející.

Dle ust. § 82 tr. řádu lze domovní prohlídku vykonat, je-li důvodné podezření, že v bytě nebo v jiné prostoře určené k bydlení nebo v prostorách k nim náležejících je věc nebo osoba důležitá pro trestní řízení. Příkaz k domovní prohlídce musí být písemný a musí být odůvodněn, k jeho vydání je oprávněn předseda senátu a v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudce (§ 83 tr. řádu).

Předpoklady pro výkon prohlídky jiných prostor a pozemků (pokud nejsou veřejně přístupné) jsou shodné jako v případě domovní prohlídky s tím, že nařídit provedení prohlídky jiných prostor a pozemků je v přípravném řízení oprávněn státní zástupce nebo s jeho souhlasem policejní orgán.⁴⁴ Bez příkazu nebo souhlasu státního zástupce může policejní orgán provést prohlídku jiných prostor nebo pozemků jen tehdy, jestliže příkazu nebo souhlasu nelze předem dosáhnout a věc nesnese odkladu, nebo v případě písemného prohlášení uživatele dotčených prostor nebo pozemků (§ 83a tr. řádu).

Vstoupit do obydlí, jiných prostor nebo na pozemek může policejní orgán jen tehdy, jestliže věc nesnese odkladu a vstup tam je nezbytný pro ochranu života a zdraví osob nebo pro ochranu jiných práv a svobod nebo pro odvrácení závažného ohrožení veřejné bezpečnosti a pořádku a dále v případě vydání příkazu k zatčení nebo k předvedení nebo k dodání do výkonu trestu odnětí svobody osoby tam se zdržující. Po vstupu však nesmějí být provedeny žádné jiné úkony než úkony sloužící k odstranění naléhavého nebezpečí nebo předvedení osoby (§ 83c tr. řádu). Není tedy možné provádět prohlídku těchto prostor za účelem získání důkazu, neboť důkaz získaný v průběhu takovéto prohlídky by byl nezákonný a tudíž neúčinný.

Zvláštní pravidla platí při provádění domovní prohlídky nebo prohlídky jiných prostor, v nichž advokát vykonává advokacii, pokud se v těchto prostorách mohou nacházet listiny obsahující skutečnosti, na něž se vztahuje povinnost mlčenlivosti advokáta (nové znění § 85b tr. řádu bylo vloženo zákonem č. 79/2006 Sb., s účinností od 1.4. 2006).

⁴⁴ Plenární nález Ústavního soudu ze dne 8. června 2010, č. 219/2010 Sb., v podstatě sjednotil domovní prohlídku a prohlídku jiných prostor a pozemků, neboť z důvodu neústavnosti (s odkazem na rozhodovací činnost Evropského soudu pro lidská práva) zrušil ustanovení, jenž v přípravném řízení opravňovalo státního zástupce k nařízení prohlídky jiných prostor nebo pozemků.

2.3.4 Záměna zásilky a sledovaná zásilka

Dalším procesním nástrojem objasňování trestné činnosti jsou zajišťovací úkony, které se týkají dopravovaných zásilek, a sice: : záměna zásilky a sledování zásilky upravené v § 87a a v § 87b tr. řádu. Z hlediska objasňování korupce se však jedná spíše o nástroje okrajové, jejichž použití je poměrně omezeno.

Záměnu zásilky, zavedenou do českého právního řádu novelou z roku 1995, lze nařídit v případě, že zásilka obsahuje látky a věci, uvedené v § 87a odst. 1 tr. řádu, věci pocházející z trestného činu či určené k jeho spáchání. Právě poslední uvedená podmínka umožňuje použití tohoto institutu také na případy úplatkářství.

Provedení záměny zásilky je oprávněn nařídit předseda senátu a v přípravném řízení se souhlasem soudce státního zástupce. Pokud je takovýto úkon nařízen, policejní orgán zamění obsah zásilky za jiný, sepíše o tom záznam a zaměněné věci uschová. Pozměněná zásilka se dále předá k přepravě původnímu adresátovi.

Účelem institutu záměny zásilky je zejména zajistit věci, které jsou ze své podstaty nebezpečné (omamné látky, radioaktivní materiály), a zároveň odhalit osoby, jimž takové předměty byly určeny. Z hlediska odhalování úplatkářských trestných činů si lze představit využití záměny zásilky v případě, že je úplatek doručován prostřednictvím třetí osoby, která tak činí vědomě či nikoliv.

Sledování zásilky je upraveno v § 87b tr. řádu, který byl do trestního řádu zaveden zák. č. 265/2001 Sb. Sledování zásilky může nařídit státní zástupce, a to pouze v přípravném řízení. Samotné sledování provádí policejní orgán, který pouze monitoruje pohyb zásilky a vůči osobám, které s ní nakládají, nečiní žádné úkony trestního řízení, zpravidla se pak přistoupí k dočasnému odložení trestního stíhání ve smyslu § 159b tr. řádu. O průběhu sledování se sepisuje protokol a je povoleno pořizovat obrazové a zvukové záznamy, pokud je to nutné.

Výjimkou z povinnosti užití institutu sledované zásilky pouze na příkaz státního zástupce je skutečnost, že věc nesnese odkladu a souhlasu státního zástupce nelze předem dosáhnout. Policejní orgán je o této skutečnosti povinen státního zástupce bezodkladně vyrozumět a dále postupovat v souladu s jeho pokyny.

Podmínkou pro nařízení sledování zásilky je existence podezření, že taková zásilka obsahuje některou z věcí uvedenou v 87a tr. řádu. Jak již bylo uvedeno výše, takovou věcí mohou být

omamné látky, prekursory a podobně. Pro stíhání úplatkářských trestných činů je významné, že se může jednat o věci sloužící k páchání trestné činnosti.

I při sledování zásilky je nutné řídit se zásadou subsidiarity, která je stanovena v § 87b odst. 1 tr. řádu a dle níž lze sledování zásilky užít, *„jestliže je to třeba k objasnění trestného činu či odhalení všech jeho pachatelů a zjištění potřebných skutečností by bylo neúčinné či podstatně ztížené“*.

Sledovaná zásilka může být přepravena mimo území České republiky s tím, že policejní orgán je oprávněn činit všechna opatření, aby se s vědomím a pod kontrolou celních orgánů dostala zásilka na území ČR i do ciziny. Její sledování může následně převzít příslušný orgán cizího státu.⁴⁵

Sledování ukončí policejní orgán na příkaz státního zástupce. V případě, že vznikne nebezpečí škody na životním prostředí, životu či zdraví nebo pokud hrozí, že již nebude možné zásilku sledovat, ukončí její sledování policejní orgán i bez příkazu. Při skončení sledování je policejní orgán povinen učinit úkony směřující k zajištění obsahu zásilky.

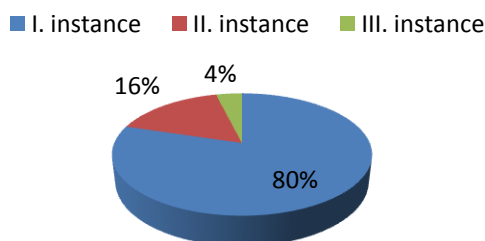
Také v případě sledování zásilky je užití tohoto nástroje v případě korupčních trestných činů zaměřeno na sledování předání úplatku, pokud není předáván přímo. Jak plyne z ustanovení § 87c tr. řádu, může být zásilka přepravovaná jakýmkoliv způsobem, tedy nejen prostřednictvím pošty, ale i různých prostředníků či skrytým způsobem.

⁴⁵ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní. 1. Vydání. Praha: Leges 2010, s. 329

3. Judikatura ve věcech úplatkářských trestných činů v období 2007 – 2009

Podkladem pro zpracování této části bylo dvě stě třicet tři pravomocných rozhodnutí ve věcech úplatkářských trestných činů vydaných v letech 2007 až 2009. Rozhodnutí byla poskytnuta soudy I. instance na základě žádosti o poskytnutí informací, ve smyslu zák. č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím. Celkem tak bylo poskytnuto sto osmdesát pět prvoinstančních rozhodnutí, třicet devět rozhodnutí vydaných odvolacími soudy a devět rozhodnutí bylo vydáno v rámci mimořádných opravných prostředků.

Podíl jednotlivých instancí na analyzovaném vzorku

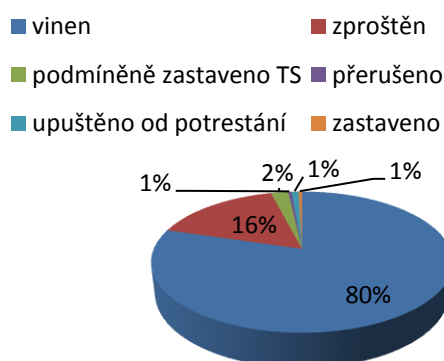
Z analyzovaného vzorku bylo v případě soudů I. instance vydáno celkem třicet sedm byť i částečně zprošťujících rozhodnutí, pětkrát bylo trestní stíhání podmíněně zastaveno, jednou bylo trestní stíhání přerušeno, dvakrát bylo upuštěno od potrestání a jednou bylo trestní stíhání zastaveno. Ve zbytku prvoinstančních rozhodnutí byl obžalovaný shledán vinným, z toho v padesát jedna případech trestním příkazem.

Co se týká využitých odklonů, je vhodné na tomto místě konstatovat, že ve všech pěti případech podmíněného zastavení trestního stíhání soud rozhodl na základě úplného doznání obžalovaného, který nad svým jednáním projevil lítost s tím, že šlo o případy s nízkou společenskou nebezpečností (až na jedinou výjimku se jednalo o podplácení policisty za neprošetřování přestupku v dopravě). Obžalovaným navíc prospíval dosavadní bezúhonný život.

K přerušení trestního stíhání přistoupily soudy pouze v jediném případě, a to když obžalovaný v důsledku duševní poruchy pozbyl schopnost chápat smysl trestního stíhání. Stejně tak pouze v jediném případě soud přistoupil po předběžném projednání obžaloby k zastavení trestního stíhání na základě § 314c odst. 1 písm. a) tr. řádu za použití § 188 odst. 1 písm. c) tr. řádu a § 172 odst. 1 písm. a) tr. řádu.

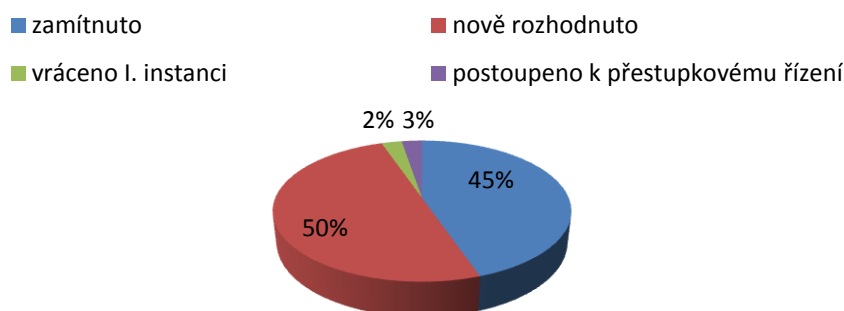
Ve dvou případech soud rozhodl o upuštění od potrestání, v prvním z důvodu délky trestního řízení, kdy trestní řízení trvalo již 18 let,⁴⁶ v druhém s ohledem na postoj pachatele.⁴⁷ K druhému případu je však nezbytné doplnit, že toto rozhodnutí bylo odvolacím soudem zrušeno a obžalovanému nově uložen peněžitý trest.

Rozhodnutí v I. instanci

V případě rozhodnutí soudů II. stupně bylo vydáno sedmnáct rozhodnutí o zamítnutí odvolání, v devatenácti případech bylo rozhodnutí soudu I. instance zrušeno a odvolací soud sám nově rozhodl, v jednom případě byl případ vrácen k soudu prvního stupně a v jednom případě byla věc postoupena k přestupkovému řízení.

Rozhodnutí v II. instanci

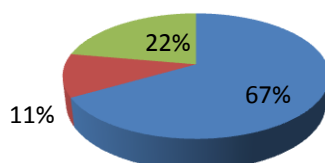
V rámci mimořádných opravných prostředků bylo o v šesti případech rozhodnuto o odmítnutí dovolání a ve dvou případech byla věc v důsledku podaného dovolání vrácena nižším soudům k novému projednání. V analyzovaném vzorku byla také obsažena jedna stížnost pro porušení zákona, na jejímž základě bylo rozhodnuto o vrácení věci soudu II. stupně k novému projednání.

⁴⁶ Rozsudek Okresního soudu v Bruntále ze dne 14. května 2010, sp. zn. 2T 26/2010

⁴⁷ Rozsudek Okresního soudu v Rychnově nad Kněžnou ze dne 26. května 2010, sp. zn. 1T 120/2006

Rozhodnutí v III. instanci

■ odmítnuto ■ vráceno I. instanci ■ vráceno II. instanci

3.1 Aplikace základních hmotněprávních pojmů

Předmětem této kapitoly je zhodnotit způsob, jakým obecné soudy v praxi aplikují jednotlivé hmotněprávní instituty a porovnat je s obecnými teoretickými doktrínami, popsány v předchozí kapitole.

3.1.1 Obstarávání věcí obecného zájmu

Lze obecně konstatovat, že s aplikací pojmu obstarávání věcí obecného zájmu nemají soudy v zásadě problém a vykládají jej v souladu s ustálenou judikaturou. V posuzovaných případech bylo jako jednání v souvislosti s obstaráváním věcí obecného zájmu hodnoceno např. rozhodování o přidělení bytu⁴⁸, výkon funkce fotbalového rozhodčího (rozsudek Okresního soudu v Kroměříži ze dne 11. října 2007, sp. zn. 2T 186/2004), či řádný výkon státní technické kontroly (rozsudek Okresního soudu v Mladé Boleslavi ze dne 22. září 2009, sp. zn. 4 T 91/2009). Okresní soud v Ostravě shledal, že osoby, které zadržely pachatele při spáchání trestného činu, obstarávají věci obecného zájmu. Pachatel nabízející úplatek za to, aby nebyl následně po zadržení předán policii, se dopouští trestného činu podplácení podle § 161 tr. zákona.⁴⁹

Soudy se v naprosté většině právním odůvodněním toho, co je a co není obstarávání věcí obecného zájmu, vůbec nezabývají. V odůvodnění konkrétních rozsudků se tak můžeme často dozvědět pouze to, že určitá činnost je obstaráváním věcí obecného zájmu či nikoliv. Typickým příkladem takového přístupu je rozhodnutí Okresního soudu v Blansku, sp. zn. 3T 345/2009, kde najdeme následující právní odůvodnění tohoto pojmu: „*Obžalovaná naplnila po stránce objektivní i subjektivní všechny zákonné znaky trestného činu podplácení ..., neboť při řešení podezření ze spáchání přestupku, při kterém jí byl na místě zabaven řidičský průkaz, tedy při*

⁴⁸ Srov. rozsudek Městského soudu v Brně ze dne 1. dubna 2008, sp. zn. 92T 11/2007.

⁴⁹ Srov. rozsudek Okresního soudu v Ostravě ze dne 18. března 2008, sp.zn. 73T 58/2008, rozsudek Okresního soudu v Ostravě ze dne 3. ledna 2008, sp.zn. 12T 78/2008.

obstarávání věci obecného zájmu, nabídla na místě zasahujícím policistům, tedy veřejným činitelům, úplatek.“

K detailnějšímu odůvodnění soudy přistupují v případech, kdy je skutečnost, že se jedná o obstarávání věci obecného zájmu, méně zřejmá, či v případech, kdy chtějí podrobnějším odůvodněním podtrhnout trestnost jednání pachatele. Obvykle pak soudy odkazují na rozhodnutí Nejvyššího soudu, publikovaného pod č.16/1988 Sb. rozh.tr., či na příslušná ustanovení komentáře k trestnímu zákonu.⁵⁰

Základním znakem trestných činů přijímání úplatku a podplácení je **souvislost** jednání pachatele s obstaráváním věci obecného zájmu. Právě absence této souvislosti může být důvodem ke zproštění pachatele dle § 226 písm. b) tr. řádu. Některé soudy však pachatele z tohoto důvodu zprostily i tehdy, kdy byla tato souvislost na první pohled zřejmá.

Příkladem je řízení projednávané před Okresním soudem v Blansku, v němž byl z trestného činu přijímání úplatku ve smyslu § 160 odst. 2 tr. zákona obviněn člen hodnotící komise veřejného zadavatele, který měl zároveň pro tohoto zadavatele předmětnou zakázku organizovat a vykonávat nad jejím předmětem plnění (stavbou) technický dozor.⁵¹

Obžalovaný byl obviněn z toho, že po zadání veřejné zakázky vítěznému uchazeči žádal zástupce tohoto uchazeče o částku ve výši 300. 000,- Kč jako úhradu za blíže nespecifikované výdaje. Přestože soud dané jednání považoval za prokázané, obžalovaného zprostil s odůvodněním, že mezi požadovaným úplatkem a obstaráváním věci obecného zájmu zde není souvislost.

Důvodem tohoto rozhodnutí soudu byla skutečnost, že v době, kdy k výše uvedenému jednání došlo, byl vítěz zakázky znám a obžalovaný tudíž jeho výběr ovlivnit nemohl.⁵² Soud však zcela pominul, že částka ve výši 300.000,-Kč nebyla požadována v souvislosti se samotným ovlivněním výběru vítěze veřejné zakázky, nýbrž se mělo jednat o jakousi „kompenzaci“ jistých nákladů. Soud se nezabýval tím, že obžalovaný měl v průběhu plnění předmětu veřejné zakázky provádět technický dozor a mohl by tedy samotnou realizaci

⁵⁰ Srov. rozsudek Okresního soudu v Teplicích ze dne 13. září, sp. zn. 2T 211/2006; rozsudek Okresního soudu v Ústí nad Labem ze dne 11. října 2007, sp. zn. 1T 13/2005; rozsudek Okresního soudu v České Lípě ze dne 7. dubna 2010, sp. zn. 2 T 81/2009.

⁵¹ Srov. rozsudek Okresního soudu v Blansku ze dne 3. srpna 2008, sp.zn. 3T 198/2007.

⁵² Ke shodnému právnímu názoru dospěl i odvolací soud, srov. usnesení Krajského soudu v Brně, ze dne 25. června 2009, sp.zn 3To 277/2008.

veřejné zakázky i nadále ovlivňovat a případně vítězi veřejné zakázky komplikovat její plnění.

Pro úplnost je třeba dodat, že již v průběhu zadávacího řízení obžalovaný působil na zástupce vítězného uchazeče, aby ze zadávacího řízení odstoupili a svou nabídku stáhli, za což byl také odsouzen pro trestný čin pletichy při veřejné soutěži a veřejné dražbě podle § 128b písm. b) tr. zákona. Jeho následné jednání tedy působí dojmem, že požadovaná částka ve výši 300. 000,- Kč měla tvořit náhradu za jeho „ušlý zisk“, který by ze zakázky získal, kdyby nakonec vítězný uchazeč ze zadávacího řízení odstoupil.

Dalším příkladem, v němž nebyla shledána souvislost s obstaráváním věcí obecného zájmu, je rozhodnutí Okresního soudu v Berouně ze dne 21. května 2009, sp.zn. 2T 213/2007. Zde soud nepokládal jednání obžalovaného lékaře, který převzal honorář za provedení operace, za jednání související s obstaráváním věcí obecného zájmu s odůvodněním, že obžalovaný lékař neměl jakoukoliv možnost na příslušném oddělení nemocnice rozhodovat či ovlivnit datum provedení operace.

Ustanovením, které, zdá se, může působit problémy při jeho aplikaci, je ustanovení § 162a odst. 3 tr. zákona. Toto ustanovení rozšiřující předmět obstarávání věcí obecného zájmu také na povinnosti uložené právním předpisem nebo smluvně převzaté, tedy na úplatkářství v soukromém sektoru, je soudy využíváno zřídka.

V analyzovaném vzorku jsou přítomny pouze tři rozhodnutí postihující korupci v soukromém sektoru, z čehož jsou dva trestní příkazy⁵³ a jeden odsuzující rozsudek.⁵⁴

Ve výše uvedeném rozsudku Okresního soudu v Kladně byl pro trestný čin přijímání úplatku dle § 160 odst. 2 tr. zákona odsouzen pachatel, který jako zaměstnanec soukromého subjektu požadoval od subdodavatelů zaměstnavatele úplatek za to, že jim jménem zaměstnavatele bude přidělovat výhodnější kontrakty. Soud zde v odůvodnění správně odkazoval na ustanovení § 162a odst. 3 tr. zákona, rozšiřujícího pojem obstarávání věcí obecného zájmu na oblast obchodních vztahů, neboť pachatel v postavení vedoucího zaměstnance měl smluvně přejetou odpovědnost za zajištění objektivitu v obchodních vztazích s tím, že nemá docházet k poškozování nebo bezdůvodnému zvýhodňování účastníků těchto vztahů.

⁵³ trestní příkaz Okresního soudu v Břeclavi ze dne 6. října 2009, sp. zn. 21T 146/2009; trestní příkaz Okresního soudu v Ostravě ze dne 25. dubna 2007, sp. zn. 15T 79/2007

⁵⁴ rozsudek Okresního soudu v Kladně ze dne 7. prosince 2009, sp.zn. 4T 86/2009

Příkladem, v němž však aplikaci citovaného ustanovení soud úplně opominul, je rozhodnutí Okresního soudu v Chrudimi ze dne 17. prosince 2008, sp.zn. 2T 139/2008.

Případ se týkal jednání předběžné správkyně konkurzní podstaty, která nabídla vedoucímu účetnictví úpadce úplatek ve výši 50. 000,- Kč za to, že zničí či ukryje předávací protokoly týkající se jí předaných účetních dokladů, v čemž obžaloba spatřovala naplnění skutkové podstaty trestného činu podplácení dle § 161 odst. 1 tr. zákona.

Obžalovaná byla rozhodnutím soudu nejprve shledána vinnou (odvolání bylo jako nedůvodné zamítnuto), nicméně rozhodnutí bylo následně v celém rozsahu zrušeno usnesením Nejvyššího soudu⁵⁵ a věc byla vrácena soudu první instance k novému projednání.

Nejvyšší soud vyslovil názor, že k tomu, aby byly naplněny znaky trestného činu podplácení, musí být podpláceným osoba, která obstarává věci obecného zájmu. V přezkoumávaných rozhodnutích soudů první i druhé instance se však žádný ze soudů touto otázkou nezabýval. Z toho důvodu Nejvyšší soud vrátil věc soudu první instance k novému projednání. V novém rozhodnutí Okresní soud v Chrudimi rozhodl o zproštění obžalované s odůvodněním, že osoba příjemce úplatku nebyla osobou obstarávající věci obecného zájmu, jak je požadováno v ustanovení § 161 odst. 1 tr. zákona a jak je uvedeno v rozhodnutí Nejvyššího soudu v dané věci, jehož právním názorem je soud první instance vázán.

Okresní soud v Chrudimi se zde však zcela opomněl uplatnění § 162a odst. 3 tr. zákona. V rozhodnutí se dokonce můžeme dočíst, že: „*V případě nařízení konkurzu na uvedenou společnost poté jako osoba jednající či vystupující za společnost (příjemce úplatku) a jednající s předběžnou správkyní konkurzní podstaty měl pouze plnit povinnosti stanovené tehdy platným a účinným zákonem o konkurzu a vyrovnání. Ani v tomto případě se nejedná o obstarávání věci obecného zájmu, protože v opačném případě by každý úpadce resp. osoba za úpadce jednající musela nutně obstarávat věci obecného zájmu, což je výklad nesprávný.*“

Nabízeným úplatkem mělo být docíleno toho, aby uplácená osoba porušila jak své smluvně převzaté povinnosti, tak i povinnosti uložené tehdy platným zákonem o konkurzu a vyrovnání, čímž by v konečném důsledku došlo k poškození úpadce. Nepochybně se jednalo o jednání, které spadá pod ustanovení § 163a odst. 3 tr. zákona, tedy jde o obstarávání věci obecného zájmu.

⁵⁵ Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. července 2008, sp.zn. 7Tdo 582/2008.

3.1.2 Úplatek

Co se aplikace pojmu úplatek týče, podobně jako v případě pojmu obstarávání věcí obecného zájmu nevznikají v praxi výraznější problémy s jeho posuzováním a obecné soudy obvykle postupují v souladu s teorií i judikaturou.

Soudy pravidelně postihují jak výhody spočívající v přímém majetkovém obohacení (nejčastěji tvořené finančním obnosem), tak jiné druhy zvýhodnění (různé druhy protislužeb apod.).⁵⁶

Soudy se poměrně snadno vypořádaly s nejčastější obhajobou, jež stojí na tvrzení, že účelem poskytnutí či přijetí peněžitých částek je půjčka nebo sponzorský dar.⁵⁷ Oproti tomu Obvodní soud pro Prahu 6 v rozsudku ze dne 22. září 2009, sp.zn. 16T 22/2007, přisvědčil obhajobě obžalovaných, že částka ve výši 1.000.000,-Kč, kterou v hotovosti předal obžalovaný v postavení prokuristy společnosti, ucházející se o veřejnou zakázku, druhému spoluobžalovanému v postavení úředníka zadavatele nepředstavuje úplatek, nýbrž půjčku, kterou měl obžalovaný úředník pouze předat další zaměstnankyni společnosti, aby tuto sumu dopravila na ústředí společnosti za účelem jejího následného zapůjčení jednomu ze zaměstnanců společnosti. Přestože na podporu obhajoby obžalovaných zazněly svědecké výpovědi a byly předloženy listinné důkazy, tak v celkovém kontextu vyznívá obhajoba dosti absurdně.

Co se týká peněžitých úplatků, má jejich poskytování často podobu „obchodního“ vztahu se všemi obvyklými rysy. Platba bývá dohodnuta nejčastěji jednorázově, nicméně v případech úplatků vyšší hodnoty dochází také k dohodám na určitém splátkovém kalendáři.⁵⁸

Zvláštní podoba peněžitého úplatku byla souzena před Okresním soudem ve Vyškově. V daném případě přislíbil obžalovaný úplatek policistovi cizinecké policie za to, že bude spolupracovat s obžalovaným a pozitivně vyřizovat přihlašování cizinců. Úplatek zde byl přislíben ve výši 5,- Kč za každou hodinu, kterou takto přihlášený cizinec pro podplácejícího

⁵⁶ Srov. rozsudek Okresního soudu v Rychnově nad Kněžnou ze dne 19. listopadu 2010, sp.zn. 1T 120/2006, kdy úplatkem bylo zvýhodnění v podobě rozdílu mezi obvyklou a vyfakturovanou cenou za provedené geodetické práce.

⁵⁷ Srov. rozsudek Okresního soudu v Teplicích ze dne 4. února 2008, sp. zn. 2T 211/2006; rozsudek Okresního soudu ve Zlíně ze dne 1. července 2009, sp. zn. 31T 109/2009; rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 23. září 2009, sp.zn. 55To 257/2008.

⁵⁸ Srov. rozsudek Okresního soudu v Blansku ze dne 13. května 2010, sp. zn. 3T 198/2007.

odpracuje. Peněžitý úplatek v podobě určitého dlouhodobého paušálu měl uplácející poskytovat korumpovanému po dobu trvání jejich spolupráce.⁵⁹

Posuzováním hodnoty úplatku ve vztahu k trestní odpovědnosti a stupni nebezpečnosti činu pro společnost se ve věci úplatkářství na Inspektorátu cizinecké policie zabýval Okresní soud v Karlových Varech, když dovodil, že to, že se jedná o úplatek a nikoliv o dar, vyplývá mimo jiné i ze srovnání výše poskytnutých finančních prostředků s platy obžalovaných. Mzda měla obžalované hmotně zabezpečit a pokud jim někdo poskytl finanční prostředky, které ve své výši dosahovaly podstatné části pobírané mzdy, jde jednoznačně plnění příjemce zavazující a tudíž korupční.⁶⁰

Nicméně součástí běžné aplikační praxe je dodržování zásady, že při výkonu státní správy nelze tolerovat v zásadě žádné úplatky. Za úplatek tak byly v praxi posouzeny částky nepatrné hodnoty, pokud byly poskytnuty v oblasti státní správy,⁶¹ láhev alkoholu či bonboniéra.⁶²

Přesto lze nalézt případy, v nichž se soudy od této praxe odchýlily. Příkladem je rozsudek Městského soudu v Brně ze dne 24. července 2009, sp. zn. 4T 45/2009.

Jedním z projednávaných skutků bylo jednání obžalovaného, který si jako příslušník Policie ČR, Odboru cizinecké policie, od žadatele za urychlení řízení o povolení vstupu cizince na území ČR převzal láhev alkoholu.

Soud v daném případě vyslovil názor, že „*podobné jednání byt' nikoliv ve vztahu k veřejným činitelům je v rámci naší společnosti např. ve školském či zdravotnickém odvětví zcela běžné a veřejností akceptované*“. Zároveň soud své zprošťující rozhodnutí opřel o názor, že vzhledem k tomu, že požadované jednání policisty nesměřovalo k porušení zákona, nedosáhlo toto jednání takové intenzity společenské nebezpečnosti, aby se jednalo o trestný čin.

Uvedený názor soudu odporuje stávající teorii i judikatuře Nejvyššího soudu.⁶³ Soud také zcela odhlédl od skutečnosti, že, pokud je určité škodlivé jednání akceptované širší veřejností, může to ve svých důsledcích zvyšovat jeho společenskou nebezpečnost. Nošení různých

⁵⁹ Srov. rozsudek Okresního soudu ve Vyškově ze dne 16. dubna 2009, sp. zn. 1T 44/2008.

⁶⁰ Srov. rozsudek Okresního soudu v Karlových Varech ze dne 6. ledna 2009.

⁶¹ Srov. rozsudek Okresního soudu v České Lípě ze dne 7. dubna 2010, sp.zn. 2T 81/2009, v němž bylo konstatováno: „*Úplatek referentovi stavebního úřadu ve výši 500,-Kč nelze tolerovat, v oblasti výkonu státní správy i relativně nízká hodnota úplatku snižuje společenskou nebezpečnost jednání obžalovaného natolik, aby tato nebezpečnost byla nižší než nepatrná.*“

⁶² Srov. rozsudek Okresního soudu v Opavě, ze dne 19. prosince 2008, sp.zn. 3T 122/2008.

⁶³ Soud konstatoval, že u obžalovaného šlo o vyjádření vděku za zákonné vyřízení záležitostí a nikoliv o poskytování „darů či pozorností“ za účelem zajištění poskytování výhod i v budoucnu.

„pozorností“ se postupně stane běžnou a samozřejmou praxí, čímž dochází ke záněmu posilování korupčního prostředí.

Okresní soud ve Zlíně v rozsudku ze dne 1. července 2009, sp.zn. 31T 109/2009, se k poskytování darů vyjádřil takto : *„Obžalovaný mohl a měl vědět, že i nezištný dárek bude přinejmenším vyvolávat podezření a že jeho přijetím by se výše jmenovaní úředníci vystavili střetu zájmu vzhledem k probíhajícímu řízení. Obžalovaný v tomto případě měl vědět, že úředník má soukromý život oddělený od pracovní náplně striktněji než jiné osoby.“*⁶⁴

Pokud jde o posouzení úplatku jako neoprávněné výhody, je nezbytné zmínit rozsudek Okresního soudu v Mělníku ze dne 6. srpna 2008, sp.zn. 3T 21/2007, v němž soud nepokládal dodatečný zápis na vysokou školu za protiprávní plnění takového rozsahu, aby byla naplněna materiální stránka trestného činu.

Obvodní soud pro Prahu 4 v rozsudku ze dne 16. února 2009, sp.zn. 46T 104/2008, neoznačil za protiprávní skutečnost, kdy jednou z forem „úplatku“ mělo být bezplatné zapůjčení vozidla.

Okresní soud v Berouně v již zmíněném rozsudku ze dne 21. května 2009, sp.zn. 2T 213/2007, pokládal za důležitou okolnost při posuzování důvodu platby („úplatku“), která byla zaplacená obžalovanému lékaři jeho pacientem, zda je tato platba uvedena v daňovém přiznání. Soud vyslovil názor, že: *„Lze pochybovat o tom, že by obžalovaný tento příjem k dani přiznal, pokud by se skutečně mělo jednat o úplatek.“*⁶⁵

U úplatkářských trestných činů stojí za povšimnutí způsob komunikace pachatelů, kteří často hovoří pouze v náznacích a v kódech.

V analyzovaném vzorku soudních rozhodnutí můžeme nalézt případy, kdy byl úplatek označován jako „vstupenka“,⁶⁶ „ryby“, „kapřici“ a podobně.⁶⁷ Užívání kódované konverzace klade mnohem vyšší nároky na orgány činné v trestním řízení, které musí obsah rozhovoru posuzovat nikoliv pouze na základě jeho samotné textu, nýbrž také v souvislosti se všemi známými skutečnostmi a dostupnými důkazy.

⁶⁴ Obžalovaný se zde hájil s tím, že lahev vína a částku ve výši 5.000,-Kč věnoval úředníkům jako dárek za dosavadní spolupráci.

⁶⁵ O tomto případu bude podrobněji pojednáno v dalších kapitolách.

⁶⁶ Srov. rozsudek Okresního soudu v Hradci Králové ze dne 7. dubna 2009 sp. zn. 2T 127/2008.

⁶⁷ Srov. rozsudek Okresního soudu v Kroměříži ze dne 11. října 2007, sp. zn. 2T 186/2004.

V této souvislosti je vhodné poukázat na rozhodnutí Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 19. října 2009, sp.zn. 4T 49/2009. Soud tu obžalovaného zprostil obžaloby s odůvodněním, z jeho jednání nebylo zřejmé, zda poskytuje úplatek či nikoliv. Korupčního jednání se obžalovaný dopustil tím, že jako policista při provádění silniční kontroly sdělil pachateli přestupku: „Bud’ to bude stát tři tisíce, nebo to půjde na Magistrát“, v čemž obžaloba spatřovala trestný čin přijímání úplatku. Soud konstatoval, že z popsáného skutkového jevu není zcela zřejmé, zda si obžalovaný skutečně řekl o úplatek.

Proti tomuto rozhodnutí bylo podáno odvolání k Městskému soudu v Praze.⁶⁸ Odvolací soud tento postup soudu prvního stupně poměrně ostře kritizoval: *„Operovat z iniciativy orgánů činných v trestním řízení slovem „úplatek“ při rekonstrukci skutkového děje v rámci dokazování případů daného typu je hrubě nepatřičné, ba kontraproduktivní. Profesní zkušenosti i kriminologické poznatky vedou k poznání, že úplatek se prakticky nikdy jako takový explicitně vůči druhé straně neprezentuje, nenabízí, nepožaduje. Otázka, zda došlo v daném případě objektivně, ale také z té či oné strany subjektivně o úplatek (bakšiš, korupční provizi apod.) je na pečlivém komplexním posouzení ve světle okolností a postavení obou stran.“*

S názorem Městského soudu v Praze nelze než souhlasit.

3.1.3 Veřejný činitel

Přijímání úplatku veřejným činitelem či jeho podplácení je znakem kvalifikovaných skutkových podstat úplatkářských trestných činů. Jedná se tedy o skutečnosti, které jsou přísněji trestné a jejichž společenská nebezpečnost je dle názoru zákonodárce vyšší.

V analyzovaném vzorku soudních rozhodnutí bylo jako veřejný činitel pro trestný čin přijímání úplatku dle § 160 odst. 3 písm. b) tr. zákona obžalováno celkem padesát devět osob. V případě podplácení úřední osoby ve smyslu § 161 odst. 2 písm. b) tr. zákona bylo pro tento trestný čin souzeno celkem devadesát devět obžalovaných.

Vzhledem k poměrně úzkému vymezení pojmu veřejný činitel v ustanovení § 89 odst. 9 tr. zákona a na to navazující judikatuře, nemají soudy v praxi příliš mnoho prostoru k vlastnímu uvážení, kterého pachatele takto kvalifikovat.

⁶⁸ usnesení Městského soudu v Praze ze dne 27. ledna 2010, sp. zn. 5To 22/2010

Jako veřejní činitelé jsou posuzováni příslušníci Policie ČR, strážníci městské policie, starostové a jiní představitelé územně samosprávných celků, soudci, zaměstnanci různých úřadů a za určitých okolností také lékaři.

Přesto se najdou i případy, v nichž se soudy od obecné praxe odchýlily a osoby splňující podmínky ustanovení § 89 odst. 9 tr. zákona za veřejné činitele nepovažovaly.

Příkladem je rozhodnutí vydané Obvodním soudem pro Prahu 9 pod sp. zn. 103T 123/2008. Obžalovaný byl v tomto případě shledán vinným pro podplácení dopravních policistů během dopravní kontroly. Přestože nabídka úplatku směřovala vůči příslušníkům Policie ČR, tedy veřejným činitelům, soud jeho jednání posoudil pouze jako podplácení ve smyslu § 161 odst. 1 tr. zákona a nikoliv dle kvalifikované skutkové podstaty uvedené v § 161 odst. 2 tr. zákona. Důvody, které k tomu soud vedly, lze zjišťovat obtížně, neboť se jedná o trestní příkaz, v němž odůvodnění chybí.

Nicméně možný důvod takového rozhodnutí můžeme nalézt v obdobném případě, který byl veden před Okresním soudem v Chebu.⁶⁹ Zde byl obžalovaný souzen pro jednání, kdy nabídl příslušníkům městské policie úplatek za neprošetření jeho přestupku proti bezpečnosti a plynulosti silničního provozu.

Rozhodnutí soudu první instance, který posoudil jednání pachatele jako trestný čin podplácení veřejného činitele ve smyslu § 161 odst. 1, 2 písm. b) tr. zákona, bylo rozhodnutím odvolacího soudu zrušeno a ve věci bylo nově rozhodnuto. Krajský soud v Plzni, který byl v daném případě soudem odvolacím, posoudil skutek obžalovaného jako jednání, naplňující znaky základní skutkové podstaty § 161 odst. 1 tr. zákona, nikoliv skutkové podstaty kvalifikované, jak to učinil soud prvního stupně.⁷⁰

V odůvodnění odvolací soud odkázal na ustanovení § 88 odst. 1 tr. zákona stanovující, že: „*K okolnosti, která podmiňuje použití vyšší trestní sazby, se přihlédne jen tehdy, jestliže pro svou závažnost podstatně zvyšuje stupeň nebezpečnosti trestného činu pro společnost.*“

Soud měl za to, že jednání pachatele, který nabídl úplatek příslušníkům městské policie, není natolik společensky nebezpečné, aby k němu bylo nutné přihlédnout jako k okolnosti, která dle zákona podmiňuje použití vyšší trestní sazby, tedy podle názoru soudu nebyly naplněny

⁶⁹ rozsudek Okresního soudu v Chebu ze dne 31. srpna 2009, sp.zn. 6T 1/2009

⁷⁰ rozsudek Krajského soudu v Plzni ze dne 5. listopadu 2009, sp.zn. 7To 465/2009

materiální podmínky užití kvalifikované skutkové podstaty. Obžalovaný, přestože se v úmyslu přímém dopustil jednání popsaného v § 161 odst. 2 písm. b) tr. zákona, byl odsouzen pouze pro jednání popsané v ustanovení § 161 odst. 1 tr. zákona.

Jak bylo uvedeno v úvodu této kapitoly, za osobu v postavení veřejného činitele lze v určitých případech považovat také lékaře.

Lékaře za veřejného činitele označil a následně také odsoudil Okresní soud v Hradci Králové v rozsudku ze dne 7. dubna 2009, sp.zn. 2T 127/2008, v němž byla obžalována posudková lékařka referátu Lékařské posudkové služby České správy sociálního zabezpečení.

Obžalovaná lékařka opakovaně žádala a přijímala úplatky od osob žádajících o přiznání, resp. o prodloužení nároku na invalidní důchod. Soud dospěl k závěru, že výkon rozhodovací pravomoci lékařky, v jejímž rámci rozhodovala o přiznání, případně prodloužení invalidních důchodů, nepochybně splňuje veškerá kritéria pro to, aby její postavení mohlo být hodnoceno jako postavení veřejného činitele ve smyslu ustanovení § 89 odst. 9 tr. zákona. Ke shodnému závěru dospěl také Okresní soud v Přerově.⁷¹

Z hlediska otázky postavení pachatele jako veřejného činitele byl zajímavý případ řešen před Okresním soudem v Mělníku.⁷²

Zde byl místostarosta obce obviněn, že si jako veřejný činitel nechal slíbit úplatek za to, že učiní kroky vedoucí k nezaevidování přestupku jednoho z pachatelů v registru řidičů a kroky vedoucí k uložení pouze nepřiměřeně nízké pokuty. Obžalovaný místostarosta si proto měl předmětný přestupkový spis ponechat u sebe až do doby, než ho pod záminkou prověrky převezme k tomu nepříslušný úřad.

Soud v daném případě zkoumal, zda byl obžalovaný v postavení veřejného činitele, a došel k závěru, že tomu tak nebylo.

Soud v odůvodnění rozhodnutí správně konstatoval, že v pojmu pravomoci musí být obsažen prvek rozhodování a prvek moci. Osoba, která rozhodovací pravomoc nemá, není veřejným činitelem.

⁷¹ Srov. rozsudek Okresního soudu v Přerově ze dne 12. dubna 2007, sp.zn. 4T 31/2007.

⁷² Srov. rozsudek Okresního soudu v Mělníku ze dne 6.srpna 2008, sp. zn. 3T 21/2007.

Dle názoru soudu neměl obžalovaný místostarosta v tomto případě konkrétní pravomoc vůči podřízenému, který o přestupku rozhodoval. Místostarosta vykonával činnost v postavení samosprávy. Úředník rozhodující o přestupku byl podřízen pouze tajemníkovi úřadu a ten byl podřízen starostovi a nikoliv místostarostovi. Soud rovněž konstatoval, že nebylo prokázáno, že by obžalovaný jakýmkoliv způsobem zasahoval do přestupkového řízení. Na základě těchto skutečností soud rozhodl, že v daném případě obžalovaný v postavení veřejného činitele nebyl. Zásadní spornou otázkou, která však nebyla v rozhodnutí soudu přesvědčivě zodpovězena, není otázka, zda si místostarosta předmětný přestupkový spis skutečně vypůjčil či o to alespoň usiloval, nýbrž otázka, zda si místostarosta z titulu své funkce spis vypůjčit mohl a zda tím mohl reálně ovlivnit přestupkové řízení minimálně tak, že ho pozdrží. K tomu se závěrem sluší podotknout, že problematika možných zásahů do výkonu přenesené působnosti ze strany samosprávy není jednoznačně řešena jak v teorii, tak v judikatuře.

3.1.4 Účinná lítost

Jak bylo uvedeno již v obecné části této analýzy, byla existence ustanovení o účinné lítosti často kritizována ze strany mezinárodních organizací. Argumentem pro zrušení tohoto institutu byla jeho minimální využívánost v praxi, čemuž také nasvědčují výsledky analýzy.

Ze všech zkoumaných rozhodnutí bylo naplnění znaků zvláštní účinné lítosti ve smyslu § 163 odst. 1 tr. zákona posuzováno pouze jednou v rozsudku Okresního soudu ve Frýdku Místku ze dne 16. dubna 2009, sp.zn. 3T 178/2009, který se týkal rozsáhlé korupce v řadách policie. Navíc zde soud nezkoumal možnost užití ustanovení o účinné lítosti u některého z obžalovaných, nýbrž se pouze zabýval otázkou, zda jsou splněny podmínky účinné lítosti u uplácených osob, vystupujících v řízení v postavení svědků. Soud se tak snažil posoudit oprávněnost svědků odmítnout svědčit s odkazem na ustanovení § 100 odst. 2 tr. řádu, tedy z důvodu, že by se svou výpovědí mohli vystavit nebezpečí trestního stíhání. V této souvislosti soud také připojil úvahu *de lege ferenda* o možné beztrestnosti pachatelů, kteří by pomohli objasnit trestnou činnost spáchanou veřejnými činiteli, přičemž dle názoru soudu zájem státu na trestním stíhání veřejných činitelů by měl být podstatně vyšší než zájem státu na stíhání pachatelů, kteří veřejní činitelé nejsou.

Ustanovení o účinné lítosti se před obecnými soudy téměř neaplikuje, nicméně z řady soudních rozhodnutí lze usuzovat na jeho aplikaci v přípravném řízení. Nasvědčuje tomu zejména skutečnost, že v těchto případech nedošlo k trestnímu stíhání poskytovatele úplatku.

Příkladem může být rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 10 ze dne 27. března 2008, sp.zn. 44T 131/2007. V daném případě byl souzen zaměstnanec Magistrátu hlavního města Prahy pro jednání spočívající v tom, že požadoval po podnikateli úplatek za neřešení jeho správního deliktu. Právě tento podnikatel, přestože původně nátlaku ustoupil a úplatek slíbil, se bezodkladně poté obrátil na policii, čímž naplnil znaky účinné lítosti, jak jsou popsány v § 163 odst. 1 tr. zákona. Díky neprodlenému oznámení trestního jednání je celý skutek poměrně podrobně zadokumentován a příjemce úplatku odsouzen.

Obdobně tomu bylo i v případě dalších rozhodnutí,⁷³ jež mají společné to, že poskytovatel úplatku, který byl o úplatek požádán, nakonec nebyl obviněn. Přestože tedy z rozhodnutí přímo nevyplývá, že by se v přípravném řízení u podplácejícího uplatnilo ustanovení o účinné lítosti, z kontextu těchto případů na tuto skutečnost usuzovat lze.

K dané problematice je vhodné dodat, že i v případě výše uvedeného rozhodnutí Okresního soudu ve Frýdku Místku nebylo u svědků, kteří odmítli vypovídat z důvodu nebezpečí trestního stíhání, zahájeno trestní stíhání pro trestný čin podplácení, a to i přesto, že jejich jednání bylo poměrně dobře zadokumentováno ze sledování osob, a vzniklo tak důvodné podezření, že se takového činu dopustili. Důvodem této skutečnosti může být právě naplnění znaků účinné lítosti. Z rozsudku totiž vyplývá, že se tito svědci neprodleně po poskytnutí úplatku obrátili na orgány policie.

3.2 Aplikace procesních institutů trestního řádu, uplatnění jednotlivých důkazních prostředků

Předmětem této kapitoly je posouzení uplatnění jednotlivých důkazních prostředků a procesních institutů tak, jak byly popsány v obecné části této analýzy a zhodnocení jejich aplikace obecnými soudy.

3.2.1 Utajený svědek

Institut utajovaného svědka je významný zejména při odhalování tzv. velké korupce nejčastěji ve spojitosti s organizovaným zločinem, kdy plnění svědecké povinnosti přináší svědkovi významné riziko ohrožení jeho osoby. Zároveň poměrně přísné podmínky využití tohoto

⁷³ Srov. trestní příkaz Okresního soudu v Břeclavi ze dne 6. října 2009, sp. zn. 21T 146/2009; rozsudek Okresního soudu v Břeclavi ze dne 12. listopadu 2008, sp. zn. 21T 74/2008; rozsudek Okresního soudu ve Frýdku Místku ze dne 16. dubna 2009, sp. zn. 3T 178/2008.

důkazního prostředku a jeho omezená důkazní síla (nemůže být jediným usvědčujícím důkazem) mají za následek, že je využíván spíše ojediněle.

V analyzovaném vzorku soudních rozhodnutí se nenachází jediné rozhodnutí, kde by byl institut utajovaného svědka ve smyslu § 55 odst. 2 tr. řádu využit.

V tomto ohledu je výjimečné rozhodnutí Okresního soudu v Hradci Králové ze dne 7. dubna 2009, sp. zn. 2T 127/2008. V daném rozhodnutí však nebyl využit institut utajovaného svědka ve smyslu § 55 odst. 2 tr. řádu, nýbrž dle § 102a tr. řádu.

Případ se týkal lékařky působící na pozici posudkové lékařky Lékařské posudkové služby České správy sociálního zabezpečení, která přijímala úplatky za to, že bude žadatelům o invalidní důchod tento nárok přiznávat, či prodlužovat.

Přítomnost utajovaných svědků byla při jednom ze skutků obžalované, kdy jako úplatek za přiznání invalidního důchodu přijala obraz vyšší hodnoty. Z textu rozhodnutí se podává, že: *„byly vyslechnuty v pozici svědků ve smyslu ustanovení § 102a tr. řádu příslušnice policie, které sledování realizovaly“*. Z rozhodnutí již dále nelze vyčíst, jakým způsobem se tyto příslušnice policie na trestním řízení podílely. V posuzovaném případě se soud právní odůvodněním užití institutu utajeného svědka nezabýval a proti rozhodnutí nebyly podány opravné prostředky, které by mohly případné důvody utajení svědků osvětlit, jeho oprávněnost je tedy jen obtížně zhodnotitelná.

Je nutné dodat, že samotná účast na sledování osob či věcí, nezakládá důvod pro utajení svědka ve smyslu § 102a tr. řádu. Taková osoba by musela, kromě příslušnosti k Policii ČR, splnit některou z náležitostí uvedených v § 102a odst. 1 písm. a), či písm. b) tr. řádu, tedy musela by být použita v trestním řízení jako agent, provádět předstíraný převod, nebo se na této činnosti bezprostředně podílet. Z uvedeného rozhodnutí nelze usuzovat na to, zda tyto podmínky byly nebo nebyly splněny, nicméně okolnosti případu vzbuzují o oprávněnosti užití institutu utajeného svědka pochybnosti.

Také v případě splnění náležitostí stanovených v § 102a tr. řádu zůstává otázkou, zda bylo využití institutu utajeného svědka nezbytné. Utajení svědka je významným zásahem do práva na obhajobu a práva na spravedlivý proces, mělo by tedy být využíváno pouze v případech,

kdy je takové jednání opodstatněné a zásah do práv obžalovaného by měl být co nejvíce minimalizován.⁷⁴

V posuzovaném případě byla obžalovanou dosud bezúhonná lékařka. Lze si jen obtížně představit, že by mohla či chtěla způsobit nebezpečí vážné újmy příslušnicím policie, které se podílely na jejím odhalení.

Možnost nevyužití utajení svědka upravuje také samo ustanovení § 102a odst. 2 tr. řádu, které za podmínky, že o tom rozhodne příslušný ředitel bezpečnostního sboru na návrh státního zástupce, umožňuje provést výslech svědka bez utajení jeho totožnosti. Vzhledem k nedostatku dalších poznatků lze na tomto místě pouze spekulovat o tom, že v daném případě nemusely být všechny výše uvedené podmínky splněny.

3.2.2 Odposlech a záznam telekomunikačního provozu, zjišťování údajů o uskutečněném telekomunikačním provozu

Zajišťovací instituty odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu lze bezpochyby považovat za jedny z nejvýznamnějších prostředků procesního práva při odhalování korupce. Jedná se o nástroje, které jsou poměrně často využívány zejména při prošetřování střední a velké korupce, úplatkářství v rámci organizovaných skupin a při odhalování klientelistických sítí. Odposlechy směřují k prověření podezření, případně ke zjištění dalších pachatelů a k opatření důkazů dokládajících zjištěnou trestnou činnost. V analyzovaném vzorku soudních rozhodnutí byl odposlech a záznam telekomunikačního provozu použit celkem v sedmnácti případech.

Při pohledu na způsob aplikace ustanovení o odposleších a na způsob vyhodnocení tohoto důkazu můžeme mezi jednotlivými soudy nalézt poměrně významné rozdíly.

Příkladem je problematika použitelnosti odposlechů nařízených v jiné trestní věci, kterou posuzovaly ve zkoumaném vzorku okresní soudy v Mělníku a v Teplicích, kdy oba dospěly k protichůdnému závěru.

Okresní soud v Teplicích se v rozsudku ze dne 24. září 2008, sp.zn. 4T 50/2008, zabýval případem, kdy lékař přijal od jednoho z místních podnikatelů úplatek za to, že o něj bude během lékařského zákroku lépe postaráno a že se mu podplácený lékař bude osobně věnovat a osobně domluví provedení operace jiným lékařem – kolegou z nemocnice. Odposlech tohoto

⁷⁴ Srov. PL ÚS 4/94

jednání byl pořízen v souvislosti s jinou činností obžalovaného podnikatele, soud se tedy musel zabývat otázkou použitelnosti daného odposlechu pro toto trestní řízení, kdy rozhodl, že jsou tyto odposlechy pro trestní řízení nepřijatelné a v hlavním líčení je neprovedl.

Soud sice správně argumentoval, že odposlechy a záznam telekomunikačního provozu lze ve smyslu § 88 odst. 1 tr. řádu nařídít pouze tehdy, pokud je trestní řízení vedeno pro zvlášť závažný trestný čin, nebo pokud k jeho stíhání zavazuje mezinárodní smlouva, a pokud tedy soud chce použít odposlech pořízený v jiné trestní věci, musí se také v řízení před tímto soudem jednat o trestný čin, u něhož je možné odposlech použít.

Přesto soud důkaz odposlechem neprovedl a to s odůvodněním, že tyto podmínky v případě posuzovaného trestného činu podplácení splněny nebyly. Soud se vůbec nezabýval tím, že ke stíhání korupce, tedy i úplatkářství, zavazuje Českou republiku mezinárodní smlouva, v daném případě Trestněprávní úmluva o korupci.

Pro úplnost k danému rozhodnutí je nutné dodat, že proti němu bylo podáno odvolání s tím, že odvolací soud tyto odposlechy za přípustné uznal.⁷⁵

Naopak v případě posuzovaném Okresním soudem v Mělníku byly již odposlechy pořízené v jiném trestním řízení jako důkaz uznány. V daném případě se jednalo o trestní řízení proti skupině pachatelů, která po vzájemné dohodě a za úplatu usilovala o zánik odpovědnosti za přestupek jednoho z pachatelů. Toto jednání bylo zadokumentováno odposlechem pořízeným v souvislosti s trestným jednáním jednoho z pachatelů, konkrétně podplácejícího, který byl tou dobou prověřován pro napojení na tzv. Berkův gang.⁷⁶

Soud zde správně vyhodnotil, že dle § 88 odst. 6 tr. řádu⁷⁷ „v jiné trestní věci, než je ta, v níž byl odposlech a záznam telekomunikačního provozu proveden, lze záznam jako důkaz užít tehdy, pokud je i v této trestní věci vedeno stíhání pro trestný čin uvedený v odst. 1, nebo souhlasí-li s tím uživatel odposlouchávané stanice.“

Soud tedy důkaz povolil, nicméně přesto i v daném případě můžeme nalézt určité pochybení. Připuštění odposlechu pořízeného v jiné trestní věci totiž soud odůvodnil takto: „Soud dospěl k závěru, že tak, jak byl důkaz odposlechem a záznamem telekomunikačního provozu

⁷⁵ Srov. rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 17. června 2009, sp.zn. 4To 42/2009.

⁷⁶ Srov. rozsudek Okresního soudu v Mělníku ze dne 6. srpna 2008, sp.zn.3T 21/2007.

⁷⁷ Odst. 4 v tehdejší znění

proveden, když byl řádně soudem povolen ve smyslu § 88 tr. řádu, tak je možné tento důkaz použít.“

Soud zde tedy vycházel z předpokladu, že pokud byl příkaz řádně nařízen a proveden, lze jej použít také v jeho trestní věci. Podmínkami uvedenými v § 88 odst. 6 tr. řádu se soud již dále nezabýval. Je třeba podotknout, že samotná skutečnost, že odposlech byl nařízen a proveden, k jeho provedení v jiné trestní věci nestačí, soud se musí vždy zabývat otázkou, zda byly splněny podmínky uvedené v § 88 odst. 6 tr. řádu.

Jako zásadní problém se při užívání odposlechů a záznamů telekomunikačního provozu v posuzovaných rozhodnutích jeví odůvodňování příkazů k odposlechu.

Jak vyplývá z konstantní judikatury Ústavního soudu⁷⁸ a z textu trestního řádu, musí být příkaz k pořízení odposlechu či záznamu telekomunikačního provozu řádně odůvodněn. Vzhledem k tomu, že se v případě pořizování odposlechů jedná o poměrně zásadní zásah do základních lidských práv, má nedostatek odůvodnění za následek absolutní nepoužitelnost takového důkazu. Právě nezákonnost provedení odposlechu bývá nejčastější a současně nejúspěšnější námitkou obhajoby a soudy s ní musí náležitě vypořádat.⁷⁹ Okresní soud ve Znojmě v rozsudku ze dne 18. března 2008, sp.zn. 2T 515/2005, přesvědčivě vyvrátil obhajobu, jež poukazovala na nedostatky v protokolech o odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu, a to odkazem na judikaturu Nejvyššího soudu, z níž mimo jiné dovozuje možnost nápravy určitých procesních nedostatků v řízení před soudem.⁸⁰

Ve zkoumaném vzorku rozhodnutí se nachází případy, v nichž odposlechy nebyly připuštěny z důvodu, že příkazy k jejich provedení postrádaly řádné odůvodnění. Na základě této skutečnosti došlo ke zproštění obžalovaných i v případech poměrně závažné trestné činnosti.

Příkladem takového rozhodnutí je rozsudek Okresního soudu v Pardubicích ze dne 14. dubna 2010, sp. zn. 22T 153/2008. V daném případě bylo trestní řízení vedeno pro jednání spočívající v manipulování s veřejnými zakázkami města a v úplatkářství proti celkem osmi obžalovaným s tím, že podplácenými byly osoby rozhodující o veřejných zakázkách.

⁷⁸ Srov. II. ÚS 615/2006

⁷⁹ Srov. rozsudek Okresního soudu v Domažlicích ze dne 15. srpna 2008, sp.zn. 2T 123/2008; rozsudek Okresního soudu v Hradci Králové ze dne 7. dubna 2009, sp.zn. 2T 127/2008.

⁸⁰ Srov. Rt 23/96; Rt 56/2001

Jedním z důkazů navržených obžalobou byly právě odposlechy hovorů mezi obžalovanými, které potvrzovaly skutečnosti popsané v obžalobě. Soud však tyto odposlechy jako procesní důkazy nepřipustil.

Soud zde přitom odkazuje na rozhodnutí Ústavního soudu⁸¹ a konstatuje, že, aby byl odposlech procesně použitelný jako zákonný důkaz, musí příkaz k jeho provedení splňovat tři kritéria. Musí být vydán ve vztahu ke konkrétní osobě, musí alespoň v minimální míře uvést, jaké skutečnosti mají být provedením odposlechu zjištěny a na základě čeho tak policejní orgán usuzuje. Poslední podmínkou je v případě, že je trestní řízení vedeno na základě důvodného podezření, nezbytnost uvedení indicií, které k tomu policejní orgán vedly. Je třeba také zdůraznit, že výše uvedené náležitosti nemusí splňovat pouze samotný příkaz, ale už samotný návrh státního zástupce či policejního orgánu.

V daném případě soud uzavřel, že příkaz k provedení odposlechů nesplnil žádnou z těchto náležitostí. Příkaz v dané věci obsahoval ve svém odůvodnění pouze obecné sdělení typu: „*zjištěné skutečnosti nasvědčují tomu*“ a „*lze důvodně předpokládat, že budou sdělovány významné skutečnosti pro trestní řízení*“.

Odposlechy nebyly uznány jako procesně použitelný důkaz a na základě toho došlo ke zproštění obžalovaných.

Jak vidno, splnění výše uvedených kritérií klade mnohem vyšší nároky na orgány činné v trestním řízení, které však v této své úloze nezřídka selhávají. V případě korupce může být toto selhání podstatně vážnější, než v případě jiné kriminality. Vzhledem ke konspirativní povaze úplatkářských trestných činů mohou být právě důkazy z pořízených odposlechů naprosto zásadní. Pochybení orgánů činných v trestním řízení v návrhu na vydání příkazu k jejich pořízení jsou mnohdy fatální a vedou ke zproštění pachatelů.

Určitý návod řádného odůvodnění příkazu k provedení odposlechu tak, aby byl odposlech procesně použitelný, nám dává rozhodnutí Okresního soudu v Rychnově nad Kněžnou⁸² a navazující rozhodnutí soudu odvolacího - Krajského soudu v Hradci Králové.⁸³ V tomto věcně i procesně komplikovaném případě byly pro posouzení viny obžalovaných významným důkazem odposlechy a zejména pak záznamy pořízené v rámci sledování osob a věcí ve

⁸¹ tamtéž

⁸² Srov. rozsudek Okresního soudu v Rychnově nad Kněžnou ze dne 26. května 2010, sp.zn. 1T 120 2006.

⁸³ Srov. rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 19. listopadu 2010, sp.zn. 10To 367/2010.

smyslu § 158d tr. řádu. Vzhledem ke skutečnosti, že se soudy tímto případem zabývaly již poté, co byla předchozí rozhodnutí obecných soudů zrušena nálezem Ústavního soudu, jsou odůvodnění jejich rozsudků poměrně podrobná a můžeme v nich nalézt detailní posouzení náležitostí příkazu k provedení odposlechu a návrhu na jeho vydání. Návrh státního zástupce na vydání příkazu k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu na číslech obžalovaných byl odůvodněn zjištěným podezřením, podle něhož se tyto osoby podílely na „omlazování aut“. Cílem odposlechu bylo dokumentování prověřované trestné činnosti, zjištění míry zavinění podezřelých a opatření důkazů proti nim. Návrh byl doplněn spisovým materiálem, ze kterého bylo mimo jiné patrné, že spolu obžalovaní udržují úzké styky. Následně byly povoleny prostorové odposlechy v kanceláři jednoho ze spolužalovaných úředníků. Takové povolení k odposlechu považuje soud za zákonné a ústavně souladné. Okresní soud v Rychnově nad Kněžnou v předmětném rozhodnutí zcela přesně ve vztahu k nezbytnosti zachování ústavně zaručených práv a svobod vystihl podstatu legitimacy odposlechů a skrytého sledování při objasňování korupčních trestných činů, když uvedl: *„Povolené odposlechy telekomunikačního provozu a prostorové odposlechy nepochybně představovaly zásah do soukromí osob. Takový typ zásahu však zákon za stanovených podmínek výslovně připouští. Uvedená opatření byla použita jako výjimečná, podmíněná legitimním zájmem na zjištění trestných činů a odhalení jejich pachatelů, to vše v rámci řádného plnění povinností orgánů činných v trestním řízení. Charakter prověřovaného korupčního jednání rovněž odůvodňoval nezbytnost takových opatření, neboť efektivní objasňování a zejména prokazování tohoto typu trestné činnosti se naprosto neobejde buď bez spolupráce korumpovaného či korumpujícího s orgány činnými v trestním řízení, což bylo v daném případě vyloučeno, nebo použití odposlechu, skrytého sledování či jiných operativně pátracích prostředků. Míra zásahu do soukromí s přihlédnutím k místu provedení skrytého sledování zachovala proporcionalitu ve vztahu k významu sledovaného zájmu. Žádná osobní či osobnostní soukromá sféra sledovaných úředníků nebyla porušena a skryté sledování se výlučně vázalo k jejich úřední činnosti.“*

V analyzovaném vzorku rozhodnutí se vyskytly také případy odposlechu pořízeného soukromou osobou. Při bližším pohledu se však jedná o důkazy, které se svou povahou podobají spíše záznamu pořízenému během sledování osob a věcí. Z toho důvodu budou podrobněji rozebrány v příslušné kapitole.

Rovněž se v analyzovaném vzorku vyskytovaly případy použití důkazního prostředku v podobě záznamů o uskutečněném telekomunikačním provozu ve smyslu § 88a tr. řádu.⁸⁴ Oproti odposlechům se však jedná spíše o důkazní prostředky podpůrné, nepřímé a pro trestní řízení celkově méně významné, což dokládá i to, že ani v jednom případě nebyla obhajobou zpochybněna přípustnost použití tohoto důkazního prostředku a ani v jednom odůvodnění rozhodnutí se jím soud hlouběji nezabýval.

3.2.3 Operativně pátrací prostředky

Operativně pátrací prostředky jsou vedle odposlechů nepostradatelným nástrojem při odhalování komplikovanějších případů korupce. Z analyzovaného vzorku se podává, že nejvýznamnějším a zároveň nepoužívanějším operativně pátracím prostředkem je institut sledování osob a věcí ve smyslu § 158d tr. řádu, který byl důkazem celkem v patnácti případech.

Celkem překvapivě analyzovaná rozhodnutí svědčí o poměrně nízkém využívání předstíraného převodu, který se využil pouze v pěti případech.

Užití agenta nebylo v analyzovaném vzorku zaznamenáno ani jednou.

Použití operativně pátracích prostředků má za následek, že jednání pachatele je sledováno orgány činnými v trestním řízení. Právě skutečnost, že policie, ačkoliv o páčání trestné činnosti věděla, nikterak nezasáhla a spáchání trestné činnosti nezabránila, byla namítána obhajobou v řízení vedeném před Okresním soudem ve Frýdku Místku, který reagoval následovně: *„Dle rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 19.6. 2006, sp.zn. 2To 139/2005, policie v případech závažných trestných činů může, a v zájmu jejich odhalení i musí zákonným způsobem do vývojových stadií trestného činu vstupovat, nesmí jej však provokovat, tedy iniciovat trestnou činnost, která by bez ní spáchána nebyla. Odvolatelův názor, že policie je povinna páčání každého trestného činu vždy v jeho počátečním stadiu zabránit by činil zákonné operativně pátrací prostředky a prostředky k zajištění osob a věcí v podstatě zbytečné a vedl by k ochromení činnosti policie při plnění jejích úkolů v procesu odhalování závažných trestných činů a zjišťování jejich pachatelů. Obžalovanému nemůže zvlášť prospívat, že jeho*

⁸⁴ Srov. rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 7 ze dne 4. ledna 2011, sp. zn. 25T 99/2008; rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 9 ze dne 12. ledna 2010, sp. zn. 50T 137/2009; rozsudek Okresního soudu ve Vyškově ze dne 16. dubna 2009, sp. zn. 1T 44/2008.

jednání bylo od určitého okamžiku pod kontrolou policie, když tato skutečnost byla na jeho vůli nezávislá.“⁸⁵

A) Předstíraný převod

Jak již bylo uvedeno výše, v analyzovaném vzorku soudních rozhodnutí byl předstíraný převod jako důkazní prostředek využit pětkrát, z toho se v jednom případě jednalo o trestní příkaz, přičemž relativně nízkou četnost užití je nutné hodnotit jako poměrně překvapující. Právě předstíraný převod je ideálním, přímým důkazním prostředkem trestněprávního jednání pachatele, který jej umožňuje zadržet přímo při činu, a dalo by se tedy předpokládat, že využívanost tohoto institutu bude vyšší.

Důvody ojedinělosti užívání tohoto institutu mohou být různé. Jako jeden z nejpravděpodobnějších se jeví povaha samotných subjektů korupčního vztahu. Jak již bylo mnohokrát zmíněno, v případě úplatkářských trestných činů nemá ani jedna ze stran žádný zájem na odhalení trestné činnosti. Již z podstaty institutu předstíraného převodu vyplývá, že policejní orgán musí být přítomen u korupčního jednání již před samotným předáním úplatku. Nejčastěji se tak děje, když jeden z účastníků korupčního vztahu s orgány činnými v trestním řízení spolupracuje. Nízká využívanost předstíraného převodu tak svědčí minimálně o tom, že osoby požádané o úplatek se na policii po vyslovení žádosti obracejí spíše zřídka. Analyzovaná soudní rozhodnutí tuto domněnku potvrzují. K tomu je třeba doplnit, že jinou variantou řešení situace, kdy se oznamovatel s podezřením na korupční jednání obrátí na policii, je asistence policie u dalšího průběhu jednání buď za použití zajišťovacích institutů či jiných operativně pátracích prostředků než předstíraného převodu, anebo bez jejich užití.⁸⁶

Institut předstíraného převodu je možné rovněž využít při práci policejního agenta. Vzhledem k tomu, že v analyzovaném vzorku soudních rozhodnutí se nevyskytoval ani jediný případ použití agenta, je logické, že v důsledku jeho činnosti k využití předstíraného převodu nedošlo.

Jediným příkladem předstíraného převodu jako hlavního usvědčujícího důkazem ve věci je řízení vedené pod sp.zn. 29T 86/2008 před Okresním soudem v Chomutově.

⁸⁵ Srov. rozsudek Okresního soudu ve Frýdku Místku ze dne 16. dubna 2009, sp.zn. 3T 178/2008.

⁸⁶ Srov. rozsudek Okresního soudu v Kladně ze dne 17. prosince 2009, sp.zn. 4T 86/2009; rozsudek Okresního soudu v Třebíči ze dne 15. dubna 2009, sp.zn. 3T 15/2009.

Věc se týkala příslušníka Policie ČR, Oddělení cizinecké policie, který požadoval úplatky po občanu Vietnamu, trvale žijícím na území ČR, za to, že se jako příslušník Služby cizinecké policie, ať už svým vlivem nebo na základě své pravomoci, zasadí o to, že stanoviska poskytovaná Oddělením cizinecké policie v Lounech k žádostem vietnamských občanů o dlouhodobá víza k pobytu v České republice budou vyřizována kladně.

Svědék, který byl o úplatek žádán, se neprodleně obrátil na Inspekci Ministerstva vnitra a opakovaně volal protikorupční linku 199. Právě tento postup umožnil účast orgánů činných v trestním řízení již od samotného počátku korupčního jednání.

Inspekce Ministerstva vnitra svědkovi předala požadované peněžní prostředky v neuzavřené obálce, tyto prostředky byly napuštěny chemickou látkou a jejich čísla byla opsána. Na žádost obžalovaného mu svědek tyto prostředky poskytl, načež byl obžalovaný zadržen příslušníky Inspekce.

Jak vyplývá z výše uvedeného průběhu, bylo v důsledku včasného oznámení korupčního podnětu možné toto jednání efektivně prověřit a za využití institutu předstíraného převodu ve smyslu § 158c odst. 1 písm. d) tr. řádu také usvědčit a odsoudit pachatele.

Druhý případ, v němž byl využit předstíraný převod a o kterém již bylo pojednáváno výše, byl souzen Obvodním soudem pro Prahu 10.⁸⁷ Také zde se svědek poté, co byl požádán o úplatek, obrátil na orgány činné v trestním řízení. Na rozdíl předchozího případu však soud své rozhodnutí založil zejména na pořízeném záznamu ze sledování osob (monitorování schůzky odposlechem) a předstíraný převod byl použit spíše jako důkaz podpůrný.

V dalších případech byl předstíraný převod jedním z řady důkazů. V řízení vedeném před Okresním soudem v České Lípě byl zájemce o odkoupení městského majetku starostou požádán o úplatek, následně se obrátil na policii, která další průběh počínání pana starosty monitorovala.⁸⁸ V projednávané věci před Okresním soudem v Hradci Králové kontaktoval obžalovaný žadatele o prodloužení nároku na invalidní důchod s tím, že jim svým vlivem může zajistit kladné rozhodnutí. I zde žadatel vše nahlásil policii a ve spolupráci s ní byl realizován předstíraný převod.⁸⁹

⁸⁷ rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 10 ze dne 27. března 2008, sp.zn. 44T 131/2007 (viz. kapitola Účinná lítost)

⁸⁸ rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 23. září 2008, sp.zn. 55To 257/2008, který byl v projednávané věci soudem odvolacím.

⁸⁹ rozsudek Okresního soudu v Hradci Králové, ze dne 7. dubna 2009, sp.zn. 2T 127/2008

Závěrem je vhodné zdůraznit, že předstíraný převod umožňuje prakticky nezpochybnitelným způsobem zadokumentovat akt předání úplatku, ovšem pouze za podmínky rychlé reakce orgánů činných v trestním řízení na včasné oznámení subjektu, který nepodlehл korupčnímu tlaku.

B) Sledování osob a věcí

Zcela jednoznačně za nejvýznamnější důkazní prostředek z hlediska prokazování úplatkářských trestných činů lze považovat sledování osob a věcí, resp. záznamy z tohoto sledování pořízené.

Institut sledování osob a věcí je určený zejména k odhalování komplikovanějších případů úplatkářství, v nichž korupční vztah trvá po delší dobu nebo v nichž se pachatel dopouští korupčního jednání opakovaně. V analyzovaném vzorku se jednalo zejména o trestnou činnost příslušníků policie.

Sledování osob může být prováděno v zásadě třemi způsoby: prosté sledování, sledování, při kterém mají být pořízeny zvukové nebo obrazové záznamy, a sledování při kterém má být zasaženo do některého z ústavně vymezených základních lidských práv a svobod.

Na základě analyzovaného vzorku lze konstatovat, že právě druhou variantu sledování osob a věcí, při které jsou pořizovány zvukové a obrazové záznamy, je možné považovat z procesního hlediska za nejvýznamnější a zároveň nejpoužívanější. Přitom rozlišujeme situace, kdy je sledována konkrétní osoba a její projevy či jednání, a dále pak situace, kdy jsou nasazeny tzv. prostorové odposlechy, tedy kdy je za pomoci technických zařízení sledován prostor, kde se daná osoba pohybuje a kde může docházet k trestné činnosti.

Je třeba poznamenat, že, co se týká odůvodnění povolení k provedení sledování osob a věcí ve smyslu § 158d odst. 2 a 3 tr. řádu, musí obsahovat podezření na konkrétní trestnou činnost a pokud jsou známy, také údaje o osobách či věcech, které mají být sledovány. Současně, obdobně jako v případě odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu, musí být z vydaného povolení z či podané žádosti zřejmé, které indicie vedly povolovací orgán ke konkrétním podezřením.

Příkladem využití prostorových odposlechů je již výše uváděný případ řešený před Okresním soudem v Rychnově nad Kněžnou a následně před odvolacím Krajským soudem v Hradci

Králové.⁹⁰ V daném případě bylo rozhodováno poté, co byla obě rozhodnutí obecných soudů v téže věci Ústavním soudem zrušena s odůvodněním, že se obecné soudy nedostatečně zabývaly otázkou legality pořízených prostorových odposlechů.⁹¹ Soudy se tudíž musely legitimitou důkazního postupu znovu zaobírat.

Ve vztahu k prokázání viny obžalovaných byly zvukové záznamy z prostorových odposlechů stěžejním a rozhodujícím důkazem. Prostorové odposlechy byly nasazeny v jedné z kanceláří budovy městského úřadu z důvodu prošetřování jiné trestné činnosti pachatelů a zvukový záznam prokazující korupční jednání úředníků při rozhodování o přestupcích zde byl „vedlejším produktem“ skrytého sledování pořízeného v jiné trestní věci. Soudy tedy zkoumaly, zda je možné takto pořízené záznamy použít také pro posuzované trestní řízení, a rozhodly, že došlo ke splnění podmínek uvedených v ustanovení § 158d odst. 10 tr. řádu, kdy korupční jednání obžalovaných jako veřejných činitelů bylo hodnoceno nejen jako úmyslná trestná činnost ve smyslu ustanovení § 158d odst. 10 tr. řádu, ale i jako trestná činnost poměrně závažná a vykazující vysokou míru latence, jejíž prokázání by bez použití zvukových záznamů bylo nemožné nebo jen velmi obtížné.

V této souvislosti soudy rovněž posuzovaly, zda při pořizování zvukových záznamů v rámci skrytého sledování bylo zasaženo do domovní svobody a zda bylo prolomeno telekomunikační či listovní tajemství. Soudy opětovně dospěly k názoru, že k prolomení těchto práv nedošlo, a proto k realizaci sledování s pořizováním záznamů nebylo zapotřebí povolení soudce ve smyslu § 158d odst. 3 tr. řádu. S ohledem na nálezy Ústavního soudu řešily soudy otázku odůvodnění povolení sledování osob a věcí, přičemž zásadní otázku představovalo uvedení konkrétních indicií, na jejichž základě je dán vztah mezi sledovanou osobou a podezřením ze spáchání určité trestné činnosti a které povolovací orgán vedly k vydání povolení.

Z textu rozhodnutí nevyplývá, že by takovéto indicie byly v povolení uvedeny, přesto soudy důkazy záznamem z prostorového odposlechu uznaly. Argumentovaly především tím, že indicie nezbytné k povolení jednoznačně vyplývaly ze spisu a z předchozího prověřování trestné činnosti pachatelů. Dle Okresního soudu v Rychnově nad Kněžnou uskutečněné skryté sledování ve smyslu § 158d odst. 2, odst. 4 tr. řádu bylo odůvodněné trvajícím a narůstajícím podezřením na zcela konkrétní trestnou činnost včetně údajů o osobě a věcech, které mají být

⁹⁰Srov. rozsudek Okresního soudu v Rychnově nad Kněžnou ze dne 26. května 2010, sp.zn. 1T 120/2006; rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 4. února 2011, sp.zn. 10To 367/2010.

⁹¹Srov. nálezy Ústavního soudu ze dne 27. ledna 2010, sp.zn. II ÚS 2806/08.

sledovány. Kvalita a kvantita těchto indicií odpovídala aktuálnímu stádiu trestního řízení. Zůstává otázkou, zda tato argumentace před Ústavním soudem ob stojí. Zmiňovaný nále z ve svém textu výslovně zmiňuje následující zásadu: „*Výklad odůvodnění podezření na konkrétní trestnou činnost, coby nezbytná náležitost žádosti o povolení sledování osob a věcí podle § 158d odst. 4 trestního řádu, musí být poněkud širší než striktně textualistický.*“ Z textu předmětného rozsudku nelze existenci konkrétních indicií v odůvodnění povolení ke sledování osob ani potvrdit ani vyloučit. Lze však předpokládat, že, pokud konkrétní indicie nejsou obsaženy v rozhodnutí povolující sledování osob, není možné tuto vadu přípravného řízení zhojit obsahem spisu.

V daném případě však Krajský soud v Hradci Králové odkazuje na nále z Ústavního soudu sp.zn. II. ÚS 615/06, v němž Ústavní soud označil za korektní a ústavně souladný postup spočívající ve výslechu příslušných policistů soudem provedeným za účelem přezkumu postupu policejního orgánu, který předcházel vydání povolení. Takový postup totiž plně zapadá do principu, podle něž je i porušení základních práv a svobod ze strany policie v souladu s čl. 4 Ústavy napravitelné obecnými soudy.

Konečně se soudy se také zabývaly otázkou, zda bylo v daném případě nutné žádat o povolení sledování konkrétních osob, a Krajský soud v Hradci Králové dospěl k závěru, že při provádění prostorových odposlechů není nezbytně nutné, aby byla sledována konkrétní osoba podezřelého, neboť taková osoba nemusí být v době provádění odposlechů dosud známa. Mohou tak být sledovány pouze prostory (věc), u kterých existuje podezření, že zde dochází k páčání trestné činnosti. Soud uzavřel, že v dané situaci by bylo vhodnější požádat o sledování konkrétních prostor, neboť zde byla poměrně vysoká jistota, že v nich dochází k páčání trestné činnosti.

Problematicke zákonnosti důkazu v podobě sledování osob v kanceláři obžalovaného se věnuje rozsudek Městského soudu v Brně ze dne 24. července 2009, sp.zn. 4T 45/2009. Zde obhajoba rovněž namítala absenci určitosti podezření ve vztahu ke konkrétním osobám. K tomu soud uvedl:

„Je zároveň evidentní, že při takto latentní trestné činnosti, jakou přijímání úplatku a zneužívání pravomoci veřejného činitele bez pochyby je, není objektivně možné ihned v počátcích trestního řízení specifikovat přesný okruh pachatelů, ale tito mohou v průběhu prověřování podezření být teprve rozkrývání, k čemuž došlo právě v rámci sledování

kanceláře obžalovaného. Soud tedy takovýto postup policie a státního zastupitelství, ať již v rámci prověřování podezření v trestné činnosti a následně po zahájení trestního stíhání vůči obžalovaným, nepovažuje za jakkoliv nezákonný, popř. vedený takovým způsobem, který by obžalované omezil na jejich právech zakotvených v ústavních zákonných či mezinárodních dokumentech, neboť na základě prověřování podezření osob ve smyslu § 158d tr.řádu došlo k odhalení dalších osob – konkrétně M. N. a v návaznosti na něj též S. M., kdy není pro zákonnost trestního řízení podstatné, aby dané osoby, které později figurují jako obvinění, potažmo obžalovaní, byly přesně vymezeny v záznamu o zahájení úkonů trestního řízení (tedy stále ve stádiu prověřování podezření).“

Sledování konkrétních osob můžeme dále nalézt např. v řízení vedeném před Okresním soudem ve Frýdku Místku. V rozsudku ze dne 16. dubna 2009, sp.zn. 3T 178/2008, se sledování týkalo celkem jedenácti příslušníků obecní a městské policie, kteří od pachatelů dopravních přestupků požadovali úplatky za jejich neřešení.

Vzhledem k povaze pachatelů bylo sledování za užití obrazových i zvukových záznamů provozováno příslušníky Inspekce Ministerstva vnitra na základě povolení příslušného státního zástupce.

V daném případě byla legalita pořízených zvukových a obrazových záznamů obžalovanými napadena z důvodu, že protokol k pořízeným záznamům byl vypracován až několik dní poté, co k tomuto úkonu došlo, v čemž obhajoba spatřovala porušení ustanovení § 158d odst. 7 tr. řádu. Přestože soud dospěl k závěru, že k vypracování protokolů došlo s určitým zpožděním až po provedení úkonů, nevnímal tuto skutečnost jako důvod pro vyslovení procesní nepoužitelnosti těchto důkazů. Proto soud tuto námitku jako důvodnou neuznal a zvukové a obrazové záznamy jako zákonné důkazy přijal.

Soud argumentoval tím, že povinnost vypracovat protokol bezprostředně po úkonu není v textu zákona postavena jako absolutní, neboť zákon používá termín „zpravidla“. Dle názoru soudu navíc ani povaha prováděných úkonů neumožňovala vypracovat protokol bezprostředně po úkonu, když bylo sledování osob prováděno příslušníky inspekce v terénu.

Jak bylo uvedeno v předchozí kapitole, v analyzovaném vzorku se vyskytla také rozhodnutí, v nichž byly jako důkazy předloženy záznamy pořízené soukromými osobami. Takovýto důkazní prostředek se v analyzovaných rozhodnutích vyskytl celkem v pěti případech.⁹²

Co se týče pořizovatele soukromého záznamu, jsou jím ve většině případů osoby, které jsou o úplatek požádány. Ve dvou případech se tyto osoby místo na policii obrátily na média, která jim s pořízením nahrávky pomohla.

Obecně lze říci, že důkazy v podobě soukromých nahrávek jsou soudy akceptovány v souladu s teorií. Nicméně v tom, jakým způsobem tak soudy činily, existují poměrně podstatné rozdíly.

Z hlediska použitelnosti záznamu pořízeného soukromou osobou je významné zejména posuzovat podmínky stanovené judikaturou Nejvyššího soudu, z níž vyplývá, že přípustnost takového důkazu je nutné posuzovat s ohledem na respektování práva na soukromí a také je nutné zhodnotit, do jaké míry je tento důkaz ve svém tvrzení osamocen, či do jaké míry je podporován dalšími důkazy.⁹³ Nastíněný postup však není obecnými soudy vždy dodržován.

Ve zmiňovaných pěti případech byl tento postup dodržen ve všech aspektech, včetně řádného odůvodnění přípustnosti soukromé nahrávky jako důkazu, pouze v řízení před Okresním soudem v Teplicích, který v rozsudku ze dne 3. září 2009, sp.zn. 4T 33/2009, hodnotil jak zásah do soukromí obžalovaného, tak postavení tohoto záznamu mezi ostatními důkazy. Soud konstatoval, že vzhledem k tomu, že rozhovor probíhal ve veřejném prostranství o věcech, které nebyly soukromého charakteru, došlo pouze k minimálnímu zásahu do soukromí obžalovaného a záznam je tedy procesně použitelným důkazem.

Z odůvodnění ostatních rozhodnutí není zřejmé, že by se soudy otázkou použitelnosti záznamů podrobněji zabývaly.

Co se týká samotného hodnocení těchto důkazních prostředků, má velký význam osoba pořizovatele záznamu. V případech, v nichž byl záznam pořízen médií za pomoci novinářské techniky, nedošlo během řízení před soudem ke zpochybnění jeho věrohodnosti a

⁹² Srov. rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 15. června 2009, sp. zn. 10T 29/2009; rozsudek Okresního soudu v Teplicích ze dne 13. září, sp. zn. 2T 211/2006; rozsudek Městského soudu v Brně ze dne 1. dubna 2008, sp. zn. 92T 11/2007; rozsudek Okresního soudu v Teplicích ze dne 3. září 2009, sp. zn. 4T 33/2009; rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 5 ze dne 21. srpna 2008, sp. zn. 2T 175/2006.

⁹³ Srov. R 7/2008 (viz obecná část analýzy).

autentičnosti. Takovéto důkazy byly soudy hodnoceny jako kvalitní a důvěryhodné.⁹⁴ Nicméně soudy se v souvislosti se zvukovými a obrazovými záznamy, které byly za asistence médií pořízeny skrytou kamerou, zabývaly otázkou přípustnosti tohoto důkazu i s ohledem na problematiku tzv. řízené provokace, což znamená rozlišení případů, kdy nedošlo k pouhému dokumentování trestné činnosti podezřelých osob a takto pořízený záznam byl jedním z řady navazujících důkazů, od případů, v nichž byl novinář jediným iniciátorem celé události, když např. předstíral zájem o přidělení obecního bytu. Okresní soud v Teplicích v rozsudku ze dne 13. září 2006, sp.zn. 2T 211/2006, považoval záznam zachycený novinářkou pomocí skryté kamery za zákonný důkaz, neboť dle trestní řádu může za důkaz sloužit prakticky vše a tedy i tento záznam, který je jen jedním z řady důkazů, jimiž je vina obžalovaného prokázána. Kdyby se však jednalo pouze o jediný důkaz, tak by sám o sobě k uznání viny nepostačoval. Ve shodě s touto argumentací postupoval i Okresní soud Plzeň – město v rozsudku ze dne 1. února 2007, sp.zn. 4T 159/2004, v němž jako nezákonný důkaz nepřipustil videonahrávku, jež byla pod falešnou legendou žadatelky o obecní byt pořízena reportérkou a byla jediným usvědčujícím důkazem. Soud argumentoval zejména tím, že se jednalo o nepřípustnou provokaci, k níž uvedl následující:

„Takovéto provokování pak sice nelze označit za přímo protiprávní, avšak pokud by takový důkaz byl použit v trestním řízení, jednalo by se z pohledu orgánů činných v trestním řízení o zjevné obcházení zákona, neboť samy k takovému jednání nejsou oprávněny. Bylo by nežádoucím jevem připustit, aby trestné činy, krom orgánů činných v trestním řízení, mohly v zásadě vyšetřovat i jiné subjekty. Jevem o to více nežádoucím, aby tyto jiné subjekty měly přitom širší oprávnění, než samotné orgány činné v trestním řízení, a nebyly vázány trestními procesními předpisy, což by bylo posléze zhojeno převzetím takto opatřených důkazů a vyslechnutím osob, které důkazy opatřily. Získávání důkazů je v trestním řízení, ovládaném mj. zásadou oficiality a legality, úkolem orgánů v něm činných. Naznačeným přenecháním objasňování obtížně prokazatelných druhů trestné činnosti jako např. korupčního jednání jiným subjektům by znamenalo popření nutnosti jakýchkoliv pravidel trestního řízení. Za stávající právní úpravy pak výsledky činnosti investigativních žurnalistů v obdobných případech nemohou vést orgány činné v trestním řízení ke snaze učinit ze získaných materiálů důkazní prostředky, ale musí vést k jejich aktivní snaze prověřit zjištěné skutečnosti a objasnit skutkový stav věci podle zákona. Je zřejmé, že za situace, kdy důkazy (v konkrétním případě

⁹⁴ Srov. rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 15. června 2009, sp. zn. 10T 29/2009; rozsudek Okresního soudu v Teplicích ze dne 13. září 2006, sp. zn. 2T 211/2006.

nahrávka) jsou zveřejněny ještě před zahájením trestního stíhání, jedná se o stav, který by si zasloužil právní úpravu. Tyto úvahy však jsou již zcela nad rámec potřebného odůvodnění v této věci. “

V případech záznamů pořízených samotným oznamovatelem trestného činu nebo pořízených osobou anonymní, se mnohdy jednalo o záznamy nekvalitní, neprůkazné, či záznamy, u kterých nebylo možno vyloučit podezření, že bylo s nahrávkou manipulováno.

Příkladem je záznam posuzovaný v řízení před Obvodním soudem pro Prahu 5.⁹⁵ Zde byl záznam pořízen anonymní osobou a novinářem předán policii.⁹⁶ Na samotné nahrávce mělo být zachyceno korupční jednání členky Vědecké rady České lékařské komory spočívající ve zprostředkování jednání s jedním ze členů kategorizační komise Ministerstva zdravotnictví s tím, že odpovídajícím „protiplněním“ měla být inzerce ve zdravotnických časopisech v hodnotě 3.000.000,- Kč.

Soud důvěryhodnost tohoto důkazu hodnotil za pomoci odborného vyjádření a výsledku znalce. Jak odborné vyjádření, tak výslech znalce vedl soud k závěru, že na základě zjištěných skutečností nelze na sto procent určit, že se záznamem nebylo manipulováno a na základě toho v souladu se zásadou *in dubio pro reo* obžalovanou zprostil.

K danému případu je třeba podotknout, že soud takto rozhodl i přesto, že řada úseků zkoumaného záznamu byla znalcem označena jako zcela jistě autentická, nemanipulovaná, a nebo znalec úseky ohodnotil jako velmi obtížně manipulovatelné. Soud se však spokojil s tím, že znalec na dotazování soudu odpověděl, že: „*technicky možné je prakticky cokoliv*“, a nelze tedy vyloučit stoprocentní manipulaci. Na základě toho soud obžalovanou zprostil.

Je otázkou, zda tento postup soudu lze považovat za správný. Znalci z oboru sice nebyli schopni zcela vyloučit manipulaci se záznamem, nicméně současně uvedli, že v předloženém záznamu na sebe repliky přirozeně navazují, osoby si přirozeně skáčou do řeči a manipulace se tak jeví jako nepravděpodobná. Proto by kategorická nemožnost vyloučení manipulace se záznamem neměla být jediným důvodem pro zproštění ve smyslu zásady *in dubio pro reo*. Záznam měl být následně hodnocen nejen samostatně, ale také v souhrnu s ostatními důkazy ve smyslu ustanovení § 2 odst. 6 tr. řádu, k čemuž je nezbytné dodat, že soud měl další

⁹⁵ Srov. rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 5 ze dne 21. srpna 2008, sp.zn. 2T 175/2006.

⁹⁶ Tento novinář využil svého zákonného práva a o s odkazem na ochranu zdroje o okolnostech získání nahrávky nevypovídal.

dokazování za nadbytečné, neboť se domníval, že reálně dostupné relevantní důkazní prostředky jsou již vyčerpané. V daném případě však soud usoudil na nedůvěryhodnost důkazu pouze na základě výsledku znalce. Na závěr rozhodnutí soud přidal akademickou úvahu o procesní nepoužitelnosti videonahrávky neznámého původu, uveřejněné se značným časovým odstupem, v níž dovozuje, že v situaci, kdy není možné zjistit jakými prostředky a za jakých okolností (kým, proč) byla nahrávka pořízena, nelze posoudit právní povahu nahrávkou dotčené sféry, což nahrávku bez ohledu na její kvalitu činí procesně nepoužitelnou.

Oproti tomu Městský soud v Brně považuje nahrávku anonymního původu za procesně použitelný důkaz, přičemž svůj názor opírá o konstatování, že zásah do soukromí je odůvodnitelný převažujícím zájmem státu na ochraně bezkorupčního prostředí a na zájmu odhalování korupce při přidělování bytu.⁹⁷ Městský soud v Brně na rozdíl od posledně jmenovaného případu Obvodního soudu pro Prahu 5 vyloučil možnost pořízení anonymní nahrávky za účasti státu bez dodržení příslušných ustanovení trestního řádu. Zde je patrný rozdíl pohledu obou soudů na zákonnost důkazu neznámého původu, když Obvodní soud pro Prahu 5 uvedl, že, když není možné zjistit okolnosti pořízení nahrávky, nelze bez této znalosti zásah státu naprosto vyloučit.⁹⁸

Lze tedy uzavřít, že při posuzování zákonnosti důkazních prostředků v podobě zvukových či obrazových záznamů pořízených jinými osobami než orgány činnými v trestním řízení jde vždy o porovnání intenzity zásahu do soukromí ve vztahu k zájmu státu na odhalování korupčního jednání, který by sice na jedné straně měl být zájmem převažujícím a tudíž odůvodňujícím prolomení práva na soukromí, nicméně soudy by vždy měly důsledně zohlednit všechny konkrétní okolnosti případu tak, aby na druhé straně nedocházelo ke zneužívání legitimní snahy o omezování korupčního prostředí.

C) Použití agenta

Z hlediska úplatkářských trestných činů přichází použití agenta v úvahu zejména při vyšetřování velké, organizované a dlouhodobé korupce, kde jsou korupční vztahy vzájemně provázané a zahrnují větší počet organizovaných osob. V takových případech je pro orgány činné v trestním řízení poměrně zásadní proniknout do těchto kriminálních struktur a právě institut agenta může být nástrojem, jehož pomocí toho lze dosáhnout.

⁹⁷ Srov. rozsudek Městského soudu v Brně ze dne 1. dubna 2008, sp.zn. 92T 11/2007.

⁹⁸ Pro úplnost je nezbytné dodat, že v případě Městského soudu v Brně se jednalo o tak technicky nekvalitní záznam, že se nepodařilo ztotožnit osoby na něm vystupující, takže závěry o případné použitelnosti tohoto důkazu jsou čistě akademické povahy.

V analyzovaném vzorku nebyl zaznamenán ani jediný případ použití agenta, a to i přestože se v něm vyskytují případy stíhání větších, dlouhodobě působících organizovaných skupin pachatelů.⁹⁹ Policejní orgán využil raději jiných procesních nástrojů např. institutu sledování osob či odposlechu telekomunikačního provozu, než aby nasadil agenta.

Na základě této skutečnosti je nutné hodnotit, že agent tak, jak je konstruován v českém trestním řádu, své uplatnění při vyšetřování úplatkářských trestných činů nenachází. Důvodem může být jednak právní konstrukce tohoto institutu a jednak povaha skupin, které se této trestné činnosti dopouští.

Tyto skupiny jsou často poměrně uzavřené, pachatelé této trestné činnosti obezřetní a pokus o proniknutí agenta do jejich struktur by mohl pachatele vést spíše k zvýšení obezřetnosti a k vyšší konspiraci jednání. V praxi se tedy jako vhodnější a účelnější jeví využití jiných prostředků, zejména sledování osob a věcí.

2.3.4 Domovní prohlídka a prohlídka jiných prostor

Domovní prohlídka a prohlídka jiných prostor je z hlediska úplatkářských trestných činů spíše okrajovým důkazním prostředkem. Vyplývá to z povahy korupčního jednání, kdy jeho podstatná část je tvořena verbálním projevem pachatelů a věcné či listinné důkazy vznikají spíše ojediněle. Prohlídka má smysl zejména v případech, v nichž je korupční jednání doprovázeno další trestnou činností pachatele, při které se již věcné či listinné důkazy objevit mohou.

Takovým jednáním je přijetí či poskytnutí úplatku v souvislosti s výkonem pravomoci veřejného činitele, což také potvrzují výsledky analýzy, neboť ve všech pěti případech, v nichž došlo k nařízení domovní prohlídky v souvislosti s prošetřováním úplatkářství, byli pachateli veřejní činitelé, přičemž se ve čtyřech případech jednalo o příslušníky policie¹⁰⁰ a v jednom případě o orgán samosprávy.¹⁰¹

⁹⁹ Srov. rozsudek Okresního soudu v Ostravě ze dne 21. září 2009, sp. zn. 15T 135/2007; rozsudek Okresního soudu v Kroměříži ze dne 11. října 2007, sp. zn. 2T 186/2004; rozsudek Okresního soudu ve Frýdku Místku ze dne 16. dubna 2009, sp. zn. 3T 178/2008; Rozsudek Okresního soudu ve Znojmě ze dne 18. března 2008, sp.zn. 2T 515/2005.

¹⁰⁰ Srov. rozsudek Okresního soudu ve Znojmě ze dne 18. března 2008, sp.zn. 2T 515/2005; rozsudek Okresního soudu v Chomutově ze dne 9. ledna 2009, sp. zn. 29T 86/2008; rozsudek Okresního soudu v Domažlicích ze dne 15. srpna 2008, sp. zn. 2T 123/2008; rozsudek Okresního soudu ve Vyškově ze dne 16. dubna 2009, sp. zn. 1T 44/2008.

¹⁰¹ rozsudek Okresního soudu v Mělníku ze dne 6. srpna 2008, sp.zn. 3T 21/2007

Výsledky domovních prohlídek poskytují přímé důkazy zpravidla o trestné činnosti, která byla páchána v souběhu s úplatkářstvím, kdy ve vztahu k úplatkářství se jedná o důkazy podpůrné, nikoliv usvědčující, které zejména potvrzovaly subjektivní stránku trestného činu.

Z toho rovněž vyplývá skutečnost, že, s výjimkou jediného případu, nebyla legalita příkazu k domovní prohlídce obhajobou napadena. Soudy se tudíž v odůvodněních svých rozhodnutí zpravidla příkazem k prohlídce nijak více nezabývají.

Výjimkou z výše uvedeného je rozhodnutí Okresního soudu ve Znojmě ze dne 18. března 2008, sp.zn. 2T 515/2005. Soud se zde zabýval případem organizované zločinecké skupiny, která do České republiky provázela běžence ze zemí bývalého Sovětského svazu. Z korupčního hlediska byla významná trestná činnost tří obžalovaných, kteří jako policisté pohraniční policie za úplatu tuto činnost umožňovali, když opatřovali doklady cizinců přechodovými razítky.

Domovní prohlídky i v tomto případě měly význam spíše podpůrný a byly při nich nalezeny zejména mobilní telefony, SIM karty a finanční prostředky. Nalezené mobilní telefony a SIM karty na základě odborného vyjádření prokázaly vzájemný kontakt s ostatními obžalovanými. Daleko významnější byly prohlídky u ostatních spolupachatelů, které však odhalovaly spíše důkazy o jejich jiné trestné činnosti. Právě tyto spolupachatele pak napadli legalitu provedených prohlídek, soud však tyto námitky neuznal.¹⁰²

3.2.4 Záměna zásilky a sledovaná zásilka

Institut záměny zásilky a sledované zásilky nebyl v analyzovaném vzorku soudních rozhodnutí posuzován ani v jediném případě.

Hlavním důvodem této skutečnosti je nepochybně fakt, že ani v jediném případě posuzovaných soudních rozhodnutí, nebyl úplatek zasílán prostřednictvím nevědomého prostředníka, či poštovní služby. Nebyl zde tedy pro využití tohoto institutu prostor.

Povaha úplatkářských trestných činů vede pachatele k co možná nejdůslednější konspiraci a celkově k omezování rizik odhalení. Zaslání úplatku poštou či pomocí prostředníka pak toto riziko naopak zvyšuje, je tedy logické, že k němu pachatelé spíše nepřistupují. Přestože je

¹⁰² Hlavní námitka napadala protizákonnost provedení domovní prohlídky s odůvodněním, že tato byla provedena ještě předtím, než bylo jednomu z obžalovaných doručeno usnesení o zahájení trestního stíhání, což soud odmítl s odkazem, že se jednalo o neodkladný úkon ve smyslu ustanovení § 160 odst. 4 trestního řádu. Nadto byl obžalovaný u výkonu domovní prohlídky přítomen a usnesení mu bylo doručeno zhruba 6 hodin poté.

možné představit si scénáře, dle nichž by takový postup byl pro pachatele výhodnější (např. v případech, kde se skutečný poskytovatel úplatku snaží utajit vlastní totožnost), lze konstatovat, že pachatelé takto nepostupují.

Jak tedy bylo uvedeno již v obecné části analýzy, je z hlediska odhalování úplatkářských trestných činů institut záměny zásilky a sledované zásilky nástrojem spíše okrajovým. Výsledky analýzy tuto skutečnost jenom potvrzují.

3.3 Trestný čin přijímání úplatku

Z analyzovaného vzorku soudních rozhodnutí bylo pro skutek kvalifikovaný jako trestný čin přijímání úplatku obžalováno celkem osmdesát devět osob, z čehož bylo u dvaceti pěti obžalovaných rozhodnuto o jejich, byť i částečném, zproštění.

3.3.1 Způsoby páčání

Trestný čin přijímání úplatku je dokonán již v okamžiku přijetí slibu či nabídky neoprávněné výhody. Přestože je tedy možné stíhat již tyto, svou povahou přípravné druhy jednání, z analyzovaných rozhodnutí poměrně jednoznačně vyplývá, že tak orgány činné v trestním řízení příliš nečiní. V naprosté většině případů dochází k podání obžaloby až poté, co je úplatek přijat, případně poté, co o něj bylo požádáno.

Důvody této skutečnosti vyplývají již ze samotné povahy jednání spočívající v přijetí či nabídce úplatku. U tohoto způsobu spáchání je pro orgány činné v trestním řízení velmi obtížné zajistit jakékoliv důkazní prostředky. Často se jako jediné procesně použitelné důkazy jeví svědecké výpovědi účastníků korupčního vztahu, které jsou z logických důvodů buď protichůdné, nebo obvinění vyvracejí. Na rozdíl od samotného přijímání úplatku zde nevznikají žádné věcné ani listinné důkazy a možnost nasazení operativně pátracích prostředků je také poměrně omezená, přičemž jejich úspěšnost závisí na okamžiku, kdy se informace k policii dostanou a zda to jsou informace dostatečné, aby užití např. odposlouchávací techniky dostalo požadavkům judikatury Ústavního soudu.

Operativně pátrací prostředky lze užít pouze v odůvodněných případech, kdy existují konkrétní indicie vedoucí orgány činné v trestním řízení k přesvědčení, že použitím operativně pátracích prostředků je možné zjistit skutečnosti významné pro trestní řízení. Právě existence takovýchto indicií v případě přijetí nabídky či slibu úplatku obvykle chybí.

K tomuto jednání dochází zpravidla neočekávaně, bezprostředně a tedy v situacích, o kterých orgány činné v trestním řízení nemohou vědět vůbec, nebo u kterých mají pouze slabé podezření neodůvodňující významnější zásahy do osobnostních práv. Získat procesně relevantní důkazy je v podstatě možné pouze na základě oznámení jednoho z účastníků, nebo v rámci vyšetřování jiné trestné činnosti.

V analyzovaném vzorku byl pouze jediný případ, v němž byl obžalovaný souzen pro jednání, kdy si dal slíbit úplatek.

V daném případě si místostarosta nechal slíbit úplatek za to, že uplácejícímu zařídí přidělení obecního bytu.¹⁰³ Nutno poznamenat, že jednání obžalovaného bylo kvalifikováno jako přijetí slibu nikoliv nabídky, ačkoliv mu bylo nabídnuto 50. 000,- Kč za konkrétní věc, tedy prvek vyšší abstraktnosti slibu oproti nabídce chybí.

Co se týká dokazování, byl tento skutek dle názoru soudu dostatečně prokázán svědeckými výpověďmi a dalšími spíše nepřímými důkazy. Obžalovaný byl stíhán také pro další obdobný skutek, z něhož však byl pro nepoužitelnost usvědčujícího videozáznamu zproštěn.¹⁰⁴ Zůstává tedy otázkou, zda by soud věrohodnost těchto důkazů uznal i v případě absence druhého jednání obžalovaného.

Zajímavým příkladem, kdy bylo pachateli prokázáno přijetí nabídky úplatku, je případ řešený před Okresním soudem ve Vyškově.¹⁰⁵ Obžalovaný zde byl uznán vinným pro jednání spočívající v přijetí nabídky úplatku za pomoc při legalizaci pobytu cizinců na území České republiky. Soud hodnotil tento skutek jako dostatečně prokázaný zejména záznamy ze sledování osob a věcí. Obhajoba zde vystoupila s tvrzením, že zaznamenaná nabídka úplatku byla obžalovaným za několik dní rezolutně odmítnuta. Soud obhajobu správně vyhodnotil jako účelovou, když vyslovil názor, že znak *přijetí nabídky* je naplněn již v okamžiku vyslovení souhlasu a pozdější odvolání nemá na trestní odpovědnost žádný vliv.

Jedním z nejčastějších způsobů páchání je jednání, kdy pachatel úplatek žádá. Přestože ve shodě s nabídkou a slibem úplatku je vznik věcných či listinných důkazů poměrně ojedinělý, je pro orgány činné v trestním řízení jednodušší odhalování tohoto druhu jednání. Z povahy pachatelů této trestné činnosti vyplývá, že disponují určitou pravomocí, na jejímž výkonu

¹⁰³ rozsudek Okresního soudu Plzeň město ze dne 1. února 2007, sp.zn. 4T 151/2004

¹⁰⁴ blíže viz oddíl zabývající se sledováním osob a věcí

¹⁰⁵ trestní příkaz Okresního soudu ve Vyškově ze dne 25. května 2010, sp. zn. 2T 81/2010

chtějí z vlastní vůle neoprávněně profitovat. Typicky pak k tomuto jednání dochází opakovaně, a proto je pro vyšetřující orgány podstatně jednodušší získat indicie odůvodňující využití některého z operativně pátracích prostředků. Příkladem takového postupu je trestná činnost policistů, kterou následně vyšetřuje Inspekce Ministerstva vnitra.¹⁰⁶

Co se týká přijetí úplatku, jedná se obvykle o prosté peněžité plnění přijaté od podplácejícího. Složitější formy přijímání úplatku (např. prostřednictvím tzv. off shorových společností atp.) v analyzovaném vzorku zaznamenány nebyly.

Z hlediska způsobu páchaní je třeba rozlišovat mezi jednoduchými případy jednorázových korupčních jednání a případy komplexnějšími, v nichž se korupčního vztahu účastní více osob a které trvají podstatně delší dobu.

V jednoduchých případech se především jedná o přijímání úplatku ze strany veřejných činitelů. Jednání trvá poměrně krátkou dobu a postrádá užší vztah mezi uplácejícím a upláceným. Skutek tedy spočívá v zásadě pouze v okamžitém přijetí nabízené částky či ve vyslovení žádosti. Z důvodu minimalizace rizika odhalení je v zájmu obou stran, aby jednání proběhlo co možná nejrychleji, nicméně i z tohoto pravidla se mohou vyskytnout výjimky. Jednu z nich najdeme v rozhodnutí Obvodního soudu pro Prahu 5, kde je jednání obžalovaného klasickým příkladem tzv. malé korupce.¹⁰⁷ Obžalovaný policista zde přijímal úplatky za to, že nebude projednávat přestupky na úseku dopravy, a v přijímání úplatků mu nezabránilo ani to, že pachatel přestupku u sebe neměl hotovost. V jednom případě si s pachatelem přestupku domluvili schůzku další den, v jiném ho dokonce odvezl až k bankomatu a po zaplacení úplatku nechal bez postihu odjet, přestože řidič byl pod vlivem alkoholu.

Obdobné jednání můžeme nalézt v již mnohokrát zmiňovaném případě z Frýdku Místku.¹⁰⁸ I tady, pokud pachatelé přestupku neměli dostatečnou hotovost, nechali je obžalovaní, aby si pro ni dojeli. Obvykle si jako záruku ponechávali řidičský průkaz, který provinivšímu řidiči vrátili až po zaplacení s tím, že takto neváhali postupovat, i když byl řidič pod vlivem alkoholu.

¹⁰⁶ např. již dříve zmiňovaný případ z Frýdku Místku, sp. zn. 3T 178/2008

¹⁰⁷ rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 5 ze dne 21. června 2007, sp. zn. 3T 67/2007

¹⁰⁸ 3T 178/2008

Naopak komplexnější případy korupce se vztahují zejména k jednání spočívající v tom, že pachatel úplatek žádá. Takovéto korupční vztahy jsou pak mnohem více provázané, pachatelů je větší počet, vzájemně se znají a pravidelně se, ať už v soukromém či profesním životě, stýkají. Trestná činnost je obvykle dlouhodobě plánována a podrobně promyšlena.

Je třeba konstatovat, že složitější podoba korupčního jednání se v analyzovaném vzorku soudních rozhodnutí vyskytuje nepoměrně méně. Právě komplexnost korupčních vztahů a vyšší míra konspirace klade na orgány činné v trestním řízení mnohem vyšší nároky při jejím odhalování. Za případy rozsáhlé korupce komplexnějšího charakteru je možné označit již dříve zmiňovaný případ Okresního soudu v Mělníku,¹⁰⁹ případ souzený Městským soudem v Brně,¹¹⁰ či Okresním soudem v Kroměříži.¹¹¹

Za velmi sofistikovaný způsob spáchání, který podřazujeme pod tzv. velkou korupci, lze považovat případy projednávané před Okresním soudem ve Znojmě¹¹² a před Okresním soudě v Rychnově nad Kněžnou.¹¹³ V prvním případě se jednalo o zločinné spolčení mezinárodního charakteru založené za účelem nelegálního převážení osob přes hranice, na kterém se aktivně podíleli obžalovaní pohraniční policisté, neboť zajišťovali bezpečný průjezd vozidel s běženci. Druhý případ představuje vzájemně se prolínající korupci administrativního charakteru, jejíž podstatou byla vzájemná součinnost úředníků při projednávání přestupků na jedné straně a občanů obviněných ze spáchání přestupků na straně druhé za účelem uložení co nejmírnějšího postihu za spáchané přestupky. Okresní soud v Rychnově nad Kněžnou uvedenou trestnou činnost charakterizoval jako „*zájmově lobbystickou chobotnici, neboť šlo o jednu z částí poměrně rozvětvené a navzájem se kombinačně prolínající administrativně korupční záležitosti, která se dotýkala i dalších trestních řízení. Jde o jednání, v němž se evidentně prolínaly podnikatelsko obchodní zájmy fyzických osob s napojením na zkorumpované bývalé pracovníky policejní správy a státní správy*“.

Z hlediska způsobu páchaní je typická snaha pachatelů o minimalizaci vzájemného nepřímého kontaktu. Telekomunikační zařízení pachatelům obvykle slouží pouze ke sjednávání vzájemných schůzek či k potvrzování odešlých plateb či poskytnutých plnění. Získané zprávy jsou obvykle pouze útržkovité a často kódované. Z hlediska prošetřování této trestné činnosti

¹⁰⁹ rozsudek Okresního soudu v Mělníku ze dne 6. srpna 2008, sp.zn. 3T 21/2007

¹¹⁰ Srov. rozsudek Městského soudu v Brně ze dne 24. července 2019, sp. zn. 4T 45/2009.

¹¹¹ rozsudek Okresního soudu v Kroměříži ze dne 11. října 2007, sp. zn. 2T 186/2004

¹¹² rozsudek Okresního soudu ve Znojmě ze dne 18. března 2008, sp.zn. 2T 515/2005

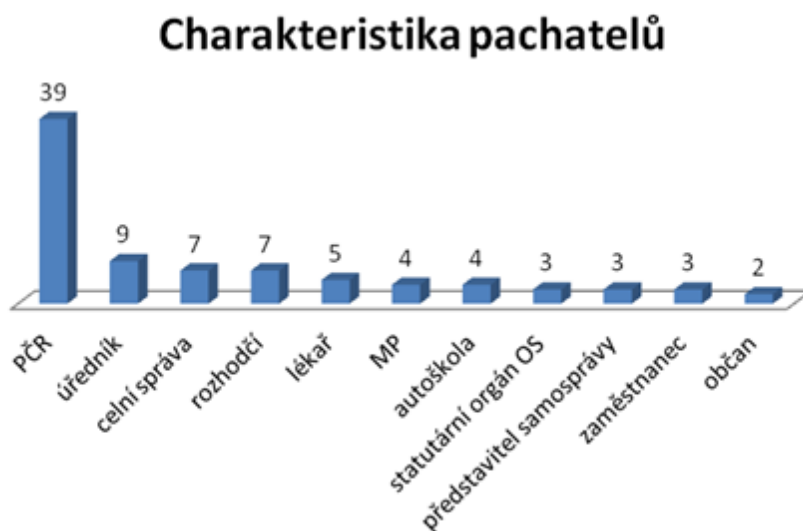
¹¹³ rozsudek Okresního soudu v Rychnově nad Kněžnou ze dne 26. května 2010, sp.zn. 1T 120/2006

má zcela zásadní význam pořizování záznamů během sledování osob věcí, při němž jsou odposlechy telekomunikačního provozu obvykle důkazem spíše podpůrným.

Pokud jde o zvlášť zavrženíhodný způsob spáchání, je třeba upozornit na případ vedený před Okresním soudem v Teplicích, který posuzoval jednání lékaře požadujícího po osobách trpících velkými bolestmi úplatek za to, že je posune na pořadníku při čekání na operaci. Soud zde konstatoval, že takovéto jednání, kdy obžalovaný zneužil bolesti a utrpení svých pacientů k tomu, aby se sám obohatil, je zvláště zavrženíhodné a je přitěžující okolností při ukládání trestu.¹¹⁴

3.3.2 Charakteristika pachatelů

V analyzovaném vzorku soudních rozhodnutí bylo pro trestný čin přijímání úplatku stíháno celkem třicet devět příslušníků Policie ČR, čtyři příslušníci městské policie, sedm příslušníků pohraniční policie či celní správy, tři osoby v pozici statutárního orgánu obchodní společnosti či družstva, pět lékařů, tři představitelé územní samosprávy, devět úředníků, tři osoby v postavení zaměstnance, čtyři osoby v souvislosti s výkonem závěrečných zkoušek v autoškole, dvě osoby, které se na trestném činu účastnily ve fázi pomoci, a sedm osob v postavení fotbalových rozhodčích či jejich asistentů (všechny tyto osoby byl souzeny v jediném řízení).¹¹⁵

¹¹⁴ rozsudek Okresního soudu v Teplicích ze dne 13. září 2006, sp.zn. 2T 211/2006

¹¹⁵ rozsudek Okresního soudu v Kroměříži ze dne 11. října 2007, sp. zn. 2T 186/2004

Z hlediska charakteristiky pachatelů trestného činu přijímání úplatku lze na základě výsledků analýzy konstatovat, že zdaleka nejpočetnější skupinou jsou příslušníci Policie ČR. Zejména pak příslušníci dopravní policie a cizinecké policie. Příslušníci Policie ČR jako orgány veřejné moci mohou v rámci výkonu své pravomoci rozhodovat o právech a povinnostech druhých osob, jež mají nepochybně důvod snažit se vyhnout zákonnému postihu a to i prostřednictvím úplatku. Z výše uvedeného vyplývá, že příslušníci Policie ČR jsou skupinou, která je vystavena korupčnímu tlaku v podstatně větší míře než jiné profese.

Poměrně překvapující je však velmi nízký počet podplácených představitelů samosprávy. Zřejmě nelze předpokládat, že by to bylo způsobeno nízkou mírou korupce v této oblasti, daleko pravděpodobnější příčinou je nedostatek kontroly a podnětů na úseku samosprávy. Je třeba poznamenat, že v nemalé části případů byl policista obviněn na základě operativní činnosti Inspekce Ministerstva vnitra, která postupně odhalovala poměrně rozsáhlé skupiny pachatelů. V případě samosprávy však takováto činnost zaznamenána není. V analyzovaných případech bylo jednání představitelů samosprávy odhaleno v rámci prošetřování jiné trestné činnosti,¹¹⁶ na základě záznamu pořízeného televizní stanicí¹¹⁷ a v důsledku oznámení osoby, která byla o úplatek požádána.¹¹⁸

Z analyzovaného vzorku dále vyplývá skutečnost, že v naprosté většině případů pachatelů trestných činů přijímání úplatku se jedná o pachatele dosud netrestané, s dobrou pověstí z místa trvalého bydliště a s dobrým hodnocením ze strany zaměstnavatele. Nicméně, zejména v případech malé korupce, kterých bylo v analyzovaném vzorku většina, se této trestné činnosti dopouští po relativně dlouhou dobu.¹¹⁹

Je třeba poznamenat, že zcela netypickou okolností je, že se pachatel k činu dozná, nebo jeho spáchání dokonce lituje. Pachatelé obvykle setrvávají na své nevině a na svou obhajobu často sestavují i poměrně komplikované konstrukce, mající je obvinění zbavit.

Příkladem je rozhodnutí Obvodního soudu pro Prahu 6, o němž již bylo pojednáno v kapitole 3.1.2 (Úplatek).¹²⁰ V daném případě byl s finanční hotovostí ve výši 1.000.000,-Kč, nesenou v tašce, zadržen vysoce postavený úředník po schůzce s podnikatelem, o jehož zakázce měl jeho úřad rozhodnout. Obhajoba se zde bránila tím, že se jednalo pouze o půjčku, která nebyla

¹¹⁶ rozsudek Okresního soudu v Mělníku ze dne 6. srpna 2008, sp.zn. 3T 21/2007

¹¹⁷ rozsudek Krajského soudu v Plzni ze dne 17. prosince 2009, sp. zn. 7To 366/2007

¹¹⁸ trestní příkaz Okresního soudu v České Lípě ze dne 5. října 2007, sp. zn. 1T 200/2007

¹¹⁹ např. 3 T 178/2008

¹²⁰ rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 6 ze dne 22. září 2009, sp. zn. 16T 22/2007

pro obžalovaného, neboť obžalovaný finanční hotovost pouze doručoval třetí osobě. Přestože se v daném případě jedná o scénář spíše nepravděpodobný už jen proto, že byla částka ve výši 1. 000. 000,- Kč přenášena v hotovosti třetí osobě, kterou obžalovaný pořádně ani neznal, soud obhajobu uznal a obžalovaného zprostil. Je však třeba přisvědčit, že soud byl ve velmi obtížné situaci, neboť na podporu obhajoby byly předloženy listinné důkazy. Uvedené tedy spíše svědčí o nedostatečné schopnosti policie vyšetřovanou činnost přesvědčivě doložit tak, aby nemohla být obhajobou u soudu zpochybněna.

3.3.3 Právní kvalifikace, důvody zproštění

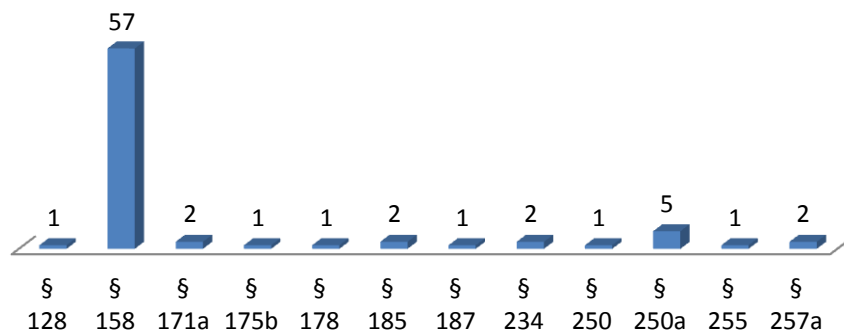
Z hlediska právní kvalifikace a případných důvodů zproštění je nejprve vhodné uvést statistická data, z nichž analýza vychází.

Dělení analyzovaných skutků dle právní kvalifikace a důvodů zproštění

posuzovaných případů		důvod zproštění		
právní kvalifikace §160	Skutky	§ 226 písm. a)	§ 226 písm. b)	§ 226 písm. c)
odst. 1	12	2	0	0
odst. 1, 2	6	1	0	1
odst. 1, 2, 3 písm. b)	1	0	0	0
odst. 1, 2, 3 písm. a), b)	1	0	0	0
odst. 1, 3 písm. a), b)	3	3	0	0
odst. 1, 3 písm. b)	37	2	2	0
odst. 2	5	0	1	0
odst. 2, 3 písm. a)	1	1	0	0
odst. 2, 3 písm. b)	22	8	0	0
odst. 2, 4 písm. a)	1	1	0	0

Počet skutků a trestné činy žalované v souběhu s trestným činem přijímání úplatku.

Trestné činy zažalované v souběhu s § 160

Jak již vyplývá z charakteristiky pachatelů, jsou mezi obviněnými v naprosté převaze osoby v postavení veřejného činitele, je tedy logické, že také z hlediska právní kvalifikace bude nejčastějším typem jednání naplňující znaky kvalifikované skutkové podstaty § 160 odst. 3 písm. b) tr. zákona. Obdobně je velmi často pachatel stíhán pro naplnění znaků skutkové podstaty ustanovení § 160 odst. 2 tr. zákona. Této skutečnosti odpovídá také to, že zdaleka nejčastějším trestným činem stíhaným v souběhu s trestným činem přijímání úplatku je trestný čin zneužívání pravomoci veřejného činitele ve smyslu § 158 tr. zákona.

Co se týká souběhů, jedná se zejména o souběhy jednočinné, kdy pachatel přijímá úplatek za to, že poruší svou povinnost, čímž naplní znaky jiného trestného činu. Typickým příkladem je souběh s trestným činem zneužívání pravomoci veřejného činitele, či padělání a vystavování nepravdivých lékařských zpráv, posudků a nálezů, kdy pachatel přijímá úplatek za to, že nepravdivý posudek vystaví, nebo že nesplní své zákonem uložené povinnosti.

Soudy v zásadě nemají problém správně vyhodnotit jednání pachatele a podřadit jej pod příslušnou skutkovou podstatu, což dokládá i skutečnost, že, vyjma jednoho případu, nedochází v odvolacím řízení ke změně právní kvalifikace.¹²¹ Touto jedinou výjimkou je řízení projednávané před Okresním soudem v České Lípě pod sp.zn. 1T 200/2007 a následně před Krajským soudem v Ústí nad Labem pod sp.zn. 1T 200/2007. V předmětném řízení prvostupňový soud kvalifikoval jednání obžalovaného starosty, který žádal a přijal úplatek za zařízení schválení prodeje majetku města, jako trestný čin přijímání úplatku podle § 160 v jednočinném souběhu s trestným činem zneužívání pravomoci veřejného činitele podle § 158 odst. 1 písm.a) tr. zákona, neboť starosta porušil slib, že bude svoji funkci vykonávat svědomitě v zájmu města a jeho občanů a řídit se Ústavou a zákony České republiky, a dále porušil ustanovení § 83 zákona č.128/2000 Sb., o obcích, dle něhož byl povinen hájit zájmy občanů obce a vystupovat tak, aby nebyla ohrožena vážnost jeho funkce, a konečně byl starosta před projednáním záležitosti povinen oznámit příslušnému orgánu obce, že jeho podíl na rozhodování o dané záležitosti by mohl znamenat výhodu nebo škodu pro něj samotného či pro osobu jemu blízkou. Krajský soud jako soud odvolací prvostupňové rozhodnutí zrušil s odůvodněním, že popsané jednání starosty samo o sobě nelze pokládat za vykonávání pravomoci způsobem odporujícím zákonu ve smyslu příslušných ustanovení trestního zákona. *„Aby jednání obžalovaného mohlo být posouzeno i jako trestný čin zneužívání pravomoci veřejného činitele podle § 158 odst. 1 písm.a) tr. zákona, muselo by být prokázáno, že*

¹²¹ K tomu je nutné podotknout, že součástí analyzovaného vzorku nebyly trestné činy s korupcí související, u nichž lze nejasnosti ohledně právní kvalifikace předpokládat.

obžalovaný do procesu prodeje uvedené konkrétní povinnosti zasahoval a snažil se prodej ovlivnit ve prospěch L.B. ¹²²

Jak tedy vyplynulo z posledně jmenovaného případu, problémy s právní kvalifikací nastávají v případě možného souběhu trestného činu přijímání úplatku s trestným činem zneužívání pravomoci veřejného činitele. Dalším příkladem jsou situace, kdy je jednání pachatele soudem kvalifikováno pouze jako zneužívání pravomoci veřejného činitele ve smyslu § 158 tr. zákona, přestože současně naplňuje znaky trestného činu přijímání úplatku dle § 160 tr. zákona. Jedná se např. o rozhodnutí Obvodního soudu pro Prahu 4,¹²³ či Okresního soudu pro Plzeň – město.¹²⁴ V těchto případech byli obvinění shledáni vinnými pro jednání, kdy jako příslušníci vězeňské služby za úplatu pronášeli do věznice odsouzeným alkohol a mobilní telefony. Obžalovaní, jimž byla svěřena pravomoc, kterou se podíleli na plnění úkolů společnosti a státu v oblasti výkonu trestu, přijali v této souvislosti úplatek a současně porušili své zákonné povinnosti v úmyslu opatřit neoprávněný prospěch sobě (zaplacení odměny za tyto nezákonné služby) a odsouzeným (mobilní telefon, alkohol apod.). Přesto soudy popsané jednání nekvalifikovaly jako přijímání úplatku podle § 160 tr. zákona, nýbrž pouze jako zneužití pravomoci veřejného činitele ve smyslu § 158 tr. zákona.

Z hlediska zprošťujících rozhodnutí je zřejmé, že zdaleka nejčastějším důvodem zproštění je naplnění ustanovení § 226 písm. a) tr. řádu, tedy jestliže nebylo prokázáno, že se stal skutek, pro nějž byl žalovaný stíhán.

K takovému verdiktu obvykle dochází tehdy, když soud některý z navržených důkazů obžaloby neuzná za zákonný jako např. rozhodnutí sp.zn. 22T 153/2008, 92T 11/2007, či 1T 120/2006, o kterých bylo pojednáváno již dříve.¹²⁵ Dalším důvodem je stav důkazní nouze, v jehož důsledku soudům nezbyvá nic jiného, než rozhodnout v duchu zásady „*in dubio pro reo*“, nejčastěji v situaci, kdy proti sobě stojí výpověď obžalovaného a svědka, nebo pokud soud má k dispozici pouze jediný důkaz připouštějící různý výklad.¹²⁶

¹²² Jde o osobu, od níž obžalovaný žádal úplatek.

¹²³ Srov. Trestní příkaz Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 22. dubna 2008, sp. zn. 52T 51/2008.

¹²⁴ rozsudek Okresního soudu v Plzni ze dne 28. února 2007, sp. zn. 10T 66/2004

¹²⁵ Viz výše

¹²⁶ Srov. rozsudek Okresního soudu Brno venkov ze dne 9. května, sp. zn. 12T 14/2007; rozsudek Okresního soudu v Hodoníně ze dne 1. července, sp. zn. 3T 30/2009.

Z hlediska důvodu zproštění stojí nepochybně za zmínku rozhodnutí Okresního soudu v Berouně.¹²⁷ V tomto případě byl zproštěn obžaloby pro trestný čin přijímání úplatku lékař, který přijal 20. 000,- Kč za přednostní provedení operace. Soud daný skutkový stav posoudil tak, že se nejednalo o úplatek, nýbrž pouze o honorář za provedenou operaci a to i přesto, že se jednalo o zákrok plně hrazený ze zdravotního pojištění. Soud v dané věci konstatoval, že se na základě provedených důkazů nemohlo jednat o úplatek za urychlení operace, neboť obviněný neměl žádnou možnost operaci uspíšit.

V rozhodnutí se můžeme mimo jiné dočíst: „Soud se nezabýval otázkou, zda obžalovaný byl k přijetí uvedeného „honoráře“ oprávněn, neboť to není z hlediska posouzení skutku tak, jak je vymezen pod bodem 2 obžaloby, významné.“

Soud tedy nepovažoval za důležité při posuzování přijímání úplatku posoudit, zda se nejednalo o neoprávněnou výhodu, jak je chápána v § 162a odst. 1 tr. zákona, a konstatoval, že se o přijetí úplatku nejednalo.¹²⁸

K citovanému případu je nutné dále podotknout, že i za předpokladu, že pachatel by nebyl schopen ovlivnit věc obstarávání obecného zájmu, přestože právě za její obstarání úplatek přijímá, není důvod ke zproštění obžaloby. V takovém případě se totiž pachatel dopouští trestného činu podvodu. Rovněž je bez jakýchkoli pochybností zřejmé, že lékař k přijetí „honoráře“ nebyl oprávněn. Jednalo se o zákrok plně hrazený z prostředků veřejného zdravotního pojištění, obžalovaný lékař byl zaměstnancem nemocnice, která mu za odvedenou práci vyplácela mzdu. Shrňme-li, tak soud konstatoval, že oproti obžalobě bylo prokázáno, že obžalovaný převzal dohodnutou odměnu za provedení operace a nikoliv za její přednostní provedení. Obžalovaný nejednal v příčinné souvislosti s obstaráváním věci obecného zájmu, když neměl možnost pořádník operací ovlivnit. Soud z těchto skutečností dovodil, že skutek, pro který byla podána obžaloba, se nestal, a zprostil obžalovaného dle § 226a) tr. řádu, aniž by zvažoval jinou právní kvalifikaci.

Podstatně menší skupinu tvoří případy zproštěné na základě § 226 písm. b) tr. řádu, tedy jestliže v žalobním návrhu označený skutek není trestným činem, které jsou z hlediska právního posouzení mnohem podstatnější. Obvyklým důvodem zproštění dle tohoto

¹²⁷ Rozsudek Okresního soudu v Berouně ze dne 21. května 2009, sp. zn. 2T 213/2007

¹²⁸ Domníváme se, že shoda mezi podstatnými skutkovými okolnostmi byla zachována i v případě prokázání jiného účelu převzetí peněz. Soud se měl s otázkou oprávněnosti přijetí částky zabývat. Nadto je za obstarávání věci obecného zájmu nutné považovat i samotné provedení operace.

ustanovení je, že obviněný svým jednáním nenaplnil materiální stránku trestného činu, neboť stupeň nebezpečnosti činu pro společnost nebyl shledán vyšším než nepatrným. Právě otázka posouzení (ne)naplnění materiální stránky trestného činu se jeví jako velmi problematická, neboť některá z analyzovaných rozhodnutí neodpovídají ustálené judikатурní praxi.

Jedním z takovýchto rozhodnutí byl již výše uváděný případ souzený před Městským soudem v Brně, v němž soud označil za jednání nenaplnující materiální stránku trestného činu přijetí úplatku v podobě láhve alkoholu příslušníkem policie.¹²⁹ Soud rozhodnutí odůvodnil tím, že toto jednání je ve společnosti běžné a navíc předmětem úplatku nebylo porušení povinností obviněného. Jak již bylo výše řečeno, závěr soudu je v rozporu s ustálenou judikaturou i teorií. Ve veřejné správě nelze tolerovat v zásadě žádné úplatky a to ani nepatrné hodnoty, nadto je z hlediska trestnosti bezpředmětné, zda má být úplatkem dosaženo porušení povinností upláceného či nikoliv. Navíc v případě obžalovaného nebyl tento skutek jediným. Mezi uplácějícím a upláceným existoval dlouhodobý korupční a klientelistický vztah a jakékoliv jednání podobného charakteru tento vztah dále utvrzovalo a prohlubovalo. O společenské nebezpečnosti jednání tak není pochyb.

Dalším příkladem zproštění z důvodu nenaplnění materiální stránky je rozhodnutí Okresního soudu v Mělníku ze dne 6. srpna. 2008.¹³⁰

V tomto případě byl úplatkem přijatý slib dodatečného zápisu na soukromou vysokou školu, který přijal místostarosta obce za to, že pomůže při řešení dopravního přestupku. Soud v daném rozhodnutí dospěl k závěru, že se nejedná o protiprávní plnění takového rozsahu, aby byla naplněna materiální stránka trestného činu. Dále soud neshledal, že samotné jednání obviněného dosahovalo takového rozsahu společenské nebezpečnosti, který by bylo možno hodnotit jako vyšší než nepatrný.

Z hlediska zproštění obžaloby dle § 226b) tr. řádu je také vhodné poukázat na případ řešený před Okresním soudem v Blansku pod sp. zn. 3T 198/2007, o kterém již bylo pojednáno v kapitole věnované pojmu obstarávání věcí obecného zájmu.¹³¹ Soud zde obžalovaného zprostil z důvodu chybějící příčinné souvislosti mezi požadovanou částkou a obstaráváním věcí obecného zájmu. Soud rozhodnutí opřel o skutečnost, že v době schůzky, během níž byl úplatek požadován, již byl vítěz zadávacího řízení znám a obžalovaný tedy nemohl výběr

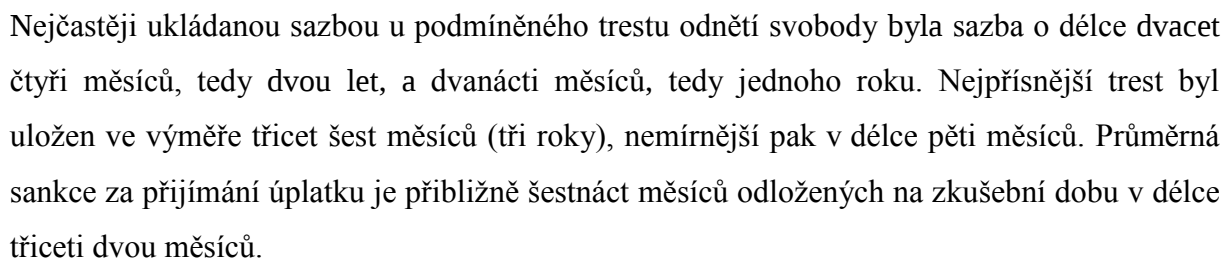
¹²⁹ rozsudek Městského soudu v Brně ze dne 24. července 2019, sp. zn. 4T 45/2009

¹³⁰ rozsudek Okresního soudu v Mělníku ze dne 6. srpna 2008, sp. zn. 3T 21/2007

¹³¹ Viz oddíl 3.1.1

Z analyzovaného vzorku soudních rozhodnutí bylo vydáno pouze jediné zprošťující rozhodnutí z důvodu § 226 písm. c) tr. řádu, tedy jestliže nebylo prokázáno že v obžalobě uvedený skutek spáchal obžalovaný.¹³²

Nejběžnějším trestem za přijímání úplatku je podmíněný trest odnětí svobody.

¹³² rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 9 ze dne 12. ledna 2010, sp. zn. 50T 146/2008

poznamenat, že na výši ukládaných sankcí se nepodepsalo ani významné zpřísnění sazeb v průběhu roku 2008.

Co se týká nepodmíněného trestu odnětí svobody, jedná se o sankci spíše ojedinělou, uloženou prakticky ve všech případech za souběh s jinou trestnou činností. Pro trestný čin přijímání úplatku byl v analyzovaném vzorku uložen nepodmíněný trest odnětí svobody pouze v sedmi případech.

sazba TOS	právní kvalifikace	souběh
60 měsíců	§ 160 odst. 2, 3 písm. b)	§ 234 odst. 1, § 185 odst. 1, § 158 odst. 1 písm. b)
48 měsíců	§ 160 odst. 2, 3 písm. b)	§ 234 odst. 1, § 185 odst. 1, § 187 odst. 1, § 158 odst. 1 písm. b)
42 měsíců	§ 160 odst. 1, 3 písm. b)	§ 171a odst. 1, 2 písm. b), § 158 odst. 1 písm. a)
36 měsíců	§ 160 odst. 1, 3 písm. b)	§ 171a odst. 1, 2 písm. b), § 158 odst. 1 písm. a)
24 měsíců	§ 160 odst. 1, 3 písm. b)	§ 158 odst. 1 písm. a)
20 měsíců	§ 160 odst. 1, 2, 3 písm. b)	§ 158 odst. 1 písm. a), c)
12 měsíců	§ 160 odst. 2, 3 písm. b)	

Z výše uvedené tabulky je zřejmé, že pro jednání kvalifikované jako trestný čin přijímání úplatku bez souběhu s jiným trestným činem byl pachatel k nepodmíněnému trestu odnětí svobody odsouzen pouze v jediném případě. Naopak nejvyšší nepodmíněné tresty byly uloženy za jednání v souběhu se zvláště závažnými trestnými činy.

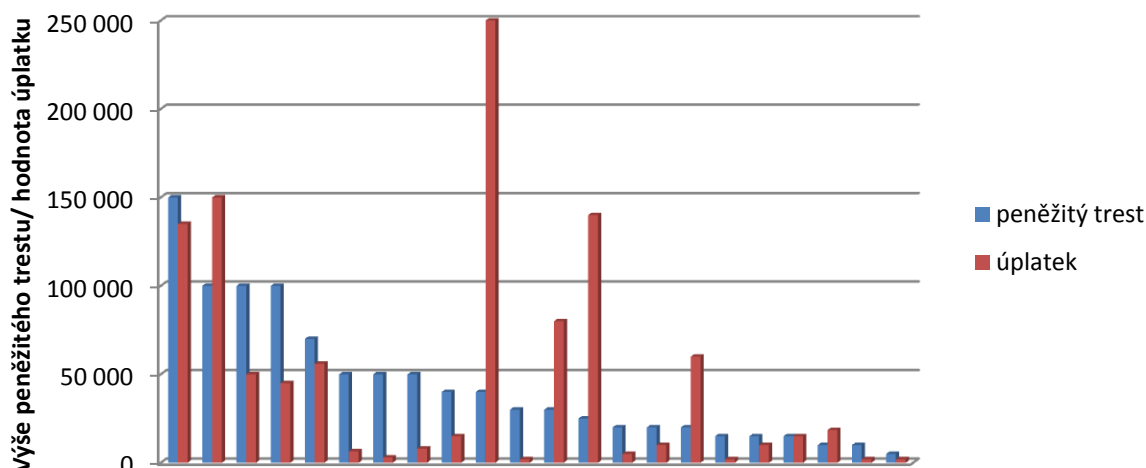
Ve všech případech se přitom jednalo o přijímání úplatku ze strany veřejných činitelů, kdy se ve čtyřech případech jednalo o příslušníky Policie ČR, v jednom případě o strážníka městské policie a v jednom případě o starostu. Zajímavostí je, že nejprísnejší sankce byla uložena obviněnému, který se podílel na přijímání úplatku jako účastník ve fázi pomoci, nicméně výše sankce je odůvodněna souběhem trestného činu přijímání úplatku s několika dalšími trestnými činy.

Z hlediska individuální prevence je v případě ukládání sankcí za úplatkářské trestné činy často zdůrazňována úloha alternativních trestů, především pak trestu peněžitého a trestu zákazu

činnosti. Výsledky analýzy potvrzují, že tyto druhy trestů jsou soudy ve většině případů ukládány, nicméně jejich výše mnohdy budí pochybnosti o splnění účelu trestu.

V níže uvedeném grafu jsou pro srovnání uvedeny výše peněžitých trestů v porovnání s výší úplatku v případech, v nichž lze tyto údaje vysledovat.

Vztah peněžitého trestu k hodnotě úplatku

Autoři analýzy si uvědomují, že toto srovnání bez uvedení dalších společně uložených trestů může být zavádějící, neboť právě další tresty mohou doplňovat trest peněžitý, nicméně je nutné konstatovat, že tomu tak v řadě posuzovaných případů nebylo.

Zřejmě nejkriklavějším dokladem této skutečnosti je rozhodnutí Okresního soudu v Ústí nad Labem.¹³³ V daném případě byla obžaloba podána proti čtyřem příslušníkům celní správy, kteří za úplatu propouštěli na území České republiky zboží určené ke kontrole, aniž by tuto kontrolu provedli. V případě jednoho z obviněných dosahovala takto přijatá částka výše 140. 000,- Kč. Přesto mu byl uložen úhrnný trest skládající se z podmíněného odnětí svobody v trvání dvou let se zkušební dobou v délce 2,5 roku, z peněžitého trestu ve výši 25. 000,- Kč a z trestu zákazu činnosti spočívající v zákazu řízení motorových vozidel v délce čtyřiceti měsíců. Z rozsudku není zřejmé, co soud k uložení takto mírných sankcí vedlo. Rovněž důvody neuložení zákazu činnosti spočívající v zákazu působení v celní správě se v rozsudku nedočteme. Vzhledem k povaze jednání a výši přijatého úplatku je uložený trest nepřiměřeně mírný.

¹³³ rozsudek Okresního soudu v Ústí nad Labem ze dne 24. dubna 2008, sp. zn. 1T 381/2002

Obdobné tresty obdrželi ostatní spoluobžalovaní, u nichž se soud dokonce spokojil pouze s uložením podmíněného trestu odnětí svobody, tedy k některému z alternativních trestů nepřistoupil vůbec.

Z pohledu uložených sankcí je zajímavým rozhodnutí Okresního soudu v Teplicích.¹³⁴ Obviněným zde byl komisař Služby kriminální policie a vyšetřování, který po podezřelém z trestné činnosti žádal úplatek ve výši 250. 000,- Kč za to, že zastaví jeho trestní stíhání. Peněžitý trest byl v daném případě uložen pouze ve výši 40. 000,- Kč. Soud zde kromě peněžitého trestu uložil dále podmíněný trest odnětí svobody v délce patnácti měsíců se zkušební dobou 2,5 roku a zákaz činnosti spočívající v zákazu výkonu povolání v bezpečnostních sborech na dobu tří let.

V odůvodnění tohoto rozhodnutí můžeme nalézt pozoruhodnou úvahu soudu o spoluzavinění osoby, která byla o úplatek žádána. Soud uvádí mimo jiné toto:

„(ohlašovatel) v době kdy proti němu bylo vedeno trestní stíhání, dobrovolně akceptoval návrhy obžalovaného na schůzky, které sám (ohlašovatel) musel vyhodnotit jako „ryze nestandardní“ ... akceptováním těchto schůzek pak nemalou měrou mohl vyvolat v obžalovaném pocit, že bude svolný k vyplacení finanční hotovosti...“

Soud zde nevysvětlil, jakým způsobem jednání oznamovatele snižuje společenskou nebezpečnost jednání obžalovaného, který sám o úplatek žádal, tedy jednal v úmyslu přímém a nepochybně k takovému jednání nebyl provokován. Soud dále neodůvodnil ani výši peněžitého trestu, který se v porovnání s výší požadovaného úplatku jeví jako nepřiměřeně mírný. Přestože je v daném případě možné namítat, že výše peněžitého trestu je vynahrazena ztrátou výdělečné činnosti obžalovaného, soud se takovouto úvahou nezabýval a pouze označil peněžitý trest za přiměřený.

V řadě případů k uložení peněžitého trestu nedošlo vůbec. Příkladem takového rozhodnutí je rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 1.¹³⁵ Zde se přijímání úplatku dopustil úředník, který za navrácení řidičského průkazu požadoval úplatek ve výši 25. 000,- Kč. Za toto jednání mu byl uložen pouze trest odnětí svobody v délce dvou let, s podmíněným odkladem na zkušební dobu v délce čtyř let. Trest peněžitý a ani trest zákazu činnosti nebyl obžalovanému uložen.

¹³⁴ rozsudek Okresního soudu v Teplicích ze dne 3. září 2009, sp.zn.4T 33/2009

¹³⁵ rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 15. června 2009, sp. zn. 10T 29/2009

Často ukládaným alternativním trestem je trest zákazu činnosti, který byl uložen čtyřiceti dvěma pachatelům. Vzhledem k charakteru pachatelů se nejčastěji jedná o zákaz činnosti spočívající v zákazu výkonu povolání v ozbrojených a bezpečnostních sborech.

Pokud jde o trest zákazu činnosti, je nutné zmínit dvě rozhodnutí, v nichž byl uložen trest zákazu činnosti spočívající v zákazu výkonu funkce v orgánech samosprávy, na což následně reagovala judikatura Nejvyššího soudu.

Jedná se o rozhodnutí Krajského soudu v Plzni ze dne 4. října 2007, sp.zn. 7To 366/2007, jako odvolacího soudu v trestní věci vedené u Okresního soudu v Plzni pod sp.zn. 4T 151/2004 a o rozhodnutí Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 23. září 2008, sp.zn. 55To 257/2007, který jako soud odvolací v plném rozsahu zrušil rozsudek nalézacího Okresního soudu v České Lípě ze dne 24. června 2008, sp.zn. 1T 200/2007.

V prvním případě si místostarosta dal slíbit úplatek za přidělení obecního bytu, za což mu byl mimo jiné uložen trest zákazu činnosti spočívající v zákazu výkonu funkce v orgánech státní správy a samosprávy na dobu pěti let. Nejvyšší soud v rozhodnutí ze dne 22. října 2009, sp.zn. 4Tz 78/2009, velmi podrobně odůvodnil, že tento trest byl uložen v rozporu s § 50 tr. zákona, neboť v tomto ustanovení „...se odsouzenému zakazuje po dobu výkonu tohoto trestu výkon určitého zaměstnání, povolání nebo funkce nebo takové činnosti, ke které je třeba zvláštního povolení, nebo jejíž výkon upravuje zvláštní předpis. Ustanovení § 50 odst. 1 tr. zák. blíže charakterizuje činnost, která může být předmětem trestu zákazu činnosti. Jinou činnost, než je uvedena v tomto ustanovení zákona, nelze zakázat, i když mohla být učiněna v souvislosti s trestným činem. Trestem zákazu činnosti se postihuje výkon 5 kategorií určitých činností: a) výkon zaměstnání, jímž se rozumí výkon práce za odměnu v rámci pracovního poměru nebo v rámci prací konaných mimo pracovní poměr dle Zákoníku práce; b) výkon povolání, jenž je právem dovolená činnost obvykle vykonávaná za účelem opatření prostředků k životu. Kromě pracovní činnosti může zahrnovat i jiné aktivity, které mohou být zdrojem obživy (umělecká a autorská činnost); c) výkon funkce, pod níž se zpravidla zahrnuje výkon činnosti za odměnu v pracovním poměru, který vzniká zejména volbou, jmenováním nebo ustanovením (např. statutární zástupce právnické osoby). Jde o užší pojem než pojem zaměstnání, protože každé zaměstnání není výkonem funkce; d) výkon činnosti, ke které je třeba zvláštního povolení, bez něhož nelze vůbec tuto činnost legálně vykonávat; e) výkon činnosti upravené zvláštním předpisem, kdy jde zejména o výkon živnosti podle živnostenského zákona, ale i o výkon jiných činností při výkonu jiných povolání (tzv. svobodná povolání), jejichž výkon je zpravidla

upraven zvláštními předpisy (advokáti, daňoví poradci, auditoři, notáři, znalci a tlumočníci atd.). Výkon funkce člena zastupitelstva všech územních samosprávných celků ani jednomu z vyjmenovaných kritérií nevyhovuje a navíc zasahuje do právních předpisů upravujících vznik a zánik mandátu členů zastupitelstev územně samosprávných celků a ve své podstatě znamená odnětí pasivního volebního práva osobě, které byl uložen.“

Na základě výše uvedeného Nejvyšší soud vyslovil, že byl porušen zákon v neprospěch obviněného, zrušil usnesení Krajského soudu v Plzni a rozhodnutí navazující a věc mu vrátil k novému rozhodnutí. Krajský soud v Plzni novým rozhodnutím ze dne 17. prosince 2009, sp.zn. 7To 366/2007, zrušil v provstupňovém rozsudku celý výrok o trestu zákazu činnosti spočívající v zákazu výkonu funkce v orgánech státní správy a samosprávy.

V případě projednávaném před Okresním soudem v České Lípě a následně před Krajským soudem v Ústí nad Labem byl starostovi, který žádal úplatek za zařízení schválení prodeje majetku města, mimo jiné uložen trest zákazu činnosti spočívající v zákazu výkonu funkce spojené s rozhodovací pravomocí v orgánech obcí a vyšších územně samosprávných celků.

Nejvyšší soud v usnesení ze dne 18. března 2009, sp.zn. 3Tdo 154/2009, odkázal na již dříve vyslovený závazný právní názor¹³⁶ a konstatoval, že, jestliže zákon o volbách do zastupitelstev obcí v žádném svém ustanovení nestanoví jako důvod zániku mandátu člena zastupitelstva uložení trestu zákazu činnosti, nelze pod pojmem funkce ve smyslu § 49 odst. 1 tr. zákona zahrnovat funkci člena zastupitelstva obce. Takovýto zákaz činnosti představuje omezení pasivního volebního práva a je v rozporu s čl. 21 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, proto není přípustný. Nejvyšší soud tedy zrušil výrok o trestu v části týkající se uloženého trestu zákazu činnosti a vrátil věc soudu II. stupně k novému rozhodnutí, který se v novém rozhodnutí oproti Krajskému soudu Plzni neomezil pouze na zrušení výroku o trestu spočívající v zákazu činnosti, nýbrž rozhodl znovu tak, že uložil trest zákazu činnosti spočívající v zákazu výkonu funkcí vedoucího pracovníka samosprávných územních celků a jiných orgánů státní správy, spojených s rozhodovací pravomocí založených jmenováním, pracovní či jinou smlouvou. Lze předpokládat, že takto uložený zákaz činnosti je v souladu s citovanými rozhodnutími Nejvyššího soudu.¹³⁷

¹³⁶ rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 23. ledna 2007, sp.zn.4 Tz 167/2006

¹³⁷ Nejvyšší soud v předmětné věci rozhodoval ještě jednou, když v usnesení ze dne 27. dubna 2011, sp.zn. 4Tdo 405/2011, přikázal Krajskému soudu v Ústí nad Labem doplnit v rozsudku neúplný výrok o stanovení výměry již uloženého trestu zákazu činnosti.

Zajímavým rozhodnutím je také rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 9.¹³⁸ V tomto rozhodnutí soud uložil instruktoru autoškoly, který přijímal od žáků úplatky za provedení závěrečné zkoušky, mimo jiné trest zákazu činnosti spočívající s v „*zákazu výkonu funkce spojené s obstaráváním věcí obecného zájmu*“. Z rozhodnutí nelze dovodit, co si pod takto uloženým trestem soud představuje a proti rozhodnutí nebyl podán opravný prostředek.

V otázce trestu zákazu činnosti nelze opominout již výše opakovaně zmiňované rozhodnutí Okresního soudu v Teplicích, resp. odvolacího Krajského soudu v Ústí nad Labem.¹³⁹

V daném případě byl soudem I. instance uložen obviněnému, který jako lékař požadoval po svých pacientech úplatek za to, že budou upřednostněni v pořadníku na operaci, trest zákazu činnosti, spočívající ve výkonu povolání lékaře na dobu čtyř let.

Proti tomuto rozhodnutí podal obžalovaný odvolání, kterému krajský soud vyhověl, výrok o trestu zrušil a zákaz činnosti již nevyslovil. V rozsudku se můžeme mimo jiné dočíst: „*V daném případě je třeba zvážit, že obžalovaný práci lékaře vykonával v době páčání trestné činnosti jednak jako zaměstnanec Masarykovy nemocnice v Ústí nad Labem a jednak ve své soukromé ordinaci ... trestné činnosti se nedopustil jako operatér Masarykovy nemocnice, ale ve své soukromé praxi. Bylo by proto na místě uložit obžalovanému trest zákazu činnosti vykonávat soukromou praxi lékaře ... jednou z podmínek registrace (soukromé lékařské praxe), kterou má obžalovaný v současné době zrušenu na vlastní žádost, je bezúhonnost...*“

Soud uzavírá, že vzhledem k uloženému peněžitému trestu nelze po následující tři roky hledět na obžalovaného jako na osobu bezúhonnou, tedy oprávněnou požádat o registraci soukromé praxe, čímž považuje uložení zákazu činnosti za nadbytečné.

Uvedený přístup soudu je nepochybně nesprávný. Přestože k žádosti a převzetí úplatku došlo v soukromé ordinaci obžalovaného, cílem požadovaného úplatku bylo upřednostnění v pořadníku čekatelů na operaci, tedy obžalovaný se trestné činnosti dopustil v souvislosti s výkonem svého zaměstnání v nemocnici. Nadto neuložení zákazu činnosti lékaři nijak nebrání, aby v soukromé praxi jiného lékaře i nadále působil.

¹³⁸ rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 9 ze dne 12. ledna 2010, sp. zn. 50T 146/2008

¹³⁹ rozsudek Okresního soudu v Teplicích ze dne 13. září, sp. zn. 2T 211/2006 (viz oddíl 3.3.1); rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 4. února 2008, sp. zn. 4To 204/2007

Při pohledu na výši sankce je nutné zhodnotit jak povahu trestného činu, tak způsob jeho spáchání a zejména osobu pachatele a její jednání během a po činu. V dané věci obviněný žádal úplatek po svých pacientech, trpících velkými bolestmi, za uspíšení nezbytné operace, tedy za to, že je utrpení zbaví, a popsaného jednání se dopustil opakovaně. Poté co byl odhalen, nikdy nad tímto jednáním neprojevil žádnou lítost, působil na svědky a dokonce psychický trýznil oznamovatelku. Když byl následně i při tomto jednání policií přistižen, choval se k zasahujícím policistům agresivně, ignoroval jejich pokyny a jako spolujezdec nechal řidiče, aby do policistů vozem najížděl.

Soud I. instance vyhodnotil toto jednání jako vysoce společensky nebezpečné a zvláště zavrženíhodné a obžalovanému uložil nepodmíněný trest odnětí svobody v délce 1,5 roku, peněžitý trest ve výši 100. 000,- Kč a zákaz činnosti spočívající v zákazu výkonu povolání lékaře na dobu čtyř let. Prvostupňový soud rozhodnutí řádně a velmi podrobně odůvodnil a vycházel z požadavků jak individuální, tak generální prevence.

Přesto odvolací soud označil toto rozhodnutí za nepřiměřeně přísné a nedostatečně odůvodněné, celý výrok o trestu zrušil a uložil pouze peněžitý trest ve výši 200. 000,- Kč. Otázkou jednání pachatele po činu se vůbec nezabýval.

Nelze se ztotožnit s názorem odvolacího soudu, že k dosažení účelu trestu v tomto případě postačí uložení peněžitého trestu. Rozhodnutí odvolacího soudu je nutné vnímat jako nepřiměřeně mírné, neodpovídající zákonným ustanovením, jež upravují účel trestu a jeho výměru. Rozhodnutí rovněž nezohledňuje osobu obžalovaného, typovou i individuální společenskou nebezpečnost jeho jednání a nesplňuje tak náležitosti individuální a generální prevence.

Závěrem lze k dané problematice na základě analyzovaného vzorku konstatovat, že právě mírnost ukládaných sankcí je pro trestný čin přijímání úplatku charakteristická. Při pohledu na výše uvedené sankce je zřejmé, že naprostá většina trestů odnětí svobody je uložená podmíněně a to i přesto, že případné škody, které měly být úplatkem způsobeny, jsou značného rozsahu.

Většinou se soudy shodují, že stupeň nebezpečnosti korupčních trestných činů je výrazně zvyšován zejména, pokud se jich dopustí policisté nebo úředníci státní správy. Okresní soud v Domažlicích v rozsudku ze dne 15. srpna 2008, sp. zn. 2T 123/2008, ke stupni nebezpečnosti trestného činu přijímání úplatku spáchaného policistou uvedl: „*Stupeň*

*společenské nebezpečnosti je výrazně zvyšován tím, že obžalovaný jako policista zásadním způsobem podlamuje důvěru veřejnosti ve vztahu k policii a i všem orgánům činným v trestním řízení.*¹⁴⁰ Obdobně se k nebezpečnosti trestného činu přijímání úplatku spáchaného úředníkem státní správy vyjádřil v rozsudku ze dne 15. června 2009, sp.zn. 10T 29/2009, Obvodní soud pro Prahu 1: „*Obecná společenská nebezpečnost je velmi vysoká s ohledem na to, že pokud by podobným způsobem postupovaly osoby rozhodující ve státní službě, mělo by to velmi negativní dopad nejen na konkrétní kauzy, ale i na obecné povědomí společnosti.*“¹⁴¹

Ačkoliv tedy soudy charakterizují jednání obžalovaných jako jednání vykazující vysoký stupeň společenské nebezpečnosti, až na výjimky nepřistupují k ukládání trestů v důraznější výměře, a to především s odkazem na dosavadní bezúhonnost pachatelů, která je předpokladem toho, že na pachatele ještě lze působit trestem výchovným.

Podmíněný trest se ukládá bez ohledu na to, zda se přijímání úplatku dopustil dopravní policista při dopravní kontrole nebo starosta při rozhodování o prodeji majetku, co víc, jeho výše bývá nezřídka obdobná. Výměra trestu odnětí svobody v naprosté většině případů nedosahuje ani poloviny zákonné trestní sazby a drží se spíše u minimální hranice. V řadě případů nedochází ani k ukládání alternativních trestů, přestože se pachatel dopustil trestného činu při výkonu svého povolání a dosáhl jím majetkového prospěchu.

Autoři této studie jsou si vědomi, že trestní represe zvláště v podobě nepodmíněného odsouzení je posledním prostředkem veřejné moci a používá se jen tehdy, když se jiné prostředky míjejí účinkem. Nicméně soudy v převážné míře při ukládání trestů důsledně nezohledňují hlediska generální i individuální prevence, neboť neberou v úvahu, že většina obžalovaných, přestože svým jednáním zásadním způsobem narušila důvěru ve fungování orgánů veřejné moci, neuznává svá pochybení a není schopna jakékoliv sebereflexe. Vyjma dříve popsaného, bohužel však nadřazeným soudem zrušeného, rozhodnutí Okresního soudu v Teplicích, sp.zn. 2T 211/2006, je jedním z mála rozhodnutí, které se v tomto ohledu značně odlišuje, rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 23. září 2008, sp.zn. 55To 257/2008, jímž byl obžalovanému uložen citelný peněžitý trest ve výši 100.000,-Kč a současně nepodmíněný trest odnětí svobody v délce jednoho roku. Pro úplnost je třeba dodat,

¹⁴⁰ Shodně např. rozsudek Okresního soudu v Břeclavi ze dne 12. listopadu 2008, sp.zn. 21T 74/2008; rozsudek Okresního soudu v Teplicích ze dne 3. září 2009, sp.zn. 4T 33/2009; rozsudek Okresního soudu ve Frýdku Místku ze dne 16. dubna 2009, sp.zn. 3T 178/2008.

¹⁴¹ Shodně např. rozsudek Okresního soudu v Karviné ze dne 7. února 200 , sp.zn. 9T 222/2006.

že soud zde ještě nemohl postupovat podle novely trestního zákona účinné od 30.6. 2008, která výrazně zpřísnila sazby za trestný čin přijímání úplatku dle § 160 tr. zákona, neboť ke spáchání trestného činu došlo ještě před její účinností.

Závěrem si musíme klást otázku, zda v případě trestného činu přijímání úplatku jsou převážně ukládané mírné tresty dostatečným varováním, že se jich znovu nebudou dopouštět jak již odsouzení pachatelé, tak „pachatelé potenciální“, zejména ti, jež patří do rizikových skupin ohrožených osob (policisté, úředníci apod.). Jsme toho názoru, že s ohledem na značnou míru latence korupční trestné činnosti je třeba, aby, pokud dojde k jejímu odhalení, bylo její spáchání trestáno přísněji. Jen důrazný postih má z hlediska generální prevence význam a ve společenském vnímání spravedlnosti trestu hraje jeho adekvátnost nezastupitelnou roli. V případě, kdy je shledáno, že na pachatele není nutné působit bezprostředním výkonem trestu odnětí svobody, je vhodné přistoupit k ukládání delší zkušební doby, aby zejména dosud netrestané osoby měly příležitost prokázat, že se u nich jedná o vybočení z řádného života, jenž se nebude opakovat. Za nejúčinnější pokládáme ukládání trestu zákazu činnosti a peněžitého trestu ve výměře, která by za splnění podmínky jeho dobytosti byla citelným zásahem do majetkových poměrů pachatelů.

3.4 Trestný čin podplácení

Z analyzovaného vzorku soudních rozhodnutí bylo pro skutek kvalifikovaný jako trestný čin podplácení obžalováno celkem sto třicet šest osob, z čehož bylo u čtrnácti obžalovaných rozhodnuto o jejich zproštění, u čtyř obžalovaných bylo trestní stíhání podmíněně zastaveno, u jednoho obžalovaného došlo k přerušení trestního stíhání a u jednoho k upuštění od potrestání.

3.4.1 Způsoby páčání

Obdobně jako u trestného činu přijímání úplatku také v případě trestného činu podplácení zakládá trestní odpovědnost již nabídka či slib poskytnutí úplatku. Nicméně na rozdíl od přijímání úplatku tvoří již toto, povahou přípravné jednání, naprostou většinu všech obžalovaných skutků. V analyzovaném vzorku soudních rozhodnutí bylo jednání spočívající v poskytnutí úplatku obžalováno ve třiceti dvou případech, což tvoří zhruba 24% všech obžalovaných skutků. Zcela jednoznačně nejčastějším způsobem spáchání trestného činu podplácení je jednání spočívající v nabídnutí úplatku.

Důvodem této skutečnosti je nepochybně samotná povaha obžalovaných skutků. Z výsledků analýzy se totiž jeví, že nejtypičtější způsobem podplácení je nabídka úplatku policistovi za neřešení přestupku řidičem dopravního prostředku, který nezřídka bývá pod vlivem návykových látek.

Tyto případy malé korupce se, přestože obvykle směřují proti veřejným činitelům, vyznačují poměrně nízkou společenskou nebezpečností. Hodnota úplatku obvykle bývá spíše nepatrná, v řádech několika stovek, maximálně tisíců korun. Vzhledem k tomu, že jde o úplatek nabízený policistům, u nichž je možné předpokládat vyšší míru úcty k zákonu než u jiných osob a kteří jsou pod přísnějším dohledem ze strany nadřízených a Inspekce Ministerstva vnitra, je logické, že dochází k mnohem častějšímu oznamování nabídnutých úplatků.

K samotné nabídce úplatku dochází obvykle bezprostředně, výjimkou není ani konkludentní návrh. Pachatelé se mnohdy nedávají odradit ani výzvou a upozorněním zasahujících policistů na jejich protiprávní jednání.

Ukázkou nastíněného jednání pachatelů je skutek popsáný v rozhodnutí Okresního soudu v Blansku.¹⁴² Řidička dopravního prostředku nabídla policistovi úplatek způsobem, že před něj položila pět kusů bankovek v nominální hodnotě 5.000,- Kč se slovy „já řidičák potřebuju“ a přestože ji policista celkem třikrát vyzval, aby si peníze vzala zpět, a upozornil na protiprávnost jejího konání, v tomto nepřestala a se slovy „já řidičák potřebuju“ nadále nabízela policistovi úplatek. Dlužno podotknout, že na jednání obžalované se podepsal její podnapilý stav.

Společensky nebezpečnější druhy poskytování úplatku se vyskytují zejména ve sféře zadávání veřejných zakázek či správního rozhodování. Výslovná nabídka úplatku bývá spíše výjimečná, klasické jsou různé náznaky, jimiž se pachatel snaží zjistit náklonnost protistrany. Někdy pachatel úplatek poskytne přímo, aniž by předem zjišťoval postoj upláceného.

Uvedený postup najdeme např. v rozhodnutí Okresního soudu v Bruntále.¹⁴³ Obžalovaný zde poskytl úplatek osobě rozhodující o veřejné zakázce za to, že mu sdělí informace o výši nabídek ostatních uchazečů. Úplatek však neposkytl tak, že by příslušnou částku odevzdal přímo podplácenému, ale bez jakéhokoliv upozornění zanechal obálku s úplatkem mezi

¹⁴² rozsudek Okresního soudu v Blansku ze dne 13. května 2010, sp. zn. 3T 345/2009

¹⁴³ rozsudek Okresního soudu v Bruntále ze dne 27. května 2009, sp. zn. 3T 213/2008

písemnostmi. Kancelář upláceného pak pouze opustil se slovy, že „*mu potom přes víkend zavolá, jak se mu nabídka jeví*“.

Obdobný způsob jednání byl zvolen obžalovaným v případě řešeném před Okresním soudem v Opavě.¹⁴⁴ Obžalovaný se snažil poskytnutím úplatku dosáhnout ovlivnění daňové kontroly svých příjmů ze závislé činnosti. Úplatky vložil do bonboniér, které bez upozornění na přítomnost úplatku věnoval příslušným úřednicím finančního úřadu.

Je nutné konstatovat, že pachatel se při tomto způsobu poskytnutí úplatku vystavuje mnohem vyššímu riziku, než je tomu v případě přímé nabídky. Pokud podplácený odmítne a pokus o jeho korumpování oznámí, disponují orgány činné v trestním řízení obvykle již od počátku trestního řízení dostatkem důkazů k odsouzení pachatele. Obžalovaní, kteří nechtějí přiznat vinu, jsou nuceni vymýšlet si poměrně komplikované konstrukce, jimž soud zřídka uvěří.

V závažnějších případech podplácení přistupují pachatelé i k přímému nabídnutí úplatku. Pachatelé se, obdobně jak tomu bylo uvedeno výše, nedají odradit ani prvotním odmítnutím úplatku a neváhají svůj korupční tlak stupňovat.

Takové jednání posuzoval např. Obvodní soud pro Prahu 1.¹⁴⁵ I v tomto případě obžalovaný nabídl úřednicím finančního úřadu úplatek za ovlivnění finanční kontroly. V prostorách restaurace úřednicím finančního úřadu opakovaně nabízel hotovost ukrytou v obálkách. Když nakonec peníze nepřijaly, zkusil jim místo toho předat poukázky na konzumaci v restauraci.

Zvláštní způsoby páčání trestného činu podplácení můžeme sledovat v situacích, kdy se korupční vztah utváří po delší dobu a k samotnému korupčnímu jednání dochází opakovaně. Úplatky jsou poskytovány zcela automaticky, často bez předchozí domluvy buďto ihned, nebo ve splátkách až po obstarání požadované činnosti.

Tomuto způsobu spáchání odpovídá případ projednávaný před Obvodním soudem pro Prahu 7.¹⁴⁶ Obžalovanými byla skupina tří osob, která uplácela zaměstnance celní správy za oznamování termínů plánovaných celních kontrol. Uplácený telefonicky předával informace kontaktní osobě a následně po proběhnuvší kontrole vybíral v prostorách tržnice úplatek.

¹⁴⁴ rozsudek Okresního soudu v Opavě ze dne 18. prosince 2008, sp. zn. 3T 122/2008

¹⁴⁵ rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 21. ledna 2008, sp. zn. 10T 40/2007

¹⁴⁶ rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 7 ze dne 4. ledna 201, sp. zn. 25T 99/2008

Zajímavostí je, že na hodnotu úplatku se skládala i poměrně malými částkami (např. 50,-Kč) větší skupina osob.

Korupce vyznačující se dlouhodobými klientelistickými vazbami mezi veřejnou správou a podnikateli a prováděná sofistikovaným způsobem spočívajícím v ovládnutí zadávacích řízení byla řešena před Okresním soudem v Pardubicích.¹⁴⁷ Obžalovaní zde byli zproštěni, neboť soud neuznal procesní použitelnost záznamů z provedených odposlechnů.

Nicméně případy odhalení dlouhodobých korupčních vztahů se v analyzovaném vzorku vyskytovaly ještě v nižší míře, než tomu bylo v případě trestného činu přijímání úplatku. Z toho lze usuzovat, že odhalování složitějších korupčních vazeb se příliš nedaří.

Případy poskytování úplatku za účelem urychlení správního řízení se v analyzovaném vzorku rozhodnutí vyskytovaly ojediněle. V řízení vedeném před Okresním soudem v České Lípě byl pachatelkou poskytnut úplatek ve výši 500,- Kč za urychlení řízení o dělení pozemku.¹⁴⁸ Vzhledem k tomu, že v odborné literatuře je poskytování úplatku za urychlení správního řízení jedním z nejčastěji uváděných příkladů malé korupce, je výjimečnost takovýchto případů poměrně překvapivá.

Důvody této skutečnosti mohou být dva. První možností je, že korupce tohoto typu není orgány činnými v trestním řízení odhalována. Druhou a dle našeho názoru pravděpodobnější možností je, že tento typ malé korupce se podařilo v zásadě vymýtit, neboť státní správa funguje v případě jednoduchých řízení dostatečně rychle a poskytování úplatků za účelem jejího efektivního fungování není tedy třeba.

Na závěr uvádíme jediný příklad zavrženíhodného způsobu spáchání trestného činu podplácení, jehož pachatel byl nakonec odsouzen jako zvlášť nebezpečný recidivista. Jedná se o případ projednávaný před Okresním soudem ve Žďáru nad Sázavou. Obžalovaný, jediný společník pohřební služby, se různými formami včetně podplácení a vydírání nebo za užití násilí snažil získat co nejvíce zákazníků a tím si ve svém oboru podnikání vydobýt dominantní postavení. Trestného činu podplácení se dopustil tak, že nutil sanitáře, aby ku prospěchu jeho pohřební služby působil na pozůstalé, a když sanitář nátlaku odolal, nabídl mu úplatek spočívající ve finanční odměně a v poskytnutí automobilu. Protože sanitář i toto neustále odmítal, zorganizoval obžalovaný napadení sanitáře a způsobil mu těžkou újmu na

¹⁴⁷ rozsudek Okresního soudu v Pardubicích ze dne 14. dubna 2010, sp.zn. 22T 153/2008

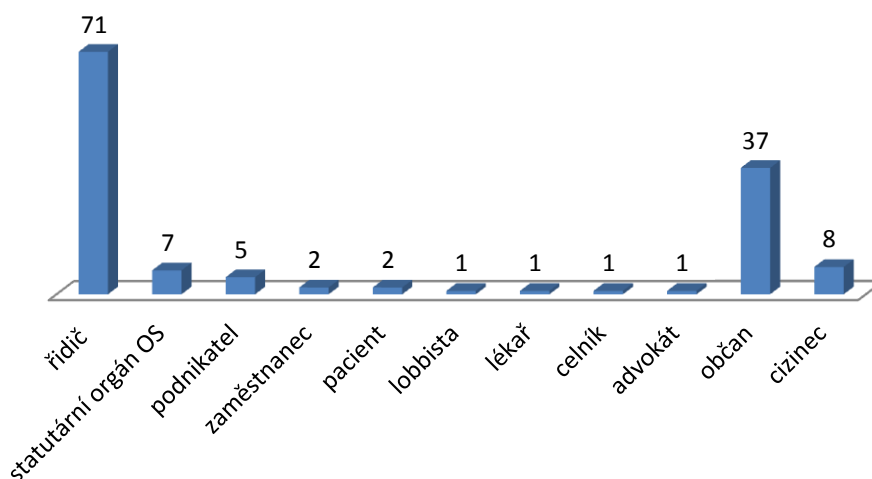
¹⁴⁸ rozsudek Okresního soudu v České Lípě ze dne 7. dubna 2010, sp. zn. 2T 81/2009

zdraví. V důsledku pracovní neschopnosti napadeného sanitáře nastoupil na jeho místo nový, bývalý spolupracovník obžalovaného, který již korupčnímu tlaku podlehl.¹⁴⁹

3.4.2 Charakteristika pachatelů

V analyzovaném vzorku soudních rozhodnutí bylo pro trestný čin podplácení obžalováno celkem sedmdesát jedna osob v postavení řidiče dopravního prostředku, sedm osob v postavení statutárního orgánu obchodní společnosti, pět podnikatelů, dvě osoby v postavení zaměstnance, dvě osoby v pozici pacienta, jeden lobbista, jeden lékař, jeden celník, jeden advokát a čtyřicet pět osob, které se korupčním jednáním snažily dosáhnout výhody, nesouvisející s jejich povoláním ani postavením, z čehož bylo osm cizinců.

Charakteristika obžalovaných

Z výsledků analýzy se podává, že jednoznačně nejčastějším pachatelem trestného činu podplácení je řidič dopravního prostředku, který se dopustil dopravního přestupku a který za jeho neřešení nabízí úplatek dopravnímu policistovi, přičemž velmi často jsou pachatelé pod vlivem návykových látek. Skutečnost, že k trestným činům podplácení dochází nejčastěji na úseku dopravy, plně koresponduje také s charakteristikou pachatelů trestného činu přijímání úplatku a jen potvrzuje vysoký korupční tlak, kterému jsou dopravní policisté vystaveni. Relativně častou skupinou pachatelů jsou osoby v postavení podnikatele či statutárního orgánu obchodní společnosti, které nabízely úplatek v souvislosti se svou obchodní činností. Předmětem úplatku bývá zejména snaha ovlivnit správní řízení, nejčastěji kontrolní nebo

¹⁴⁹ Srov. rozsudek Okresního soudu ve Žďáru nad Sázavou ze dne 14. září 2009, sp.zn. 2T 245/2009; rozsudek odvolacího Krajského soudu v Brně ze dne 20. ledna 2010, sp.zn. 42To 305/2009.

povolovací povahy. Typickým příkladem je poskytování úplatku v souvislosti s probíhající finanční kontrolou.¹⁵⁰

Mezi obžalovanými byla také jedna osoba, pro potřeby analýzy označená jako lobbista. Obžaloba v daném případě vinila obžalovaného mimo jiné z toho, že členu hodnotící komise veřejné zakázky nabízel úplatek za ovlivnění zadávacího řízení ku prospěchu konkrétního uchazeče. V České republice neexistuje živnost či podnikání označované jako lobbying, nicméně vzhledem k jednání obžalovaného v daném případě považují autoři studie za vhodné jej jmenovaným termínem označit.

Obžalovaný zde nebyl uchazečem o veřejnou zakázku, ani nevystupoval jeho jménem, pouze prokazatelně působil na členy hodnotící komise. Ve vlastní výpovědi své jednání odůvodnil tím, že pouze přátelsky vypomáhal viceprezidentovi zájemce o veřejnou zakázku, se kterým byli dříve kolegové.¹⁵¹

Významnou skupinou obžalovaných, pro potřeby analýzy označenou zjednodušeně jako „občan“, jsou osoby poskytující úplatky v souvislosti s vlastním řízením, v němž je rozhodováno o jejich právech a kde nevystupují v žádném zvláštním postavení.

Takovými osobami jsou zejména pachatelé přestupků uplácějící správní orgány či příslušníky městské policie za jejich neřešení. Dále např. osoby podplácějící lékaře za prodloužení či přiznání invalidního důchodu, nebo za uznání pracovní neschopnosti. Součástí této skupiny jsou také osoby poskytující úplatky v souvislosti s jejich další trestnou činností.¹⁵²

V souvislosti s touto skupinou případů je nutné zmínit dva případy souzené před Okresním soudem v Ostravě, kde byli za trestný čin podplácení odsouzeni dva pachatelé trestného činu krádeže, když nabízeli úplatek osobám, které je při krádeži zadržely.¹⁵³

Poslední významnou skupinu nazvanou „cizinec“ tvoří cizí státní příslušníci, jejichž nejčastějším korupčním jednáním je podplácení příslušníků cizinecké policie při vyřizování žádosti o povolení dlouhodobého pobytu. Tito pachatelé se nejčastěji obhajují odkazem na zvykové právo domovského státu s tím, že se nejednalo o úmyslné poskytnutí úplatku, nýbrž

¹⁵⁰ např. trestní příkaz obvodního soudu pro Prahu 9 ze dne 25. dubna 2007, sp. zn. 4T 17/2007

¹⁵¹ Srov. rozsudek Okresního soudu Brno - venkov ze dne 9. května 2007, sp.zn. 12T 14/2007.

¹⁵² např. rozsudek Okresního soudu ve Vyškově ze dne 16. dubna 2009, sp. zn. 1T 44/2008

¹⁵³ rozsudek Okresního soudu v Ostravě ze dne 3. ledna 2008, sp. zn. 12T 78/2007; rozsudek Okresního soudu v Ostravě ze dne 18. března 2008, sp. zn. 73T 58/2008

o jakýsi „bakšiš“, jenž je v jejich zemi standardní a nezbytnou součástí vyřizování úředních záležitostí.

Co se týká samotných pachatelů, jedná se převážně o osoby bezúhonné a dříve netrestané. Přesto je možné se ve vyšší míře, než tomu bylo u trestného činu přijímání úplatku, setkat s osobami již dříve odsouzenými.

Obdobně jako v případě trestného činu přijímání úplatku je neobvyklou okolností, že by se pachatel k činu doznal, nebo že by svého činu dokonce litoval. Pachatelé naopak vinu popírají, zpochybňují důkazy a věrohodnost svědků i v případech, kdy je jednání pachatele dostatečně dobře popsáno a doloženo.

Co může pachatele k přiznání motivovat, je možnost využití některého z odklonů. Příkladem je již uváděný rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 1.¹⁵⁴ Pachatel se ke svému jednání plně doznal a odůvodňoval jej zejména psychickým vypětím v souvislosti s nemocí jeho matky. Soud konstatoval, že doznání pramení ze snahy obhajoby dosáhnout právě využití odklonu, nicméně vzhledem k povaze jednání pachatele, který nabízel úplatek v souvislosti s daňovým řízením, a jeho společenské nebezpečnosti nebylo dle názoru soudu užití odklonu odůvodněné.

3.4.3 Právní kvalifikace, důvody zproštění

Z hlediska právní kvalifikace a případných důvodů zproštění je nejprve vhodné uvést statistická data, z nichž analýza vychází.

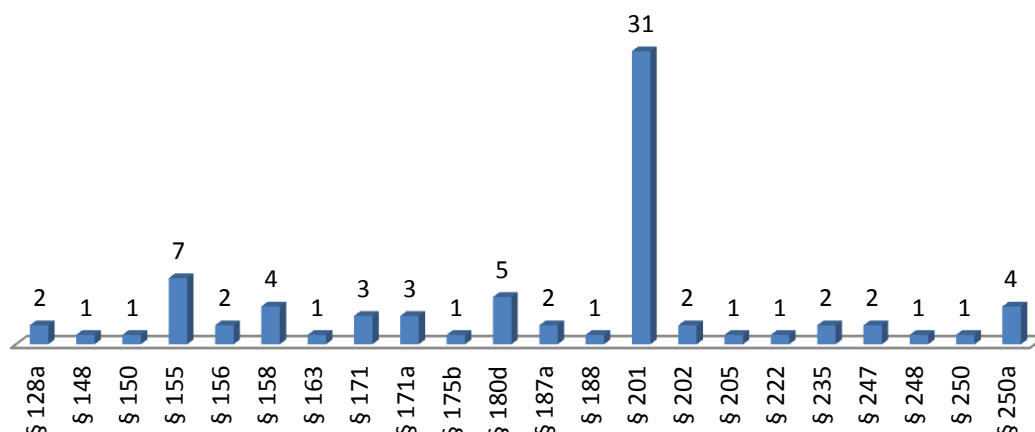
Dělení analyzovaných skutků dle právní kvalifikace a důvodů zproštění

Posuzovaných případů		důvod zproštění		
právní kvalifikace § 161	skutky	§ 226 písm. a)	§ 226 písm. b)	§ 226 písm. c)
odst. 1	22	2	2	0
odst. 1, 2 písm. a)	3	2	0	0
odst. 1, 2 písm. b)	107	3	2	2
odst. 1, 2 písm. a), b)	4	1	0	0

Počet skutků a trestné činy žalované v souběhu s trestným činem podplácení.

¹⁵⁴ rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 21. ledna 2008, sp. zn. 10T 40/2007

Trestné činy zažalované v souběhu s § 161

Z uvedeného je zřejmé, že pachatelé se nejvíce dopouštěli jednání právně kvalifikovaného dle ustanovení § 161 odst. 2 písm. b) tr. zákona. Tato skutečnost zcela koresponduje jak s charakteristikou pachatelů, tak s nejčastějšími způsoby páchaní.

Co se týká zaznamenaných souběhů, je zřejmé, že nejčastějším trestným činem páchaným v souběhu s podplácením je trestný čin ohrožení pod vlivem návykové látky. Vyplývá to zejména z charakteru pachatelů, kterými jsou v převážné většině řidiči dopravních prostředků, často pod vlivem omamných látek, zejména alkoholu. Oproti trestnému činu přijímání úplatku je dále zřejmá mnohem vyšší rozmanitost trestných činů spáchaných v souběhu s trestným činem podplácení. Je nutné podotknout, že oproti přijímání úplatku přistupuje pachatel k podplácení často s úmyslem utajit svou další trestnou činnost, tedy jedná se obvykle o souběhy vícečinné, kdy korupční jednání je spíše doplňkem hlavní trestné činnosti.

Z hlediska právní kvalifikace soudy v zásadě nemají problém správně vyhodnotit jednání pachatele a podřadit jej pod příslušnou skutkovou podstatu. Ke změně právní kvalifikace odvolacím soudem tak dochází spíše výjimečně.

Stalo se tomu v řízení vedeném před Okresním soudem v Chebu.¹⁵⁵ Obžalovaný zde nabízel úplatek strážníkům městské policie za to, že neoznámí a dále nebudou řešit jeho přestupek proti bezpečnosti a plynulosti silničního provozu. Toto jednání bylo soudem první instance kvalifikováno jako trestný čin podplácení dle § 161 odst. 1, 2 písm. b) tr. zákona.

¹⁵⁵ rozsudek Okresního soudu v Chebu ze dne 31. srpna 2009, sp. zn. 6T 1/2009

S uvedenou právní kvalifikací však odvolací soud nesouhlasil, rozhodnutí nalézacího soudu zrušil a projednávaný skutek nově kvalifikoval jako trestný čin podplácení ve smyslu § 161 odst. 1 tr. zákona. Odvolací soud s odkazem na ustanovení § 88 odst. 1 tr. zákona konstatoval, že, přestože byly naplněny všechny formální znaky trestného činu podplácení ve smyslu § 161 odst. 1, 2 písm. b) tr. zákona, nebyla společenská nebezpečnost jednání pachatele taková, aby k tomu bylo nutno přihlédnout jako k okolnosti, která podle zákona odůvodňuje použití vyšší trestní sazby. Podle názoru soudu nebyly splněny materiální podmínky pro užití přísnější právní kvalifikace. Soud zde argumentoval zejména dle jeho názoru velmi přísnou trestní sankcí od jednoho roku do pěti let, kterou lze uložit dle § 161 odst. 2 tr. zákona. Soud dovodil, že takto přísnou trestní sazbu je možné užít pouze pro závažné jednání, ke kterému však v daném případě nedošlo.

V analyzovaném vzorku soudních rozhodnutí můžeme zaznamenat rozsudek, v němž nalezneme rozpor mezi popisem skutku a jeho právní kvalifikací.

Jde o rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 6, v němž soud shledal obžalovaného vinným pro jednání spočívající v nabídnutí úplatku dopravním policistům za neprošetřování jeho přestupku. Přestože soud v právní větě správně označil takovéto jednání jako nabídku úplatku vůči veřejnému činiteli, kvalifikoval jej jako trestný čin podplácení dle § 161 odst. 1, 2 písm. a) tr. zákona. Nicméně vzhledem k právní větě a ojedinelosti takového případu lze usuzovat spíše na písařskou chybu než na právní pochybení.¹⁵⁶

Z hlediska důvodů zproštění je na tomto místě vhodné upozornit na skutečnost, že, ačkoliv je celkový počet obžalovaných ze spáchání trestného činu podplácení výrazně vyšší než počet obžalovaných z trestného činu přijímání úplatku, zprošťujících rozhodnutí je méně. Tento fakt vychází jak z povahy stíhaných skutků, tak ze způsobu hodnocení důkazů v případě trestného činu podplácení. Většinou totiž dochází k odsouzení zejména na základě svědeckých výpovědí zasahujících policistů.¹⁵⁷ Oproti tomu v případě přijímání úplatku pouze svědecké výpovědi obvykle nestačí a vedou ke zproštění obžaloby pro nedostatek důkazů. Lze tedy usuzovat na to, že soudy přikládají v těchto případech oznamovatelům podplácení vyšší důvěryhodnost, než je tomu u přijímání úplatku.

Nejčastějším důvodem zproštění je důvod uvedený v ustanovení § 226 písm. a) tr. řádu, tedy jestliže nebylo prokázáno, že se stal skutek, pro nějž je obžalovaný stíhán. Soudy takto

¹⁵⁶ rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 6 ze dne 29. června 2009, sp. zn. 1T 133/2008

¹⁵⁷ Typicky v případech nabízení úplatků při dopravních kontrolách.

postupují ve smyslu zásady *in dubio pro reo*, což je v situacích, v nichž protichůdné důkazy stojí proti sobě. Případy zproštění dle citovaného ustanovení trestního řádu z důvodu neuznání zákonnosti hlavního usvědčujícího důkazu jsou spíše výjimečné.

Po důkazní stránce stojí za zmínku rozhodnutí Okresního soudu v Hodoníně.¹⁵⁸ V daném případě byl obžalovaný obviněn z poskytnutí úplatku lékaři za vystavení nepravdivého potvrzení o pracovní neschopnosti. Obžaloba byla opřena o pozoruhodně slabé důkazní prostředky, když de facto jediným důkazem svědčícím o vině obžalovaného bylo anonymní trestní oznámení. K důkazům o vině obžaloba dále předložila vydaná potvrzení o pracovní neschopnosti obžalovaného, ovšem bez prokázání pravdivosti skutečností tam uvedených.

Soud tedy uzavřel, že za této důkazní situace, kdy bylo možno vycházet pouze z listin připouštějících různé výklady a oba obžalovaní mlčí a tedy se vzájemně neusvědčují, nebylo možné rozhodnout jinak než o zproštění z důvodu § 226 písm. a) tr. řádu.

V analyzovaném vzorku soudních rozhodnutí bylo ve čtyřech případech rozhodnuto o zproštění podle ustanovení § 226 písm. b) tr. řádu, tedy jestliže v žalobním návrhu označený skutek není trestným činem. Nejčastěji se tak děje z důvodu nenaplnění materiálního znaku trestného činu.

Mezi taková rozhodnutí patří např. již zmíněný rozsudek Městského soudu v Brně, kde bylo jako jednání nenaplňující materiální stránku trestného činu hodnoceno poskytnutí lahve alkoholu policistovi za urychlení vyřízení žádosti.¹⁵⁹ Obdobně také již uváděné rozhodnutí Okresního soudu v Mělníku, dle něhož úplatek spočívající v dodatečném zápisu na vysokou školu nedosahuje vyššího než nepatrného stupně nebezpečnosti pro společnost (viz kapitola 3.3.3).¹⁶⁰

V analyzovaném vzorku soudních rozhodnutí se vyskytl případ, kdy bylo u dvou obžalovaných rozhodnuto o jejich zproštění z důvodu § 226 písm. c) tr. řádu, tedy jestliže nebylo prokázáno, že skutek spáchali obžalovaní. Bylo tak rozhodnuto u dvou příslušníků vietnamské národnosti, které nebylo možné bez pochybností ztotožnit s osobami na pořízených záznamech ze sledování osob.¹⁶¹

¹⁵⁸ rozsudek Okresního soudu v Hodoníně ze dne 1. července 2009, sp. zn. 3T 30/2009.

¹⁵⁹ rozsudek Městského soudu v Brně ze dne 24. července 2009, sp. zn. 4T 45/2009

¹⁶⁰ rozsudek Okresního soudu v Mělníku ze dne 27. února 2008, sp. zn. 3T 21/2007

¹⁶¹ rozsudek Okresního soudu v Karlových Varech ze dne 6. ledna 2009

Z hlediska důvodů zproštění je na závěr nutné zmínit rozhodnutí Okresního soudu v Teplicích,¹⁶² resp. odvolacího soudu v Ústí nad Labem.¹⁶³

Prvoinstanční soud v daném případě zprostil obžalovaného obžaloby podle § 226 písm. a) tr. řádu z důvodu, že jako procesně použitelný neuznal odposlech pořízený v jiné trestní věci.¹⁶⁴

Odvolací soud rozhodnutí nalézacího soudu jako chybné zrušil, nicméně přesto rozhodl o zproštění obžalovaného, tentokrát podle § 226 písm. b) tr. řádu. Soud dospěl k názoru, že obžalovaný materiální stránku trestného činu nenaplnil jednáním spočívajícím v poskytnutí úplatku lékaři za lepší zdravotní péči v souvislosti s plánovaným lékařským zákrokem. Soud přitom vycházel z obsahu pořízených odposlechů, na jejichž základě konstatoval, že se celým jejich obsahem prolíná až panická obava obžalovaného o život, tedy jednání obžalovaného nelze z hlediska jeho motivace označit za podplácení. „*Pohnutka obžalovaného subjektivně přesvědčeného o hrozbě smrtelného nebezpečí pro svou osobu, snižuje konkrétní stupeň společenské nebezpečnosti jeho jednání na nižší než nepatrný stupeň.*“

Nad rámec zproštění z důvodu nenaplnění materiální stránky trestného činu soud zpochybnil i stránku formální, když uvedl, že k provedení operace došlo bez poskytnutí jakékoliv výhody pro obžalovaného. Soud tak opomněl, že k trestnosti podplácení se nevyžaduje, aby pachatel chtěl nebo výslovně žádal nějakou protiprávní výhodu.

Odhlédneme-li od pozoruhodného vyhodnocení obsahu odposlechu, tak za zmínku rovněž stojí postavení druhého spoluobžalovaného - lékaře, jehož role měla záležet ve zprostředkování úplatku pro operátora. Přestože operátor popřel, že by o dohodě mezi spoluobžalovanými věděl, a ani z jiných důkazů nevyplývalo, že by skutečně slibované peněžní prostředky měly směřovat k jeho rukám, soud se touto skutečností dále nezabýval a možnost spáchání jiného trestného činu nezkoumal. Jako relevantní se pak jeví zejména možnost spáchání trestného činu ve smyslu § 250 tr. zákona, nicméně soud se bez dalšího spokojil s odkazem na akcesoritu účastenství (obžalovaný lékař byl obviněn z pomoci k trestnému činu podplácení podle § 10 odst. 1 písm. c) k § 161 odst. tr. zákona) a také tohoto obžalovaného dle § 226 písm. b) tr. řádu zprostil.

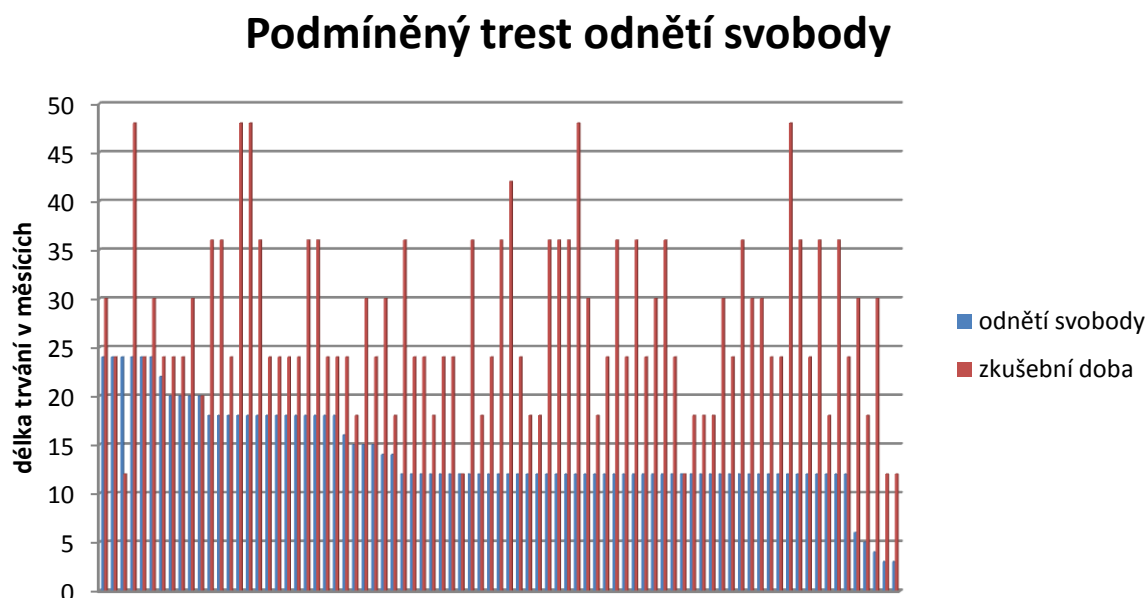
¹⁶² rozsudek Okresního soudu v Teplicích ze dne 24. září 2008, sp. zn. 4T 50/2008

¹⁶³ rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 17. června 2009, sp. zn. 4To 42/2009

¹⁶⁴ Viz kapitola 2.3.2

3.4.4 Postih (sankce)

Z analyzovaného vzorku soudních rozhodnutí vyplývá, že nejběžnějším trestem za přijímání úplatku je podmíněný trest odnětí svobody.

Jak vyplývá z výše uvedeného grafu, nejčastěji ukládanou sazbou u podmíněného trestu odnětí svobody byla sazba o délce dvanácti měsíců, tedy jeden rok. Nejprísnejší tresty byly uloženy ve výměře dvaceti čtyř měsíců (dva roky), nemírnější pak v délce tří měsíců. Průměrná sankce za přijímání úplatku je přibližně čtrnáct měsíců odložených na zkušební dobu dvaceti sedmi měsíců.

Při srovnání s tabulkou týkající se právní kvalifikace zjistíme, že obdobně jako v případě trestného činu přijímání úplatku nedosahují ukládané sankce ani poloviny trestní sazby stanovené zákonem. Vyšší trestní sazby jsou obvykle ukládány, pokud se pachatel svým jednáním dopustil vícero trestných činů. Také ukládané zkušební doby jsou vyměřeny ve výši pouze mírně přesahující délku trestu odnětí svobody. Soudy přistupují k uložení delší zkušební doby v případech, kdy se pachatel dopustil trestného činu podplácení v souběhu s jiným trestným činem.

Rovněž u trestného činu podplácení je nepodmíněný trest odnětí svobody sankcí spíše ojedinělou, když v analyzovaném vzorku bylo zaznamenáno uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody celkem v jedenácti případech.

Sazba	právní kvalifikace	Souběh
108 měsíců	§ 161 odst. 2, písm. a)	§ 175 odst. 1, 2 písm. c), d) TZ, § 235 odst. 1, § 222 odst. 1
18 měsíců	§ 161 odst. 1, 2 písm. b)	§ 201 odst. 1, 2 písm. c)
15 měsíců	§ 161 odst. 2, písm. b)	§ 155 odst. 1 písm. b)
14 měsíců	§ 161 odst. 1, 2 písm. b)	§ 205 odst. 1 písm. a), § 187a odst. 1, § 188 odst. 1, § 283 odst. 1
12 měsíců	§ 161 odst. 1, 2 písm. b)	§ 171 odst. 1 písm. b), § 180d
12 měsíců	§ 161 odst. 1, 2 písm. b)	§ 180d, § 201 odst. 1
12 měsíců	§ 161 odst. 1, 2 písm. b)	§ 201 odst. 1, § 171 odst. 1 písm. c), § 155 odst. 1 písm. a)
12 měsíců	§ 161 odst. 1, 2 písm. a), b)	§ 248 odst. 1, § 180d, § 171 odst. 1 písm. c)
8 měsíců	§ 161 odst. 1	§ 247 odst. 1 písm. b), e)
6 měsíců	§ 161 odst. 1	§ 247 odst. 1 písm. b), e)
4 měsíců	§ 161 odst. 1	

Tabulka ukazuje, že pro trestný čin podplácení bez souběhu s jiným trestným činem byl uložen nepodmíněný trest odnětí svobody v jediném případě. K tomuto případu je vhodné uvést, že nepodmíněný trest odnětí svobody byl obžalovanému uložen až odvolacím soudem na základě odvolání státního zástupce. Odvolací soud rozhodnutí odůvodnil tím, že obžalovaný již byl pro závažnou trestnou činnost opakovaně trestán, přičemž k poslednímu odsouzení došlo pouhých osm dní předtím, než se dopustil dalšího trestného činu. Soud uzavírá, že ani předchozí uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody obžalovaného od dalšího páchaní trestné činnosti neodradilo, a proto již nepovažoval uložení výchovného za dostačující.¹⁶⁵

V ostatních případech se výše a druh trestu odvíjely zejména od trestných činů spáchaných v souběhu s trestným činem podplácení. I tady jsou ukládány spíše podmíněné tresty.

K ukládání nepodmíněných trestů soudy obvykle přistupují v případě souběhu trestného činu podplácení s trestným činem ohrožení pod vlivem návykové látky či s trestným činem řízení motorového vozidla bez řidičského oprávnění, kdy se pachatelé těchto trestných činů dopustili ve zkušební době, jež jim v rámci výchovného trestu byla uložena pro jinou trestnou činnost.

¹⁶⁵ Srov. rozsudek Okresního soudu v Chebu ze dne 31. srpna 2009, sp.zn. 6T 1/2009; rozsudek Krajského soudu v Plzni ze dne 5.11. 2009, sp.zn. 7To 465/2009.

Z výše uložených trestů zcela evidentně vybočuje první případ, kdy byl trest uložen ve výměře devíti let, nicméně zde pachatel opakovaně spáchal zvlášť závažné úmyslné trestné činy a v důsledku toho byl odsouzen jako zvlášť nebezpečný recidivista.¹⁶⁶

Pokud jde o nepodmíněný trest odnětí svobody, je nutné zmínit řízení vedené před Okresním soudem v Nymburce¹⁶⁷ a následně před Krajským soudem v Praze.¹⁶⁸ Soud první instance uložil pachateli, který pod vlivem pervitinu nabízel dopravním policistům úplatek za to, že ho nechají pokračovat v jízdě, nepodmíněný trest odnětí svobody ve výměře patnácti měsíců. Soud rozhodnutí odůvodnil tím, že, protože se pachatel ke svému činu v plném rozsahu doznal a nad svým jednáním projevil lítost, je nutné zhodnotit také skutečnost, že se jednání dopustil při řízení motrového vozidla pod vlivem návykové látky. Soud konstatoval, že, pokud by ze strany zasahujícího policisty nebylo postupováno zákonně a obžalovaný by pokračoval v jízdě, mohl obžalovaný svým jednáním způsobit závažné následky na zdraví či majetku ostatních účastníků silničního provozu.

V rozsudku se dále můžeme mimo jiné dočíst: *„I prostřednictvím tohoto trestního řízení je tedy třeba dát jednoznačně najevo, že pachatelé podobného typu trestné činnosti budou poměrně razantně postihováni a trestní řízení včetně ukládaných trestů by v takovýchto případech měla plnit funkci generální prevence.“*

Obžalovanému dále přitížilo, že krátce před souzeným jednáním vykonal nepodmíněný trest odnětí svobody a dle názoru soudu je zcela evidentní, že výkon nepodmíněného trestu na něho neměl požadovaný vliv.

Proti tomuto rozhodnutí podal obžalovaný odvolání ke Krajskému soudu v Praze, který mu vyhověl, výrok o nepodmíněném trestu zrušil a obžalovanému uložil trest obecně prospěšných prací ve výměře tři sta hodin. Dle odvolacího soudu byl nepodmíněný trest odnětí svobody, který obžalovaný před daným skutkem vykonal, původně v roce 2000 uložen jako trest podmíněný, o jehož výkonu bylo rozhodnuto v roce 2005. Odvolací soud tak dospěl k názoru, že pachateli nelze jako přitěžující okolnost přičítat jednání, pro které byl odsouzen téměř před deseti lety. Odvolací soud se přitom nezabýval dalšími důvody, o něž prvostupňový soud

¹⁶⁶ Srov. rozsudek Okresního soudu ve Žďáře nad Sázavou ze dne 14. září 2009, sp.zn. 2T 245/2009; rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 20. ledna 2010, sp.zn. 42To 305/2009.

¹⁶⁷ rozsudek Okresního soudu v Nymburce ze dne 27. ledna 2010, sp. zn. 4T 329/2009

¹⁶⁸ rozsudek Krajského soudu v Praze dne 1. dubna 2010, sp. zn. 11To 107/2010

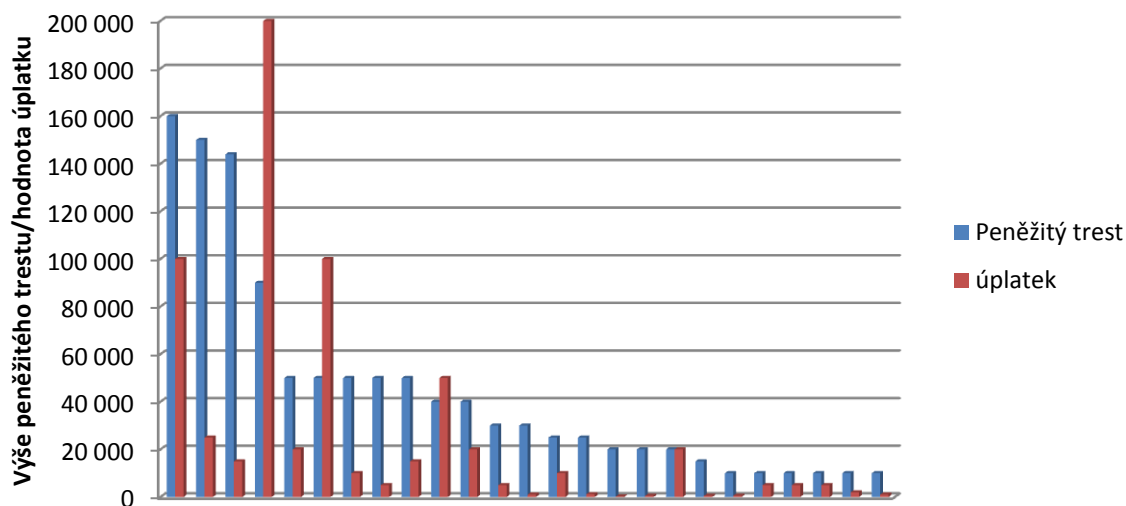
opřel své rozhodnutí o uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody, zejména nevyhodnotil společenskou nebezpečnost jednání pachatele.

Přestože lze odvolacímu soudu přisvědčit, že uložený nepodmíněný trest odnětí svobody svou přísností vybočuje z ustálené praxe, nelze se ztotožnit s důvody jeho rozhodnutí, ani se zvolenou sankcí. Skutečnost, že poslední vykonaný trest odnětí svobody byl původně uložen jako podmíněný, nic nemění na faktu, že ani jeho výkon pachatele neodradil od páčání další trestné činnosti. Uložení trestu v podobě obecně prospěšných prací v žádném případě nemůže odpovídat jak společenské nebezpečnosti jednání pachatele, tak jeho osobě.

Z hlediska alternativních trestů jsou jednoznačně nejčastěji ukládanými tresty peněžitý trest a trest zákazu činnosti, nicméně se v analyzovaném vzorku můžeme setkat i s případy uložení trestu obecně prospěšných prací, propadnutí věci či vyhoštění.

V níže uvedeném grafu jsou pro srovnání uvedeny výše peněžitých trestů v porovnání s výší úplatku v případech, v nichž lze tyto údaje vysledovat.

Vztah peněžitého trestu k hodnotě úplatku

Z důvodu zachování přehlednosti nebyl do grafu zahrnut případ řešený před Okresním soudem v Hradci Králové, kdy nabízený úplatek dosahoval výše 1. 500. 000,- Kč.¹⁶⁹ Obžalovaná podnikatelka zde byla uznána vinnou pro jednání, kdy v úmyslu dosáhnout daňového zvýhodnění ve výši 10. 000. 000,- Kč nabídla úředníkům finančního úřadu za zmanipulování daňové kontroly daně z příjmu fyzických osob úplatek ve výši 800. 000,- Kč a

¹⁶⁹ trestní příkaz Okresního soudu v Hradci Králové ze dne 22. října 2008, sp. zn. 1T 100/2008

za zmanipulování kontroly daně z přidané hodnoty úplarek ve výši 1.500.000,- Kč. Z hlediska nabízené výše úplatku jde o jeden z nejzávažnějších případů, který se v analyzovaném vzorku rozhodnutí vyskytuje. Nicméně, přestože se jak výše úplatku, tak výše potenciálního obohacení pohybuje v řádech milionů, přistoupil soud k vydání trestního příkazu, v němž pachatelce uložil pouze peněžitý trest ve výši 50.000,- Kč.

Takto mírný trest je s ohledem na povahu jednání naprosto neadekvátní. Přestože se jedná o trestní příkaz, tedy odůvodnění chybí, z charakteru skutku popsaného v obžalobě lze hodnotit, že uložení pouze peněžitého trestu ve výši 50.000,-Kč nemůže v žádném případě naplnit účel trestu a nevyhovuje zásadám ani individuální ani generální prevence.

Výměra peněžitého trestu až na několik výjimek převyšuje hodnotu nabízeného úplatku. V opačných případech soud obvykle argumentuje majetkovými poměry pachatele, či výši dalších uložených trestů.

Co se týká trestu zákazu činnosti, byl v analyzovaném vzorku soudních rozhodnutí uložen trest zákazu činnosti celkem v třiceti případech s tím, že nejčastěji měl podobu trestu zákazu činnosti spočívající v zákazu řízení motorových vozidel.

V analyzovaném vzorku rozhodnutí jsou však i případy, v nichž, ačkoliv se pachatel dopustil korupčního jednání v souvislosti s určitou činností, soud zákaz této činnosti nevyslovil a spokojil se pouze s podmíněným trestem odnětí svobody nebo s trestem peněžitým. V řízení před Okresním soudem v Ústí nad Labem byl obžalovaný obviněn pro jednání, kdy jako zaměstnanec celního úřadu uplácel své kolegy, aby nekontrolovali dovážené zboží. Přestože se tohoto jednání pachatel dopustil v rámci svého povolání, soud zákaz činnosti ani peněžitý trest nevyslovil a uložil pouze podmíněný trest odnětí svobody. Důvody postupu soudu nejsou bohužel známy, neboť se jedná o zjednodušený rozsudek ve smyslu § 314d tr. řádu.¹⁷⁰

Obdobně v případě vedeném před Okresním soudem Brno – venkov soud trest zákazu činnosti obžalovanému neuložil, a to i přesto, že pachatel, řidič dopravního prostředku, opakovaně nabízel policistům poměrně vysoký úplatek ve výši 20.000,- Kč za neprovedení dechové zkoušky. I tady se však jedná o zjednodušený rozsudek, tedy důvody, které soud k rozhodnutí vedly, nejsou uvedeny.

¹⁷⁰ rozsudek Okresního soudu v Ústí nad Labem ze dne 24. dubna 2008, sp. zn. 1T 381/2002

Z dalších alternativních trestů byl v pěti případech uložen trest vyhoštění a ve třech případech trest obecně prospěšných prací.

Lze tedy shrnout, že při postihu trestného činu podplácení postupují soudy ve shodě s postihem trestného přijímání úplatku a uchylují se k ukládání mírných sankcí výchovné povahy.

Jedním z příkladů je rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 1, v němž byl obžalovaný řidič dopravního prostředku, který v průběhu dopravní kontroly neuposlechl pokyn jednoho z policistů, aby zastavil, a na tohoto policistu najel, po zastavení dalšího ze zasahujících policistů udeřil a během převozu na místní oddělení oběma policistům nabízel částku 15. 000,- Kč, aby na celou záležitost zapomněli. Soud obžalovanému uložil pouze podmíněný trest odnětí svobody v délce 1, 5 roku s odloženým výkonem na 2,5 roku.¹⁷¹

Soud se v daném rozhodnutí možností uložení alternativních trestů nijak nezabýval, přestože se pachatel dopustil trestné činnosti v souvislosti s řízením motorového vozidla, a zvláštní pozornost soud nevěnoval ani důvodům uložení podmíněného trestu na samé dolní hranici trestní sazby. Je nutné podotknout, že pachatel byl již pro jinou trestnou činnost v minulosti odsouzen, a to i za trestný čin podplácení. Soud dále nereflektoval, že pachatel disponuje nemalým majetkem a nepřistoupil k uložení peněžitého trestu. Uložený trest tak zcela zjevně neodpovídá charakteru spáchané trestné činnosti ani osobě pachatele. Pro úplnost je třeba uvést, že proti rozhodnutí podal odvolání pouze obžalovaný.

Jako nepřiměřeně mírnou je nutné hodnotit sankci uloženou Okresním soudem ve Zlíně.¹⁷² Obžalovaný byl uznán vinným pro jednání, kdy nabízel třem úředníkům městského úřadu, odboru životního prostředí, každému úplatek 5. 000,-Kč a láhev vína, aby ovlivnil jejich rozhodnutí při kolaudaci stavby. Přestože soud v rozsudku konstatuje, že společenská nebezpečnost korupce je velmi vysoká a je třeba, aby orgány činné v trestním řízení jakékoli pokusy o ni důrazně trestaly, uložil obžalovanému pouze peněžitý trest ve výši 50. 000,- Kč.

V predmetném rozhodnutí se můžeme mimo jiné dočíst: „*Je chvályhodné, že zaměstnanci Městského úřadu v Otrokovicích se zachovali příkladně, „pozornosti“ od obžalovaného nepřijali a celou věc oznámili. Zveřejnění korupčního chování má také významný výchovný a preventivní účinek na ostatní lidi. Aspoň částečně snad dá najevo, že problém korupce hodlají*

¹⁷¹ rozsudek obvodního soudu pro Prahu 1, ze dne 5. března 2007, sp. zn. 1T 114/2006

¹⁷² rozsudek Okresního soudu ve Zlíně ze dne 1. července 2009, sp. zn. 31T 109/2009

orgány činné v trestním řízení postihovat, k čemuž je nezbytné, aby pokusy o korupci jim byly oznámeny.“

S citovaným výrokem přímo kontrastuje uložená sankce. Soud v rozhodnutí neodůvodnil, proč neuložil podmíněný trest odnětí svobody a co jej vedlo k uložení peněžitého trestu na samé spodní hranici, pouze vyslovil názor, že jím uložený trest bude mít na obžalovaného dostatečný výchovný efekt.

S takovýmto přístupem se však dle názoru autorů analýzy ztotožnit nelze. Přestože lze soudu přisvědčit, že odhalení korupčního jednání má také výchovný efekt na potenciální pachatele, nemůže samotné odhalení trestného činu nahradit generálně preventivní úlohu trestu. Uložením samostatného peněžitého trestu bez podmíněného trestu odnětí svobody zcela zjevně nedává najevo, že orgány činné v trestním řízení hodlají s korupčním jednáním něco dělat, spíše naopak utvrzuje veřejnost v názoru, že pachatelům jejich jednání prochází velmi lacině. Lze tudíž uzavřít, že soudy v zásadě dostatečně nezohledňují principy individuální a zejména pak generální prevence. Tresty v převážné většině na samé spodní hranici trestní sazby svědčí o tom, že soudy, přestože si dle výroků v rozsudcích uvědomují závažnost a společenskou nebezpečnost korupčního jednání, nepřikládají dostatečnou váhu generálně preventivnímu účelu trestní sankce. Autoři analýzy se samozřejmě nedomnívají, že by bylo vhodné ukládat pro každý případ podplácení nepodmíněný trest odnětí svobody, nicméně je nutné ukládat tresty s ohledem na povahu pachatele a společenskou nebezpečnost jeho jednání. V případech, kdy je podplácenou osobou úřední osoba a výše úplatku či prospěch dosahují značné hodnoty, se uložení podmíněného trestu odnětí svobody jeví jako zcela nevyhovující z hlediska generální prevence a také prevence individuální.

Rovněž nelze opomíjet úlohu alternativních trestů. Trest zákazu činnosti má z hlediska individuální prevence nezastupitelnou roli, přesto jej soudy nezřídka neuloží. Výše peněžitého trestu by měla v zásadě převyšovat hodnotu nabízeného platku či potenciálního prospěchu tak, aby uložený peněžitý trest byl významným zásahem do majetkových poměrů pachatele a trestná činnost se mu nemohla vyplácet. Pouze takovéto sankce mohou vést k nápravě pachatele a naplnit výchovný a preventivní účel trestu.

3.5 Trestný čin nepřímé úplatkářství

Z analyzovaného vzorku soudních rozhodnutí byly pro skutek kvalifikovaný jako trestný čin nepřímé úplatkářství obžalovány celkem čtyři osoby, z čehož byl pouze jeden obžalovaný

uznán vinným a jeden obžalovaný zproštěn obžaloby. U zbylých dvou došlo k zastavení trestního stíhání a k podmíněnému zastavení trestního stíhání. S výjimkou konstatování, že trestná činnost v podobě nepřímého úplatkářství se vyskytuje, resp. je soudy posuzovaná ve velmi malém rozsahu, není možné s ohledem na nízký vzorek rozhodnutí stanovit závěry se širší obecnou platností. Následující kapitoly je proto třeba přijmout s výhradou velmi omezeného množství posuzovaných případů.

Je otázkou, zda je stávající situace odrazem toho, že tato nižší forma úplatkářství skutečně není páchána, nebo jde o tak latentní trestnou činnost, že se jí téměř nedaří odhalovat. Na nízkém počtu posuzovaných případů nepřímého úplatkářství se v podstatné míře může podílet i úzké vymezení skutkové podstaty trestného činu nepřímého úplatkářství dle § 162 tr. zákona, jenž dopadá na užší okruh trestně postižitelných záležitostí, než je tomu u ostatních úplatkářských trestných činů.

3.5.1 Způsoby páchání

V analyzovaném vzorku soudních rozhodnutí mělo jednání pachatele povahu pasivního úplatkářství celkem ve třech případech, zatímco pouze v jediném případě bylo charakteru aktivního úplatkářství.

Z toho lze usuzovat, že právě pasivní forma nepřímého úplatkářství je pro tuto trestnou činnost typičtější. Z hlediska způsobu jednání si obžalovaný dal v jednom případě slíbit úplatek, který následně přijal, ve dvou případech úplatek žádal. Aktivní forma nepřímého úplatkářství byla v analyzovaném vzorku zaznamenána, jak již bylo uvedeno výše, pouze v jediném případě, a to když pachatel úplatek poskytl.¹⁷³

Způsob páchání se nijak zvlášť neliší od ostatních druhů úplatkářských trestných činů. Přístup pachatele včetně způsobu žádání o úplatek nebo jeho přijímání je v podstatě shodný, jako tomu bylo v případě trestného činu přijímání úplatku, obdobně pak v případě poskytování úplatku nenacházíme ve srovnání s trestným činem podplácení rozdíly.

3.5.2 Charakteristika pachatelů

Z povahy trestného činu nepřímého úplatkářství je zřejmé, že pachateli v tomto případě nebudou úřední osoby, ale naopak osoby, které využívají svých osobních či profesních kontaktů.

¹⁷³ usnesení Okresního soudu v Hradci Králové ze dne 7. dubna 2009, sp. zn. 2T 127/2008

Jeden obžalovaný požadoval úplatek za to, že svým vlivem zařídí úspěšný průběh vykonání závěrečných zkoušek v autoškole.

Zbylí tři obžalovaní využívali své osobní známosti s úřední osobou, kdy ve dvou případech se jednalo o ovlivnění rozhodování o prodloužení invalidního důchodu, nutno podotknout, že v téže trestní věci,¹⁷⁴ v jednom případě o přidělení obecního bytu.¹⁷⁵

3.5.3 Právní kvalifikace, důvody zproštění, postih (sankce)

Z hlediska právní kvalifikace a případných důvodů zproštění je nejprve vhodné uvést statistická data, z nichž analýza vychází.

Dělení analyzovaných skutků dle právní kvalifikace a důvodů zproštění

Posuzovaných případů		důvod zproštění		
právní kvalifikace § 162	skutky	§ 226 písm. a)	Podmíněně zastaveno	Zastaveno
odst. 1	3	1	0	1
odst. 2	1	0	1	0

V analyzovaném vzorku nebyl v ani jediném případě zaznamenán souběh nepřímého úplatkářství s jiným trestným činem. Proti žádnému z rozhodnutí nebyl podán opravný prostředek.

Z hlediska právní kvalifikace nezbyvá než zopakovat, že analyzovaný vzorek je malý a je tak poměrně obtížné vyvozovat obecné závěry. Nicméně přesto je možné poukázat na to, že rozlišování mezi trestným činem nepřímého úplatkářství dle § 162 odst. 1 tr. zákona a účastenstvím na trestném činu přijímání úplatku podle § 10 odst. 1, § 160 činí problémy.

Pochybnosti o správnosti použité právní kvalifikace vznikají v řízení vedeném před Okresním soudem v Hradci Králové.¹⁷⁶ Obžalovaný zde byl uznán vinným pro jednání záležející v tom, že za úplatu, z části určenou pro členy posudkové komise, bude ovlivňovat výsledek řízení a rozhodnutí o prodloužení nároku na plný invalidní důchod. Obžalovaný takto posupoval ve spolupráci s druhou obžalovanou - lékařkou, členkou předmětné posudkové komise, kterou vždy první obžalovaný informoval, že zajistil osoby ochotné v souvislosti s jednáním o invalidním důchod poskytovat finanční odměnu v určené výši, z níž část si obžalovaná

¹⁷⁴ rozsudek Okresního soudu v Hradci Králové ze dne 7. dubna 2009, sp. zn. 2T 127/2008

¹⁷⁵ rozsudek Okresního soudu Plzeň – město ze dne 1. února 2007, sp. zn. 4T 151/2004

¹⁷⁶ rozsudek Okresního soudu v Hradci Králové ze dne 7. dubna 2009, sp. zn. 2T 127/2008

posudková lékařka nechala slíbit prostřednictvím prvního obžalovaného. Oba obžalovaní tedy postupovali ve vzájemné součinnosti, přičemž první obžalovaný nebyl osobou obstarávající věci obecného zájmu a z toho důvodu na něho nelze nahlížet jako na spolupachatele, nýbrž jako na účastníka trestného činu přijímání úplatku. První obžalovaný byl klasickým „zprostředkovatelem“, jednal po vzájemné dohodě se spoluobžalovanou posudkovou lékařkou tak, že oslovoval žadatele o invalidní důchod, o jejichž zdravotním stavu měl dosti podrobné informace, jež nemohl získat od nikoho jiného než od spoluobžalované lékařky. Popsané jednání prvního obžalovaného jednoznačně naplňuje skutkovou podstatu účastenství na trestném činu přijímání úplatku dle § 160 odst. 1, odst. 3 písm.b) tr. zák. Soud však, přestože v odůvodnění rozsudku uvedl všechny výše jmenované skutečnosti, jednání prvního obžalovaného právně kvalifikoval jako trestný čin nepřímého úplatkářství dle § 162 odst.1 tr. zákona, aniž by důvody zvolené kvalifikace blíže rozvedl.

Soud obžalovanému uložil podmíněný trest odnětí svobody ve výši dvanácti měsíců s odkladem na tři roky a trest propadnutí věci v podobě hodnoty úplatku.

Obvodní soud pro Prahu 4 upozornil, že oproti obžalobě mělo být jednání obžalovaného právně kvalifikováno jako účastenství na trestném činu přijímání úplatku, neboť obviněný majitel a provozovatel autoškoly úplatek žádal v součinnosti s veřejným činitelem, zkušebním komisařem a pro něj, nikoliv bez jeho vědomí a součinnosti jako je tomu u nepřímého úplatkářství. Soud svůj právní názor opřel o výslech svědka, z něhož vyplynulo, že adresáty úplatku měli být zkušební komisaři a nikoliv majitel autoškoly. Soud byl však nucen trestní stíhání obžalovaného zastavit, neboť shledal, že vyličení skutkového děje v obžalobě nemá oporu ve spisovém materiálu, když jediným usvědčujícím důkazem byla uvedená výpověď svědka, o jehož důvěryhodnosti a nezájatosti měl soud značné pochybnosti.¹⁷⁷

Ke zproštění došlo pouze v jediném případě vedeném před Okresním soudem Plzeň – město.¹⁷⁸ Obžalovaný zde byl obviněn z jednání, kdy měl slíbit, že za úplatu bude svým vlivem působit na svého známého, který rozhodoval o přidělení obecních bytů. Stěžejním důkazem obžaloby byla videonahrávka pořízená reportérkami televizní stanice.

Soud tento důkaz nepřijal s odůvodněním, že se v daném případě ze strany reportérek jednalo o záměrnou provokaci. Soud konstatoval, že, pokud by měl být takto vzniklý důkaz použit, jednalo by se ze strany orgánů činných v trestním řízení o obcházení zákona, neboť samy

¹⁷⁷ usnesení Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 17. února, sp.zn. 4T 12/2009.

¹⁷⁸ rozsudek Okresního soudu Plzeň – město ze dne 1. února 2007, sp. zn. 4T 151/2004

nejsou oprávněny takovýmto způsobem důkazy získávat. Dle názoru soudu nelze dle stávající právní úpravy užívat výsledky investigativní novinářské činnosti jako důkazy v trestním řízení, nicméně tyto musí být podnětem pro aktivní snahu prověřit zjištěné skutečnosti a opatřit důkazy v souladu se zákonem.

Soud tedy takovýto důkaz nepřijal a vzhledem k nedostatku dalších důkazů obžalovaného z důvodu § 226 písm. a) tr. řádu obžaloby zprostil.

Co se týká podmíněného zastavení trestního stíhání, soud k němu přistoupil s odkazem na plné doznání obžalovaného a na jeho dosavadní bezúhonný život.¹⁷⁹ K zastavení trestního stíhání soud přistoupil ve shora uvedeném případě z důvodu absence důkazů svědčících o vině obžalovaného.¹⁸⁰

¹⁷⁹ usnesení Okresního soudu v Hradci Králové ze dne 7. dubna 2009, sp. zn. 2T 127/2008

¹⁸⁰ usnesení Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 17. února 2009, sp. zn. 4T 12/2009

4. Shrnutí výsledků

Soudní moc jako jeden ze základních pilířů státní moci má při omezování míry korupce v České republice bezpochyby nezastupitelné postavení. Efektivní postih korupčního jednání působí i přes podpůrnou roli trestní represe jako jeden z nejvýznamnějších regulátorů korupce. Zatímco pomocí legislativních opatření lze korupční příležitosti výrazně omezit, činnost soudů, resp. všech orgánů činných v trestním řízení nejvíce ovlivňuje důvěru veřejnosti ve schopnosti a vůli státu s korupcí účinně bojovat. Výsledky analýzy poukazují, že ne vždy se toto soudům přesvědčivě daří.

Na základě výsledků analýzy soudních rozhodnutí úplatkářských trestných činů z období let 2007 – 2009 je možné konstatovat, že naprostá většina v tomto období obžalovaných skutků se svou povahou řadí mezi případy tzv. malé korupce, z nichž největší část byla páchána v souvislosti s plněním služebních povinností policistů. Nejběžnější formou úplatku byla peněžitá částka, méně se už úplatky vyskytovaly ve formě protislužeb. Překvapivě soudy neřešily žádný případ spadající přímo do oblasti školství, minimum případů se ve smyslu rozšíření legislativní definice obstarávání věcí obecného zájmu ustanovením § 162a odst. 3 tr. zákona týkalo soukromého sektoru. Zjištěné úplatkářství ve zdravotnictví se vyznačuje nejednoznačností v posuzování toho, čeho mělo být úplatkem dosaženo, a zejména zprošťující rozhodnutí odůvodněná tím, že protiprávní postup nebyl shledán, vzbuzují největší pochybnosti.

Případy velké, sofistikované korupce se v analyzovaném vzorku téměř nevyskytují, a pokud přeci, je nezřídka rozhodnuto o zproštění, případně jsou uloženy zanedbatelné tresty. Tuto skutečnost však nelze klást za vinu nedostatečné, v posuzované době platné právní úpravě. Právní řád České republiky již tehdy poskytoval orgánům činným v trestním řízení dostatek nástrojů k potírání korupčního jednání, problémem je však schopnost tyto prostředky využívat. Při pohledu na aplikaci jednotlivých procesních institutů použitelných pro efektivní odhalování korupce je zřejmé, že právě nástroje, které by mohly sloužit k odhalování rozsáhlejších korupčních struktur, jako je například agent či utajený svědek, využívány prakticky nejsou, přičemž důvod tohoto stavu rozhodně nelze spatřovat pouze v nepřekonatelných právních překážkách.

Při aplikaci procesních institutů se jako nejzásadnější problém jeví schopnost orgánů činných v trestním řízení dodržovat přísné podmínky stanovené pro pořizování některých druhů důkazních prostředků. Jde především o ty důkazy, jejichž pořizováním dochází k zásahu do

základních lidských práv a svobod, zejména tedy o odposlechy a záznamy telekomunikačního provozu a o záznamy pořizované v rámci sledování osob a věcí. Vzhledem k povaze korupčního jednání se často v podstatě jedná o jediné usvědčující důkazy, a proto porušení zákonnosti při jejich pořizování vede k neúčinnosti důkazu a následně ke zproštění obžalovaného.

Oproti institutům procesního práva lze pozitivně hodnotit aplikaci jednotlivých hmotně právních pojmů, kdy soudy v převážné většině případů nemají problémy s jejich užíváním. Problémy v zásadě nevznikají ani z hlediska právní kvalifikace korupčního jednání, k jejíž změně dochází v důsledku podaného opravného prostředku pouze výjimečně.

O to výraznější jsou případy, v nichž se soudy od této praxe odchyľují a rozhodují v rozporu nejen s ustálenou judikaturou, ale také nezřídka v rozporu s textem samotného zákona. Pozoruhodná je přitom skutečnost, že k těmto pochybným rozhodnutím dochází zejména v případech, v nichž jednání pachatele dosahuje vyššího stupně společenské nebezpečnosti a které svou povahou patří mezi závažnější typy korupce. Tyto, obvykle zprošťující rozhodnutí, vedou ke zmaření účelu trestního řízení a současně k podryvání důvěry veřejnosti v nezávislost justice jako celku.

Obdobným způsobem mohou působit také rozhodnutí soudů, v nichž, přestože bylo korupční jednání prokázáno, soud obžalovaného zproští z důvodu nenaplnění materiálního znaku trestného činu. Právě negativní vyhodnocení materiální stránky trestného činu není přesvědčivě odůvodněno a soudy se v těchto rozhodnutích odchyľují od ustálené rozhodovací praxe Nejvyššího soudu. V řadě případů se jedná o poměrně komplikované konstrukce s nelogickými závěry, navíc v případě obžalovaných zastávajících významné postavení ve veřejné správě či v soukromém sektoru.

Nebezpečnost činu pro společnost jako tzv. materiální znak vyjadřuje celkovou závažnost činu a dle dříve platného trestního zákona byl tento materiální znak korektivem formálního pojetí trestného činu, jenž se měl uplatnit jen tehdy, když stupeň nebezpečnosti pro společnost v konkrétním případě, přestože byly naplněny formální znaky určité skutkové podstaty, nedosáhne stupně odpovídajícího dolní hranici typové nebezpečnosti činu pro společnost, když tedy nebude odpovídat ani nejlehčím běžně se vyskytujícím případům trestného činu.¹⁸¹

¹⁸¹ Šámal, P., Púry, F., Rizman, S. Trestní zákon. Komentář. I. Díl 6., doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2004, 742 s.

Z hlediska zprošťujících rozhodnutí je dále nutné upozornit na skutečnost, že soudy se pouze výjimečně zabývají možností, že jednání pachatele by mohlo naplňovat znaky jiného trestného činu, než v něm spatřovala obžaloba, například pro úplatkářské trestné činy typicky trestného činu podvodu. Soudy mnohdy nedůsledně objasní skutkový stav a všechny v úvahu přicházející varianty, jež by mohly znamenat odlišnou právní kvalifikaci posuzovaného skutku.

Z výsledků analýzy jednoznačně vyplývá selhávání soudů při ukládání sankcí za korupční jednání. Při pohledu na uvedené údaje týkající se trestů je zcela zjevné, že v řadě případů tresty neodpovídají hlediskům stanoveným v § 23 odst. 1 a § 31 odst. 1 tr. zák. Přísné tresty téměř chybí, naopak většinu uložených sankcí lze považovat za mírnější, nedosahující ani poloviny trestní sazby. Tuto skutečnost nelze odůvodnit užíváním alternativních trestů, neboť k nim často nebylo vůbec přistoupeno, ačkoliv zákonné podmínky splněny byly. Pokud jde o ukládání peněžitého trestu, nevěnují soudy příliš pozornosti majetkovému prospěchu získaného úplatkářskou trestnou činností. Druh a výše uloženého trestu nezřídka nebývají odůvodněny.

Soudy jen naprosto výjimečně řádně zohledňují okolnosti určující stupeň nebezpečnosti činu pro společnost, zejména způsob provedení činu, okolnosti jeho spáchání a osobu pachatele. Rovněž k chování pachatele po činu není přihlíženo. I když se obžalovaní k uplácení doznávají pouze výjimečně, jsou jim ukládány pouze výchovné tresty, často pouze s odkazem na dosavadní bezúhonný život, a to přestože se pachatelé dopouštěli korupčního jednání opakovaně a velmi dlouho. Je nutné podotknout, že víceméně obdobné sankce byly uloženy také pachatelům, na které se jako na bezúhonné v žádném případě hledět nemohlo. Soudy ukládají prakticky totožné tresty bez ohledu na postavení pachatele a na způsob spáchání souzeného trestného činu. Jedinou výjimku v tomto směru tvoří délka zkušební doby.

Z výsledků analýzy zároveň vyplývá, že ani významné zvýšení trestních sankcí, ke kterému došlo v průběhu roku 2008, nevedlo soudy k přísnějšímu postihu. Vysokou společenskou nebezpečnost korupčního jednání soudy v odůvodnění trestu sice proklamují, ale v uložených sankcích se to až na výjimky neodrazí. Ještě méně obvyklými jsou rozhodnutí, v nichž se soud věnuje otázkám generální prevence. Pokud se tak stane, bývá často rozhodnutí vyšším soudem jako nepřiměřeně přísné zrušeno a trest opět snížen.

Z hlediska regulace míry korupce má citelný trest v případě prokázaného úplatkářství nezastupitelnou roli. Selhání soudů v této úloze vede k zhoršování vnímání korupce veřejností a k posilování korupčního klimatu.